

Sociální učení v Bibli a jeho aplikace katolickou církví jako inspirace pro sociální pedagogiku

Mgr. Bc. Pavel Vichlenda

Diplomová práce
2015

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

INSTITUT
MEZIOBOROVÝCH STUDIÍ

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií
Institut mezioborových studií
akademický rok: 2014/2015

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Mgr. Bc. Pavel Vichlenda**
Osobní číslo: **H138298**
Studijní program: **N7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**
Forma studia: **kombinovaná**

Téma práce: **Sociální učení v Bibli a jeho aplikace katolickou církví jako inspirace pro sociální pedagogiku**

Zásady pro vypracování:

Zadané a zvolené téma bude zpracováno podle pokynů obsažených v SR UTB ve Zlíně č. 7/2014, včetně příloh, případně podle dalších materiálů. Zejména bude dbáno na dodržování zásad publikační etiky a pravidel společenskovedního výzkumu. Průběžné výsledky práce budou pravidelně konzultovány s vedoucím diplomové práce.

S vědomím těchto zásad a po konzultaci s vedoucím bude práce zaměřena:

- na podrobnou analýzu biblických textů týkajících se sociální problematiky;
- na reflexi těchto textů v oficiálních dokumentech katolické církve;
- na hledání styčných bodů v sociálním učení Bible, které by mohly být inspirací pro sociální pedagogiku.

Součástí diplomové práce bude sociologický výzkum (kvalitativní výzkum, případová studie) zabývající se aplikací sociálního učení církve (Bible) v některé z církevních organizací, věnující se sociální problematice

Rozsah diplomové práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Anzenbach, A. *Křesťanská sociální etika*. Brno: CDK, 2004

Bahounek, T. *Sociální učení církve*. Brno: Petrov, 1991

Bible, ekumenický překlad. Praha: ČBS, 1993

Fiala, P., Hanuš, J., Vybíral, J. *Katolická sociální nauka a současná věda*. Praha: Vyšehrad, 2004

Keller, J. *Úvod so sociologie*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2001

Kompendium sociální nauky církve. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2007

Kraus, B., Poláčková, V. a kol. *Člověk, prostředí, výchova. K otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido, 2001

Sociální encykliky, Praha: Zvon, 1994

Další literatura bude obsažena v Projektu diplomové práce a po konzultaci s vedoucím průběžně doplňována během práce na tomto textu.

Vedoucí diplomové práce:

PhDr. Mgr. Antonín Dolák, Ph.D.

Institut mezioborových studií

Datum zadání diplomové práce:

4. listopadu 2014

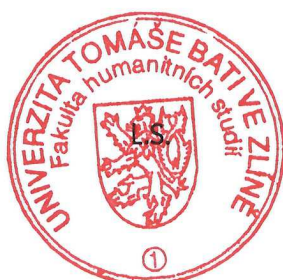
Termín odevzdání diplomové práce:

31. března 2015

V Brně dne 4. listopadu 2014

doc. Ing. Anežka Lengalová, Ph.D.
děkanka

doc. PhDr. Miloslav Jůzl, Ph.D.
ředitel ústavu

Prohlašuji, že

- beru na vědomí, že odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k prezenčnímu nahlédnutí, že jeden výtisk diplomové práce bude uložen v příruční knihovně Fakulty humanitních studií Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně a jeden výtisk bude uložen u vedoucího práce;
- byl/a jsem seznámen/a s tím, že na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3;
- beru na vědomí, že podle § 60 odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- beru na vědomí, že podle § 60 odst. 2 a 3 autorského zákona mohu užít své dílo – diplomovou práci nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen připouští-li tak licenční smlouva uzavřená mezi mnou a Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně s tím, že vyrovnání případného přiměřeného příspěvku na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše) bude rovněž předmětem této licenční smlouvy;
- beru na vědomí, že pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tedy pouze k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům;
- beru na vědomí, že pokud je výstupem diplomové práce jakýkoliv softwarový produkt, považují se za součást práce rovněž i zdrojové kódy, popř. soubory, ze kterých se projekt skládá. Neodevzdání této součásti může být důvodem k neobhájení práce.

Prohlašuji,

- že jsem na diplomové práci pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.
- že odevzdaná verze diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

V Brně 20.3.2015

PAVEL VICHLEMDA, Vichlemda
.....
Jméno, příjmení a podpis diplomanta

ABSTRAKT

Tato diplomová práce je zaměřena na podrobnou analýzu biblických textů týkajících se sociální problematiky. Zabývá se také reflexí těchto textů v oficiálních dokumentech katolické církve. Dále hledá styčné body v sociálním učení Bible, které by mohly být inspirací pro sociální pedagogiku. Té je věnována samostatná kapitola. Zvláštní důraz je položen na sociální učení o rodině, protože toto téma je z hlediska sociální pedagogiky mimořádně důležité. Součástí práce je i drobný sociologický výzkum, zaměřený na zjištění hodnot a postojů katolických manželů a rodičů v oblasti rodinného života a jejich srovnání s oficiálním učením katolické církve. Nakonec shrnuje a hodnotí závěry, k nimž dospěla: Hodnoty a postoje, deklarované v Bibli mohou být i pro dnešního člověka velkou inspirací v utváření jeho etických a morálních hodnot. K tomuto utváření může svým dílem přispět i sociální pedagogika.

Klíčová slova: Bible, Bůh, člověk, církev, sociální učení církve, hodnota, postoj, osoba, rodina, manželství, děti, výchova, sociální pedagogika

ABSTRACT

This thesis provides a detailed analysis of biblical texts about social issues, while also addressing the reflexion of these texts in official documents of the Catholic Church. In addition, it searches for points in the Church's social teaching that could provide inspiration for social pedagogy. A separate chapter is devoted to social pedagogy. Special emphasis is given to the Church's social teaching on the family, this being an extremely important topic for social pedagogy. The thesis also includes a small sociological research project to find out the values and attitudes of Catholic married couples and parents in family life and to compare these with official Catholic doctrine. Finally, it summarizes and evaluates the conclusions reached: Values and attitudes declared in the Bible can be a major source of inspiration for the formation of ethical and moral values of people today. Social pedagogy can play a role in this formation as well.

Keywords: Bible, God, mankind, Church, social church doctrine, value, attitude, person, family, marriage, children, upbringing, social pedagogy

Motto

„Teologická dimenze je neodmyslitelná jak pro výklad, tak i pro řešení dnešních problémů lidského soužití.“

Jan Pavel II.

Poděkování

Děkuji panu PhDr. Mgr. Antonínu Dolákovi, PhD za mimořádně cennou metodickou pomoc při zpracovávání této diplomové práce.

Prohlašuji, že odevzdaná verze diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

.....

OBSAH

ÚVOD	8
TEORETICKÁ ČÁST	11
1 BIBLE	12
2 KATOLICKÁ CÍRKEV	14
3 SOCIÁLNÍ UČENÍ CÍRKVE	16
3.1 DĚJINNÝ PŘEHLED SOCIÁLNÍ NAUKY CÍRKVE	18
4 JEDNOTLIVÁ SOCIÁLNÍ TÉMATA	23
4.1 LIDSKÁ OSOBA JEJÍ DŮSTOJNOST A PRÁVA	23
4.2 RODINA	27
4.2.1 Rovnost muže a ženy, genderová problematika	27
4.2.2 Manželství a rodina.....	31
4.2.3 Exkurz: Homosexualita.....	36
4.2.4 Rodiče a děti	43
4.2.4.1 Rodina jako „svatyně života“.....	43
4.2.4.2 Vztah dětí a rodičů	45
4.3 POLITICKÁ MOC	48
4.4 PRÁCE A SPRÁVEDLIVÁ MZDA	49
4.5 MAJETEK, BOHATSTVÍ A CHUDOBA	52
4.6 SOUKROMÉ VLASTNICTVÍ	57
4.7 PÉČE O CHUDÉ	60
4.8 OCHRANA ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ	62
4.9 ÚSILÍ O MÍR	65
5 BIBLICKÁ A CÍRKEVNÍ SOCIÁLNÍ NAUKA A SOCIÁLNÍ PEDAGOGIKA	70
PRAKTICKÁ ČÁST	74
6 RODINNÝ ŽIVOT: HODNOTY A POSTOJE KATOLICKÝCH MANŽELŮ A RODIČŮ – KVALITATIVNÍ VÝZKUM	75
6.1 ZDŮVODNĚNÍ A CÍL VÝZKUMU	75
6.2 FORMULACE OBECNÉ VÝZKUMNÉ OTÁZKY	75
6.3 POUŽITÉ METODY	75
6.3.1 Konkretizované výzkumné otázky.....	76
6.3.2 Charakteristika výběrového souboru	77
6.3.3 Postup a technika sběru dat – průběh rozhovorů	78
6.4 ROZHOVORY – ZPRACOVÁNÍ A INTERPRETACE DAT	79
6.4.1 Respondenti A1, A2.....	79
6.4.2 Respondenti B1, B2	87
6.4.3 Respondenti C1, C2	95
6.5 VYHODNOCENÍ DAT	101
6.6 INTERPRETACE -OBECNĚJŠÍ TVRZENÍ – HYPOTÉZY	105
6.7 SHRNUTÍ.....	107
ZÁVĚR	109
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	112
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	115

ÚVOD

Když jsem se před pěti lety rozhodoval pro další studium a objevil na internetu Institut mezioborových studií, zaujal mě právě tento rozměr mezioborovosti. Mám totiž za to, že kvalitního vzdělání, zejména pak v humanitních vědách, lze dosáhnout jedině integrováním poznatků jednotlivých vědních disciplín a propojováním oborů. To byl také důvod, proč jsem se rozhodl pro studium na tomto institutu.

Obor sociální pedagogika, který tento institut nabízel, je už svým názvem a pojetím interdisciplinární, je oborem poměrně mladým, což platí zvláště v našich podmínkách. Svými kořeny však sahá hluboko do minulosti. Naproti tomu katolická teologie, obor, který jsem vystudoval původně, je oborem velmi starým, který se začal vyučovat už na prvních univerzitách středověku. Nacházíme v něm však mnohé oblasti, které jsou stále aktuální a které i dnes mohou být inspirací.

O propojování teologických a sociálně pedagogických disciplín jsem se pokusil již ve své bakalářské práci z roku 2013, která nese název „Křesťanství a ekologická etika.“¹ V magisterské diplomové práci jsem se pak pokusil o rozšíření tematického záběru, který by zahrnoval také některé další oblasti, související se sociální, etickou a pedagogickou problematikou.

Tato diplomová práce, kterou jsem nazval „Sociální učení v Bibli a jeho aplikace katolickou církví jako inspirace pro sociální pedagogiku“ má vycházet rovněž z propojení těchto dvou oborů. Jejím cílem je hledání a popis biblických kořenů sociálního učení církve a jejich interpretace způsobem, který by mohl být pro dnešní sociální pedagogiku inspirativní.

Sociálním učením katolické církve se již zabývali mnohé kvalifikační práce, ať již magisterské nebo bakalářské, také na našem institutu.² Nenalezl jsem však práci, která by se v tomto ohledu zabývala vyloženě Biblií jako takovou. Tuto mezeru se snaží alespoň z nepatrné části zaplnit tato diplomová práce.

Jelikož je jejím hlavním cílem podrobná analýza a interpretace biblického textu, který se zabývá otázkami, které by moderní společenské zřejmě označily jako otázky sociální či

¹ Vichlenda, P. Křesťanství a ekologická etika. Bakalářská práce, Brno: IMS, 2013.

² Názvy prací a odkazy na jejich www verze, viz seznam literatury.

pedagogické, je nabíledni, že její těžiště bude spočívat především v části teoretické. Praktická část má spíše charakter doplňující.

Vzhledem k cíli práce je zřejmé, že stěžejním pramenem, který používám, je text Bible. Dále pak požívám jako důležité prameny další oficiální dokumenty katolické církve, a sice Katechismus katolické církve, Dokumenty II. vatikánského koncilu, Kodex kanonického práva, Sociální encykliky a Kompendium sociální nauky církve.

V první kapitole teoretické části vymezuji poněkud obšírněji stěžejní pojmy, související s danou tematikou, jako je Bible, katolická církev a sociální učení církve. U sociálního učení církve pak uvádím stručný dějinný přehled.

Ve druhé kapitole se podrobně věnuji jednotlivým sociálním tématům, jako je důstojnost a práva lidské osoby, rodina, práce, majetek, politická moc, soukromé vlastnictví, péče o chudé, ochrana životního prostředí a úsilí o mír. U těchto témat hledám jejich biblické kořeny a snažím se je interpretovat. Následně se pak věnuji rozboru těchto témat v oficiálních dokumentech katolické církve. Jako doplňující pak používám další literaturu, zabývající se touto tematikou.

Třetí, poslední kapitola teoretické části sleduje vztah mezi sociální naukou Bible a katolické církve a sociální pedagogikou a snaží se podtrhnout ty biblické hodnoty, které mohou být pro sociální pedagogiku inspirací.

Praktická část diplomové práce je věnována kvalitativnímu výzkumu v oblasti rodiny. Tento výzkum se měl původně zabývat aplikací sociálního učení církve (potažmo Bible) v některé z církevních organizací, věnujících se sociální činnosti. Oproti původnímu zadání jsem však po dohodě s vedoucím práce tento výzkum nakonec zaměřil na problematiku rodiny. Téma rodiny jsem zvolil proto, neboť se domnívám, že ze všech sociálních témat, o kterých pojednává Bible a církevní sociální nauka je právě toto téma pro sociální pedagogiku nejvíce relevantní. Jako metodu výzkumu jsem zvolil strukturovaný rozhovor s otevřenými otázkami. Na základě shromážděných dat jsem pak pomocí indukce vyvodil pět obecnějších tvrzení – hypotéz. Tyto vypovídají o názorech a postojích katolických manželů a rodičů na různá témata, týkající se života rodin. Tyto názory a postoje pak následně srovnávám s oficiálním učení katolické církve, tak jak jej předkládají její dokumenty.

V závěru práce svá zjištění shrnuji a snažím se je sestavit do logického celku. Znovu se zamýšlím nad cílem této práce a nad tím, jaké míry bylo tohoto cíle dosaženo.

Mám za to, že sociální pedagogika, zvláště v našem prostředí, jako poměrně mladá vědi disciplína své místo mezi vědními obory stále ještě hledá. Toto hledání se týká jak jejich kořenů, tak i jejich cílů a praktického uplatnění. Tato práce si nedělá ambice k tomuto hledání přispět, chce jen nesměle naznačit určitý směr, jeden z možných.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 Bible

Bible, nejznámější, nejrozšířenější a nejprodávanější kniha všech dob vypráví příběh, který přetrval po tisíce let. Mnoho ze standardů a přikázání, které jsou v Bibli zapsaná, tvoří dnes základ morálních hodnot a práv západní civilizace.

Na počátku Bible bylo vyprávění příběhů. Dávno před tím, než se lidstvo naučilo číst a psát, byly příběhy o Bohu a jeho lidu ústně tradovány z generace na generaci. Některé z nich vyprávěly o tom, jak Bůh stvořil vesmír, jiné se týkaly dějin izraelského lidu počínaje Abrahámem, kočovným pastevcem, který na Boží příkaz opustil svou vlast v Mezopotámii a usadil se v zemi Kanaan. Hebrejský lid v tom nebyl jedinečný. Také okolní národy měly své příběhy, které vyprávěly o počátcích světa, o bozích a nadlidských hrdínech. Hebrejci však uznávali jediného pravého Boha, který má ve svých rukou veškeré stvoření. Tento Bůh zasáhl do dějin svého lidu, když Abrahamovi potomci pobývali jako otroci v Egyptě. Tehdy povolal do jejich čela Mojžíše, člověka, který měl egyptské vzdělání a pravděpodobně uměl také číst a psát. Tento Mojžíš vyvádí Izraelský lid z egyptského otroctví a uvádí jej do země Kanaan, kde se stává velkým národem. Cestou mu Bůh dává deset přikázání, napsaných na kamenných deskách. V té době již byla k psaní užívána abeceda a Hebrejové brzy vytvořili svou vlastní. Když se pak v zaslíbené zemi usadili, začali pak své příběhy a zákony zapisovat.

Okolo r. 1011 př. Kr., kdy se pastýř David stal králem Izraele, započalo období rozvoje literatury. Sám David a jeho syn Šalomoun jsou považováni za autory mnoha spisů, které se staly součástí Bible. Po Davidově smrti dochází k rozdělení království na severní a jižní. V tomto těžkém období přicházejí proroci, kteří přinášejí lidu slovo Boží a napomínají jej, aby se vrátil na správnou cestu. Lid jim však často nedopřává sluchu. Poté následuje vpád Babyloňanů a odvezení velkého množství izraelitů do zajetí.³

Právě v babylonském zajetí, kde cítí židovský národ ohrožení své národní identity, přichází potřeba shromáždit, editovat a systematicky seřadit všechny posvátné spisy. Právě z tohoto období pochází podstatná část Starého zákona, jak jej známe dnes.

³ Srov. Beitzel, B. *Biblica. Biblický atlas*. Praha: Fortuna Libri, 2007, str. 16-17

Vznik Nového zákona, který je posvátnou knihou náboženství křesťanského, které z židovství vzešlo na počátku našeho letopočtu, předcházela také ústní tradice. Ježíš Kristus, od něž odvozuje křesťanství svůj původ, sám žádnou knihu či spis nenapsal. Jeho učedníci pak o něm vyprávěli příběhy, z nichž některé byly zapsány. Tak vznikla první evangelia. Představitelé raného křesťanství také psali dopisy církevním obcím, které se začaly objevovat v celém Středomoří. V následujících dobách křesťané tyto spisy shromáždili a připojili je ke Starému zákonu jako svoji specifickou část, kterou nazvali Novým zákonem. Tak vznikla Bible, jak ji známe dnes.

Pro křesťany je Bible Písmem svatým a slovem Božím, z něhož čerpají inspiraci pro svou víru i pro svůj každodenní život. To platí stejně pro jednotlivce i pro církve jakožto společenství. Nejinak je tomu i v sociální oblasti.

2 Katolická církev

Katolická, přesněji římskokatolická církev je jednou z církví křesťanstva. Sama sebe považuje za dědičku a přímou pokračovatelku prvotní křesťanské církve, založené Ježíšem Kristem. Slovo „katolický“ pochází z řeckého *katha holon*, což doslova znamená „podle celku“, tedy vztahující se k celku, a to ve smyslu univerzální, všeobecný. Bible tento název pro církev nepoužívá, setkáváme se tu pouze s výrazy církev Boží, církev Kristova, církev Páně, nebo prostě církev.⁴ Výraz „katolická církev“ se však objevuje již ve druhé polovině 2.stl. po Kr., tehdy však ještě ne jako označení denominace, ale ve smyslu geografickém. Oproti místním církvím, tedy církevním obcím, existujícím lokálně, existuje církev univerzální, rozšířená po celém světě.

S rozdělením křesťanstva do více věroučných směrů se pak postupně název „katolická“ stává názvem pro jednu z jeho větví. Ta se považuje za církev všeobecnou, univerzální, protože věří to, „*co všude, vždy a ode všech bylo věřeno.*“⁵ Státní náboženství římské říše, na které bylo křesťanství povýšeno v r. 380 císařem Teodosiem Velikým, má podobu právě této církve. R. 1054 dochází k velkému rozkolu mezi katolickou církví západu a východu. Východní církev si od té doby ponechává název pravoslavná (pravověrná, ortodoxní), pro církev západu se pak užívá název římskokatolická. K typickým charakteristikám této církve patří totiž společenství s římským biskupem neboli papežem. Ten je považován za náměstka Ježíše Krista a nástupce apoštola Petra, prvního mezi apoštoly, jemuž Kristus svěřil vedení církve. Tomu odpovídá přísně hierarchické složení církve, která je tvořena papežem, biskupy, kněžími, jáhny a laiky (věřícím lidem).

Tato církev má velmi propracovanou věrouku, která se zakládá na Božím zjevení, které je obsaženo v Písmu svatém (Bibli) a v tradici. Tuto nauku pak hlásá věřícím učitelský úřad církve, který je tvořen papežem a biskupy ve společenství s ním. Bohoslužebný život tvoří bohatá liturgie, jejímž vrcholem a středem je mše, zvaná též eucharistie neboli večeře Páně. Církev rovněž vysluhuje sedm svátostí (křest, biřmování, eucharistii, smíření, svátost nemocných, svěcení kněžstva, manželství), které chápe jako viditelná znamení Boží milosti. S více než jednou miliardou věřících je dnes tato církev nejen největší křesťanskou

⁴ Srov. Bible, 1 K 15,9; Ga 1,13; 1K 1,2; 1Te 2,14; Ř 16,16; 1Tm 3,5

⁵ Sv. Vincenc Lerinský, citováno podle Pulec, M. Starokatolická církev svým o sobě. Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1973, str. 13

církví, zahrnující více než polovinu křesťanů, ale i největší náboženskou organizací na světě vůbec.

Katolická církev vnímá jako svou povinnost přinášet Kristovo evangelium do všech oblastí lidského života i života. Proto se také angažuje v oblasti sociální a vyjadřuje se též k sociálním otázkám.

3 Sociální učení církve

Sociální nauka církve patří mezi teologické disciplíny. Vyvinula se z morální teologie, konkrétně z té její části, která se zabývá ctností spravedlnosti. Během 19. století se ustavila jako samostatná teologická disciplína. Vznikla jako reakce poselství evangelia s jeho etickými požadavky na nesčetné problémy hospodářského, politického a sociálního života společnosti, které vyvolala vědecko-technická revoluce (rozvoj industrializace, vznik kapitalismu, dělnická otázka). Dá se tedy říci, že sociální nauka církve je aplikací křesťanského poselství na problémy doby. „*Prostřednictvím své sociální nauky na sebe bere církev břímě zvěstování, které jí Pán svěřil. Církev tedy uskutečňuje v historických proměnách poselství Kristova osvobození a vykoupení, tedy evangelium o Božím království.*“⁶

Základem sociální nauky církve a jejím prvotním předmětem je důstojnost lidské osoby s jejími nezcizitelnými právy, jež je jádrem teologického pohledu na člověka. Člověka jako svobodnou, Bohem chtěnou a stvořenou osobu, která v sobě nese nezcizitelnou důstojnost, zároveň však také odpovědnost, která ho zavazuje v jeho jednání ve vztahu k sobě i ke společnosti. Kardinál Höffner definuje sociální nauku církve jako „*celek sociálně-filosofických a sociálně-teologických získaných poznatků o podstatě a řádu lidské společnosti a z nich vycházejících normách a úkolech, které je potřeba použít na příslušné dějinné poměry společnosti.*“⁷ Tato definice předpokládá, že člověk je bytost odpovědná, svobodná a schopná rozlišit mezi dobrem a zlem a že lidská přirozenost je ve své podstatě společenská.

Sociální nauka církve je hraniční disciplína, ve které se setkává teologie především se sociologií, ale také ekonomii, politologií, právem, psychologií a dalšími vědními disciplínami. Využívá poznatků těchto a dalších společenských věd a čerpá z příbuzných filosofických a teologických disciplín, jako je morální teologie, dogmatika, biblistika a další. Vzhledem ke své teologické povaze nachází nutně svůj základ v Bibli a v církevní tradici. Zdroje, ze kterých čerpá, jsou tedy lidská přirozenost a Boží zjevení, které je obsaženo v Písmu a v tradici. Způsoby poznání, které při tom využívá, jsou víra a rozum.

⁶ Kompendium sociální nauky církve. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2008, str. 52

⁷ Citováno podle: Černuška, P., Pospíšil, V. Interdisciplinární úvod do čtyř kompendií sociální nauky církve. Brno: L. Marek, 2009, str. 11

Přestože církve vždy zaujímala k sociálním otázkám určitý postoj, nebyla sociální nauka církve vypracovávána jako organický systém, ale vznikala během času zasahováním učitelského úřadu církve do sociální problematiky. Velmi důležitou roly zde sehrály právě papežské encykliky, počínaje encyklikou *Rerum novarum* papeže Lva XIII. z roku 1891.

Hlavním úkolem sociální nauky církve je rozvinout uvnitř katolické církve sociální étos, který aplikuje poselství evangelia na sociální problémy doby. Tato snaha však nesměřuje pouze dovnitř církve, ale směřuje také k celé společnosti. Snahou je, aby se se všemi lidmi dobré vůle mohlo poukazovat na přestupky proti humanitě a společně proti nim jednat. Prvním adresátem však přesto zůstává církevní společenství a všichni jeho členové, protože „*všichni mají společenskou odpovědnost, kterou na sebe musí vzít.*“⁸

Předmětem sociální nauky církve je člověk, který je povolán ke spáse a zároveň stojí ve vztahu k sociální skutečnosti. Tou se rozumí společenská povaha člověka, která je poměrně samostatnou oblastí vědeckého zájmu. Podstata této sociální skutečnosti spočívá ve vztazích a vzájemném působení mezi jednotlivci, kteří společnost tvoří.

Sociální nauka církve se týká mnoha dílčích oblastí. Je to například oblast rodinná, do jejíhož rámce spadá manželství, sexualita, rozmnožování, příbuzenské vztahy, výchova, péče o blízké. Dále oblast ekonomická, pod kterou spadá uspokojování a zabezpečování materiálních potřeb, dále oblast politicko-právní, která zaručuje řádné prostředky vlády a práva, oblast kulturně-náboženská, kde jde o hodnotovou orientaci a její kulturní vyjádření nebo oblast vědění a dovedností, kde se předávají získané vědomosti a dovednosti. Tyto oblasti jsou mezi sebou vzájemně propojené a vytvářejí tak poměrně složitý útvar sociálních forem, které na sebe vzájemně působí.

Sociální nauka církve je tedy teoreticko-praktickou disciplínou. Základní metoda, kterou využívá, je metoda „vidět, posoudit, jednat.“⁹

⁸ Kompendium sociální nauky církve. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2008, str. 64

⁹ Srov. Černuška, P., Pospíšil, V. Interdisciplinární úvod do čtyř kompendia sociální nauky církve. Brno: L. Marek, 2009, str. 12

3.1 *Dějinný přehled sociální nauky církve*

Když se mluví o vývoji a dějinách sociální nauky církve, velmi často se uvádí, že její počátek spadá to roku 1891, kdy byla vydána encyklika *Rerum novarum*. Tuto encykliku můžeme skutečně považovat za novodobý základ církevní sociální nauky, nicméně počátek této nauky a celý její vývoj sahá až do samého začátku křesťanství. To ovšem samo už vychází z biblických principů Starého zákona, který je ještě mnohem starší. Počátky sociální nauky církve musíme tedy hledat zde.

Církev se sociálními problémy své doby zabývala vždycky, a to jak po stránce teologické, tak i charitativní, pastorační, ale i politické. Není v možnostech této diplomové práce věnovat se podrobně dějinným otázkám. Pokusím se pouze o stručný přehled nejdůležitějších problémů a skutečností, které ovlivnily vývoj sociální nauky církve, tak, jak ji známe dnes.

Praxe jeruzalémské církevní obce v prvních dobách bývá někdy označována jako „křesťanský komunismus.“ Věřící se dobrovolně zříkaly soukromého vlastnictví a měli všechno společné. Tento ideál radikálního následování Krista však byl podmíněn očekáváním brzkého příchodu Božího království a tím i konce světa. Nutno také podotknout, že na rozdíl od komunismu se tito prvotní křesťané zříkali soukromého majetku dobrovolně, nebyl jim odebrán násilím. Toto počáteční nadšení prvotních křesťanů však nemělo dlouhého trvání. S přibývajícím časem přicházelo i poznání, že příchod Božího království a konce světa není záležitostí blízké budoucnosti a tato první křesťanská obec se velmi brzy vrátila k tradičnímu vlastnění soukromého majetku. Ostatní křesťanské obce, které vznikaly později, již tento „sociální experiment“ nenásledovaly. Ranná církev se poměrně rychle vyrovnává s extrémním radikalismem, který by jí mohl vést k sektářské uzavřenosti a otvírá se podmínkám a potřebám okolního světa. Poselství církve se tak neustále kultivuje a přináší do nového prostředí, kam proniká, mnoho dobrých podnětů.

Rozvíjení principů a zásad evangelia přináší své ovoce i v dalších dobách. Jsou to především církevní otcové, kteří se távají neohroženými ochránci práv chudých a utiskovaných. Po ediktu milánském z roku 313, který daroval církvi svobodu, nachází církev rozsáhlé pole svého působení v charitativní oblasti. Zakládá nemocnice, hospice pro nevyléčitelně nemocné, útulky pro poutníky, sirotky, přestárlé. Mezi povinnosti biskupů patřilo tehdy například spravedlivé rozdělování almužen, péče o výchovu sirotků a jejich

adopci do nových rodin, jejich sňatky a uplatnění v životě, péče o vězně a nespravedlivě pronásledované, organizování různých humanitních sbírek, hledání zaměstnání pro nezaměstnané a podobně. Z velkých postav církevních dějin tohoto období vzpomeňme z východních otců alespoň sv. Basila a sv. Jana Zlatoústého, ze západních pak sv. Ambrože, sv. Augustina a sv. Řehoře Velikého.

V období středověku se pak církev podílí na zamezování válek mezi šlechtickými rody, na vykupování otroků, na pomoc při strašných morových ranách, které sužovaly Evropu. V tomto období dále dochází k velkému rozmachu budování útulků, špitálů a nemocnic. Také se v nové míře rozvíjí církevní školství a vzdělávání. Tato doba je dobou zakládání nových řádů a kongregací, které se starají o nemocné a chudé nebo vzdělávají mládež. Zde nutno vzpomenout sv. Jana z Boha (1495-1550), zakladatele kongregace Milosrdných bratří, sv. Andělu Merici (1474-1540), která zakládá kongregaci voršilek či sv. Vincence z Pauly (1581-1660), který stojí u zrodu kongregace Dcer křesťanské lásky.

Zajímavá problematika, která se vztahuje k sociální nauce církve, se objevila v 15. stl. v souvislosti s objevením a kolonizací nových kontinentů. Jedná se o takzvanou koloniální etiku. Papež Evžen IV vydává bulu *Dudum nostras*, ve které ostře kritizuje otroctví a stanoví za ně trest exkomunikace. Tím, že zakazuje vysídlovat domorodce, poprvé stanovil právo na vlast. Domorodé národy, i když se nestanou křesťany, nesmějí být olupováni o svou svobodu a svůj majetek.

Moderní věk, který poznamenaly napoleonské války a francouzská revoluce, byl pro církev dobou velkých zvrátů a proměn. V řadě zemí Evropy přišla o velkou část svého majetku, čímž jí nastal mimo jiné problém s financováním charitativního díla. Kromě toho se musela vypořádat s řadou nových myšlenkových proudů, které hýbaly tehdejšími světem. Tehdy, v souvislosti s rychlým rozvojem průmyslu, se vynořují další sociální otázky, zvláště otázka dělnictva. Tehdy se opuštěné a zanedbané mládeže v italském průmyslovém městě Turínu ujímá sv. Don Bosco (1815-1888), učňovské mládeži v Německu se věnuje bl. Adolf Kolping.

Řada kněží začala v té době upozorňovat na nelidské vykořisťování dělníků. Církev začíná chápat, že nestačí jen provozovat charitativní činnost, nýbrž že je nutné říci jasné a rozhodné slovo k problémům moderní doby. Mohučský biskup Wilhelm Emanuel Ketteler

napsal knihu „Dělnická otázka a křesťanství“ ve které říká, že „*Katolické náboženství je jen tehdy opravdu katolické, je-li zároveň i sociální.*“¹⁰ Už v roce 1864 vyzývá k založení dělnických odborů, zasazoval se o zvýšení mzdy a zkrácení pracovní doby a za zákaz těžké práce pro ženy a děti. Tyto události jsou již předzvěstí nové epochy v sociální nauce církve.

Tímto mezníkem nové epochy je bezpochyby encyklikou *Rerum novarum* papeže Lva XIII z roku 1891. Jí začíná novodobé období sociálního učení církve, vyznačující se zvýšenou pozorností papežů k sociální otázce. Tato encyklika se stává inspirativním dokumentem a odrazovým můstkem pro celý další vývoj sociální nauky církve. Papež v ní vysvětluje příčiny vzniku dělnické otázky a zdůvodňuje, proč se o ni musí církev zajímat a proč se musí snažit dělníkům pomoci. Neuznává řešení, které nabízí socialismus a vyslovuje se pro zachování soukromého majetku. Soukromé vlastnictví odůvodňuje na základě lidské přirozenosti a lidského práva. Zdůrazňuje samostatnost a práva rodiny vůči státu. V majetkové rovnosti všech lidí vidí utopii a namísto třídního boje vybízí ke třídnímu smíru. Vyjadřuje se také k otázce spravedlivé mzdy a práva na stávkou. Ve stávkou vidí nutné zlo, ke kterému se lze uchýlit pouze v krajním případě. Encyklika dále pojednává o subjektech (dělnictvo, stát, církev) které mají přispět k řešení této problematiky a objasňuje jejich úkoly. Papež se staví za zmírňování kapitalismu pomocí státní sociální a ekonomické politiky.

Ve třicátých letech pak vydává papež Pius XI další důležitý dokument, encykliku *Quadragesimo anno*. Důvodem byla velká světová hospodářská krize v r. 1929. Její drastický průběh vedl papeže k tomu, aby ke čtyřicátému výročí encykliky *Rerum novarum* vydal encykliku další. Svým jednoznačným stanoviskem k mnohým sporným otázkám zabránila encyklika rozkolu v sociálním katolicismu a jasně formulovala některé zásady, které encyklika předchozí pouze naznačovala. Poprvé je v této encyklice definován pojem subsidiarity, jež znamená to, že stát a společnost musejí občanům a malým organizacím poskytovat pomoc a podporu (subsidiaritu).

Papežem období druhé světové války je Pius XII. Musel čelit pohnuté válečné době i rozmachu sovětského komunismu v poválečném období. Nenapsal žádnou sociální

¹⁰ Martinek, C. Cesta k solidaritě. Svitavy: Trinitas, 1998, str. 63

encykliku, ale v četných projevech a rozhlasových poselstvích se vyjadřoval k různým sociálním problémům. Doba jeho pontifikátu se stala dobou systematizace a jakéhosi utřídění katolické sociální nauky.

V šedesátých letech dvacátého století svítá určitá naděje na zlepšení sociální situace ve světě. Obnovují se země zdevastované válkou, rozvíjí se dekolonizace, dochází k prvním náznakům komunikace mezi východním a západním blokem. V této době se stává papežem Jan XXIII., který během svého pontifikátu vydává dvě encykliky. Jejich texty znamenají v katolické sociální nauce opět jistý obrat. Oproti neoscholastické argumentaci se totiž mnohem více opírají o zkušenost a více se zaměřují na dialog. Encyklika *Mater et magistra* (1961) se věnuje hlavně ekonomickým a hospodářským otázkám, encyklika *Pacem in terris* řeší otázky politické etiky. Tyto encykliky sice předkládají řadu nových akcentů, v zásadě se však neodchylují od linie encyklik předchozích.

V době pontifikátu tohoto papeže probíhá II. vatikánský koncil (1962-1965). Jedním s nejdůležitějších koncilních dokumentů je pastorální konstituce *Gaudium et spes*, která pojednává o církvi v dnešním světě a o vztahu církve ke světu. Jako taková se věnuje i sociálním problémům. Zabývá se hospodářstvím i společností, lidskou činností, důstojností člověka, rodinou, kulturou, ale i otázkami třetího světa, ekologií, feminismem a podobně. V teologii se rovněž objevují pokusy mimo rámec tradiční sociální nauky církve. Jedná se zejména o takzvanou politickou teologii a teologii osvobození. Ty však v průběhu osmdesátých let rychle ztrácejí na významu. Některé jejich impulsy však zůstávají dále platnými.

Ještě v průběhu koncilu se ujímá pontifikátu Pavel VI. Ten vydává dvě encykliky zaměřené na sociální otázky, *Populorum progressio* (1967), která se věnuje mezinárodnímu rozvoji a konfliktu mezi chudými a bohatými zeměmi a *Octogesima adveniens* (1971), ve které si všímá celé řady sociálních problémů (nová chudoba, rasismus, důstojnost ženy, hromadné sdělovací prostředky, uprchlíci, zahraniční dělníci) a pojednává o marxismu a liberalismu, rovněž však také o významu humanitních věd.

Jan Pavel II vdal tři velké sociální encykliky, *Laborem exercens* (1981), *Sollicitudo rei socialis* (1987) a *Centesimus annus* (1991). V první z nich papež pojímá lidskou práci jako klíčové téma sociální otázky. Zdůrazňuje zde personální rozměr lidské práce a postavení pracujícího člověka jakožto subjektu. Vyzvedává prvenství práce nad kapitálem. Ve druhé kritizuje protiklad mezi liberálně-kapitalistickým a marxisticko-kolektivistickým

světovým blokem. Podotýká, že by se měla provést reforma mezinárodního obchodního systému a vyzvedává angažovanost pro chudé. Třetí, která je napsána ke stému výročí encykliky *Rerum novarum* pak uvádí její nauku do vztahu k aktuálním problémům. Dále analyzuje rok 1989 a politické a hospodářské změny s ním spojené. Vedle ekonomicko-etických témat je věnována také otázkám státu a kultury, o kterých pojednává se zřetelem k lidským právům a demokracii, velký význam věnuje také vztahu mezi pravdou a svobodou.

Encyklika Benedikta XVI *Deus caritas est* (2005) nepatří sice vysloveně mezi sociální encykliky, přesto však svou podstatnou část věnuje charitě. Nepochybně můžeme mezi sociální encykliku zařadit encykliku *Caritas in Veritate* (2009) která se věnuje otázkám trhu, smyslu financí v průmyslu, rozvoji a občanské společnosti.

I když je sociální nauka církve poměrně novou teologickou disciplínou, navazuje bezprostředně na biblické poselství a staletou praxi sociální činnosti církve. Pokračuje tak v nepřetržité linii přinášení evangelijních hodnot do života společnosti.

4 Jednotlivá sociální témata

4.1 *Lidská osoba její důstojnost a práva*

Bible vidí vrcholnou a nezcizitelnou hodnotu každého člověka v tom, že v sobě nese obraz samotného Boha. Tento obraz je dán skutečností stvoření. Člověk je zamýšlen, plánován a diskutován a posléze stvořen jako Boží obraz. „*I řekl Bůh: „ Učiňme člověka, aby byl naším obrazem, podle naší podoby. Ať lidé panují nad mořskými rybami a nad nebeským ptactvem, nad zvířaty a nad celou zemí i nad každým plazem plazícím se po zemi.“ Bůh stvořil člověka, aby byl jeho obrazem, stvořil ho, aby byl obrazem Božím, muže a ženu je stvořil. A Bůh jim požehnal a řekl jim: „Plodte a množte se a naplňte zemi. Podmaňte ji a panujte nad mořskými rybami, nad nebeským ptactvem, nade vším živým, co se na zemi hýbe. (Gen 1, 27-28)¹¹ „I vytvořil Hospodin Bůh člověka, prach ze země, a vdechl mu v chrápní dech života. Tak se stal člověk živým tvorem. (Gn 2, 7)¹²*

Lidská osoba, stejně jako všechno ostatní co existuje, je Božím stvořením. To, co ji však nejvíce charakterizuje a zároveň od všeho ostatního stvoření odlišuje, je právě to, že byla stvořena „k Božímu obrazu.“ Člověk (hebrejsky adam) je stejně jako všechno ostatní tvorstvo stvořen „ze země“ (hebrejsky adamah). Je tedy součástí tvorstva, je příbuzný ostatních tvorů. Zároveň však se od nich výrazně odlišuje. Jen jemu samotnému je totiž Bohem vdechnut „dech života.“ Tento dech (hebrejsky ruach), může také znamenat ducha nebo duši. Tímto zvláštním Božím zásahem se člověk stává výjimečným. Pouze jemu se dostává něčeho, co není dopřáno žádnému jinému tvorů. Bůh takto staví lidského tvora do středu a na vrchol stvoření.

Už nejstarší bibličtí badatelé se zamýšleli nad tím, v čem spočívá ono stvoření „ k obrazu Božímu.“ Deuterokanonická kniha Moudrosti říká, patrně pod vlivem řeckého myšlení: „*Bůh totiž stvořil člověka k neporušitelnosti a učinil ho obrazem vlastní nepomíjivosti. (Mdr 2,23)¹³* Autor zde vidí Boží obraz v člověku ve stvoření nehmotné duše, která je nesmrtelná, proto, stejně jako Bůh, věčná. V původním textu však pravděpodobně o takovéto rozlišení nejde. Člověk zde totiž není představen jako slepenec různých složek,

¹¹ Bible. Český ekumenický překlad. Praha: ČBS 1993, str. 22 SZ

¹² Bible. Český ekumenický překlad. Praha: ČBS 1993, str. 23 SZ

¹³ Bible. Český ekumenický překlad. Praha: ČBS 1993, str. 892 SZ

nýbrž bytost, která stojí jako nedílný celek před Stvořitelem. Je Bohem stvořen a je poznamenán Božím dotykem, přijat za Boží vlastnictví. Bůh chce skrze něho vyjadřovat svou pravdu a lásku, v určení i poslání člověka zjevovat sebe sama.¹⁴

Pozdější křesťanští teologové vidí v této podobnosti podobnost trojiční. Podle křesťanského učení je Bůh ve třech osobách – Otec, Syn a Duch svatý. Tyto osoby jsou zároveň spolu v jednotě, zároveň však jsou rozdílné. Spolu pak jsou ve vzájemných vztazích. Bůh je tedy ten, kdo ze své podstaty tvoří společenství. Právě trojiční společenství je důvodem, proč lidské osoby byly stvořeny k Božímu obrazu. Člověk je stvořen pro vztah s Bohem a proto stejně jako Bůh i on je schopen vztahu. V tom spočívá jeho podobnost s Bohem, i takto lze rozumět jeho stvoření k Božímu obrazu. Tato radikální podobnost pak zakládá možnost společenství stvořených lidských bytostí s nestvořenými osobami Boží Trojice.

K pochopení biblického vyprávění o stvoření člověka k Božímu obrazu je třeba brát v potaz, že dokonalý, „věrný“ obraz Boží vidí Bible v Ježíši Kristu. „*On je obraz Boha neviditelného, prvorozený všeho stvoření*“ (Ko 1,15)¹⁵ Ne obraz jako zrcadlo, obraz v našem slova smyslu, ale jako ztělesnění a plné vyjádření pravdy, lásky a moci Stvořitelovy. Ježíš je zároveň Boží Syn a zároveň nový Adam, nový člověk. Právě on je tím, kdo přivádí k naplnění obraz a podobu Boží v člověku. Tím, že zjevuje tajemství Boha a jeho lásky plně odhaluje člověka jemu samotnému a dává mu poznat vznešenost jeho povolání. V něm jsem Bohem „*předurčení, abychom byli ve shodě s obrazem jeho Syna, aby tak on byl první z mnoha bratří.*“ (Ř 8,29)¹⁶

Toto biblické učení o člověku jakožto obrazu Boží je základem pohledu církve na lidskou osobu. Důstojnost a hodnota lidské osoby tedy vychází z podstaty jejího bytí, protože člověk je obrazem Boha. Není tedy „něco“, ale je „někdo“. To z něj dělá bytost, která se vztahuje k Bohu, svému Stvořiteli. Tento vztah existuje sám o sobě, je založen na skutečnosti stvořené podobnosti člověka Bohu.

Člověk tedy není dílem náhody ani hříčkou přírody. Není ani otrok, jehož úkolem je vykonávat Stvořitelovy příkazy. Ani se nepodílí na životě božstva, jak učily antropologie

¹⁴ Srov. Bič, M. Výklady ke Starému zákonu. Praha: Kalich, 1991, str. 25

¹⁵ Bible. Český ekumenický překlad. Praha: ČBS 1993, str. 191 NZ

¹⁶ Bible. Český ekumenický překlad. Praha: ČBS 1993, str. 150 NZ

různých náboženství. Lidská osoba je bytost stvořená pro vztah s Bohem. Člověk je ze své podstaty schopen tohoto vztahu. Tato podobnost člověka s Bohem se pak odráží v samotném vztahovém a společenském rozměru lidské přirozenosti.

Důstojnost – hodnota lidské osoby, pochází z Božího stvořitelského činu, byla sice zatemněna a znetvořena hříchem, avšak Kristem je vykoupena a obnovena. Lidská osoba je tak uznána a stvrzena ve svých základních dimenzích, které vystihují hlavní rysy její důstojnosti: jednota (duše a těla) a jedinečnost, otevřenost vůči transcendenci, společenskost, a taktéž v dobrech ustavujících lidskou osobu: svobodě, jedinečné důstojnosti a rovnosti důstojnosti všech lidských osob. Tato důstojnost člověka a dobra ustavující lidskou osobu vedou k tvrzení, že „*člověk musí být a zůstat subjektem, základem a cílem života společnosti.*“¹⁷

Církev rozeznává tři důležité aspekty života lidské osoby, a sice:

a) lidská osoba je jednotou duše a těla. Pro život člověka je tato skutečnost určující, člověk je tělo prostoupené duchem. Tělesnost je podstatnou složkou lidské identity. Člověk nemá tělo, člověk je tělem. V tom spočívá základní podmínka existence lidské osoby. Člověk je tedy biologickou bytostí, jež má své materiální podmínky a potřeby, které si ale vykládá podle toho, jak rozumí sám sobě. Materiální svět vytváří podmínky k tomu, aby lidské osoby mohly naplňovat své poslání jedna ve vztahu k druhé. Pro lidské společenství je tedy důležité, aby ve společnosti, v níž žijí, vytvářely prostor pro uskutečňování lidských hodnot, které jsou zárukou sebeuskutečňování lidské osoby.

b) lidská osoba je bytost dějinná. Člověk v důsledku své základní podmínky existence, kterou je tělesnost, je zároveň neodmyslitelně součástí přírody. Jeho bytí je tedy vázáno na přírodní podmínky. Svoji činností se však vůči přírodě vymezuje, využívá ji a proměňuje, čímž vytváří kulturu. Tímto způsobem tvoří a zároveň vstupuje do dějin. V dějinném procesu se tradice a pokrok vzájemně podmiňují, nové se stává dosaženým stavem a předává se dalším generacím. Pokrok je možný jako spravování, doplňování a předávání existujícího dědictví, které ovšem bývá z části revidováno. Člověk a společnost se dostávají do stále nových situací, představujících nové problémy a nové úkoly. V neustálém procesu utváření života společnosti a její dějinnosti však nelze nikdy vytvořit

¹⁷ Kompendium sociální nauky církve. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2008, str. 82

absolutně spravedlivý společenský řád. Společné soužití lidí nebude nikdy bez konfliktů, bude vždy doprovázeno napětím a nikdy nedosáhne ideálního stavu.

c) lidská osoba má individuální a sociální stránku. Společenská přirozenost lidské osoby se projevuje zvláště tím, že člověk nedokáže žít bez vztahu k jiným a není bez něj schopen rozvíjet sebe sama. Navzdory tomu, že je individuum, je v mnohém odkázán na vazby s jinými lidmi. Individuální a sociální dimenze člověka se navzájem podmiňují, doplňují se, navzájem se podporují, nikoliv omezují. Individualita odkazuje na jedinečnost osoby, na to, že nikdo není s nikým totožný v tělesné, duševní a charakterové podobě. Těmito individui se však stáváme pouze v sociálních vztazích, které nás utvářejí. Sociální stránka tak nepředstavuje popření individuálního, naopak individuální umožňuje. Čím lépe si jedinec individuálně osvojí hodnoty, které nachází ve svém sociálním a kulturním prostředí, tím lépe utváří svoji individuální osobnost. Naopak, čím horší sociální podmínky člověk má, tím hůře svoji individualitu rozvíjí.

S důstojností a jedinečností lidské osoby, stejně jako s její vztahovostí a společenskostí úzce souvisejí lidská práva. Idea lidských práv, tak jak byla proklamována na konci 18. století se vyvíjela v prostředí převážně církvi nepřátelském. Vyhlášení lidských práv v novověku měla zprvu charakter protestu proti státní i církevní vrchnosti. Ačkoliv základní myšlenky svobody, rovnosti a bratrství jsou bezesporu hodnotami biblickými a těžko si lze představit jejich prosazování bez kontextu křesťanství, idea lidských práv se v sociálním učení církve začala uplatňovat až od 20. století.

V rámci naukových tradic církve tomu napomohla myšlenka přirozeného práva, daného stvořením. Lidská práva lze totiž odvozovat z požadavků plynoucích ze samé lidské přirozenosti, a nikoliv jako výraz sociální smlouvy mezi jednotlivci, jak byla chápána v 19. století. Idea přirozeného práva vychází z přirozeného mravního zákona, který odkazuje na přirozené sklony člověka a jeho rozumovou způsobilost, jež jsou pro jeho jednání určující. V řádu lidského jednání byl přirozený zákon vždy chápán jako výraz neměnných norem a pravidel. Ty zavazují všechny lidi bez rozdílu. Jsou základem dobra každé lidské osoby, a proto mají univerzální charakter. Z teologického hlediska je přirozený zákon projevem Boží vůle, poněvadž je vtisknut Bohem do naší přirozenosti při stvoření. Tradice katolického myšlení přirozeného práva (např. Tomáš Akvinský) vychází z ideje lidské přirozenosti, stvořené Bohem a ukazuje na podstatu nezcizitelných, každé lidské osobě náležejících práv. Tento teologicko-morální základ pak byl slučitelný s idejemi lidských práv, tak jak je hlásala moderní sekularizovaná společnost a tak jak byly vyhlášeny OSN

v roce 1948 na základě přirozené důstojnosti každé lidské osoby, nikoliv na základě pozitivního práva té které společnosti. Lidskými právy se rozumí ona vrozená a nezczizitelná práva, která náležejí člověku nikoliv na základě příslušnosti k určitému seskupení, ale proto, že je člověk.

4.2 Rodina

4.2.1 Rovnost muže a ženy, genderová problematika

Vztahem muže a ženy se zabývá už první kapitola Bible. Ta obsahuje dvě zprávy o stvoření člověka, které jsou součástí dvou různých pramenů, staršího jahvistického a mladšího elohistického.

První zpráva, která je však chronologicky mladší, je součástí tzv. Kněžského kodexu a pochází z doby babylonského zajetí, tudíž z let 540-538 před Kristem. Text, který se hojně používal v chrámové liturgii a je třeba vnímat především jako chvalozpěv na Boha Stvořitele. Tomu odpovídá jeho hymnický charakter, který je dán pravidelným opakováním veršů, seřazených do struktury šesti úseků, představujících šest dní stvoření. V šestém dni se pak dílo stvoření završuje učiněním člověka. „*I řekl Bůh: „ Učiňme člověka, aby byl naším obrazem, podle naší podoby. Ať lidé panují nad mořskými rybami a nad nebeským ptactvem, nad zvířaty a nad celou zemí i nad každým plazem plazícím se po zemi.“ Bůh stvořil člověka, aby byl jeho obrazem, stvořil ho, aby byl obrazem Božím, muže a ženu je stvořil. A Bůh jim požehnal a řekl jim: „Plodte a množte se a naplňte zemi. Podmaňte ji a panujte nad mořskými rybami, nad nebeským ptactvem, nade vším živým, co se na zemi hýbe.“ (Gn 1, 27-28)*¹⁸

Je na první pohled zřejmé, že tato biblická perikopa vyjadřuje esenciální rovnost muže a ženy. Oba dva jsou člověkem, kterého Bůh zamýšlel a plánoval, oba jsou stvořeni k obrazu Božímu, oba dostávají stejné Boží požehnání a stejný úkol, který spočívá v plození a v naplnění země. Oba jsou povýšeni nad veškeré tvorstvo a mají mu vládnout. Snad jediné, co zde může tuto myšlenku zpochybnit, je skutečnost, že muž je zde jmenován na prvním místě. (Bůh stvořil člověka jako muže a ženu, nikoliv jako ženu a muže. Opačné pořadí by však mohlo naopak být považováno za náznak nadřazenosti ženy).

¹⁸ Bible. Český ekumenický překlad. Praha: ČBS 1993, str. 22 SZ

Je pozoruhodné, že tento text, který v sobě jednoznačně nese myšlenku rovnosti, vznikl a byl považován za posvátný ve společnosti, která byla ryze patriarchální a v době, která byla nesmírně časově vzdálená době ženské emancipace v takzvané moderní společnosti. To ukazuje na hluboké přesvědčení ctitelů Boha Izraele o bytostné rovnosti obou pohlaví, která je dána důstojností, nad níž nemůže být vyšší – stvořením k Božímu obrazu.

V pořadí druhá zpráva o stvoření, která je ovšem časově starší, je na rozdíl od první zprávy příběhem spíše prozaickým, s výraznými mytologickými rysy. Jde o zápis pravděpodobně ještě ústního vyprávění, které se ustálilo v definitivní formě v 9. stl. př. Kr. Jeho starší původ je patrný z mnoha znaků, mezi něž patří i užívání Božího osobního jména Jahve, podle něhož se tento pramen nazývá Jahvista. Vyprávění o stvoření muže a ženy se zde oproti první zprávě výrazně liší.

„I vytvořil Hospodin Bůh člověka, prach ze země, a vdechl mu v chřípí dech života. Tak se stal člověk živým tvorem...I řekl Hospodin Bůh: „Není dobré, aby člověk byl sám. Učiním mu pomoc jemu rovnou.“ Když vytvořil Hospodin Bůh ze země všechnu polní zvěř a všechno nebeské ptactvo, přivedl je k člověku, aby viděl, jak je nazve. Každý živý tvor se měl jmenovat podle toho, jak jej nazve. Člověk tedy pojmenoval všechna zvířata a nebeské ptactvo i všechnu polní zvěř. Ale pro člověka se nenašla pomoc jemu rovná. I uvedl Hospodin Bůh na člověka mrákotu, až usnul. Vzal jedno z jeho žeber a uzavřel to místo masem. A Hospodin Bůh utvořil z žebra, které vzal z člověka ženu a přivedl ji k němu. Člověk zvolal. „Toto je kost z mých kostí a tělo z mého těla! Ať muženou se nazývá, vždyť z muže vzata jest.“ Proto opustí muž svého otce i matku a přilne ke své ženě a stanou se jedním tělem.“ (Gn 2, 18-24)¹⁹

Značná rozdílnost obou zpráv o stvoření je na první pohled zřejmá. Výše citovaný text vyjadřuje diametrálně odlišnou antropologii než text předchozí. Člověkem je zde muž, nikoliv muž a žena, jak tomu bylo u první zprávy. Pouze muž, tedy člověk, je zde stvořen z hlíny země. Žena pak není a priori člověkem, ale pouze pomocnicí člověka. Není stvořena stejným způsobem jako člověk - muž, nýbrž je učiněna dodatečně a to z jeho těla. Důvodem jejího stvoření je být člověku - muži ku pomoci. Dokonce jsme zde svědky

¹⁹ Bible. Český ekumenický překlad. Praha: ČBS 1993, str. 23 SZ

jakéhosi srovnání se zvířaty, která také aspirují na to být pomocníky člověka. Ačkoliv toto srovnání dopadne jednoznačně ve prospěch ženy, přece jen je jaksi dehonestující.

Příběh stvoření pak pokračuje popisem pádu člověka, který není schopen trvale žít v harmonii Božího ráje, ale svou touhou „být jako Bůh“ se Stvořiteli zpronevřuje. I v tomto příběhu je žena líčena jako prostřednice zla, jako ta, která byla první svedena Božím nepřítelem. Zato se stává jejím údělem podřízenost muži. „*Budeš dychtit po svém muži, ale on nad tebou bude vládnout.*“ (Gn 3, 16b)²⁰

Přesto však i zde nacházíme, i když poněkud skrytou, myšlenku rovnosti. Vždyť žena je pro muže „pomocí jemu rovnou“ a je nazvána išá (hebrejsky žena), stejně jako muž, který je nazván iš (hebrejsky muž).

Pravděpodobně zde, ve druhé zprávě o stvoření, má svůj původ myšlenka nerovnosti muže a ženy. Ta je pak ještě dále umocněna vyprávěním o prvotním hříchu, kde se žena jeví jako hlavní viník a je potrestána podřízeností muži. Tato myšlenka se pak táhne jako červená niť celým Starým zákonem.

Děvčata již při svém narození byla považována za více kulticky znečišťující než chlapi. „*Když žena otěhotní a porodí chlapce, bude nečistá po sedm dní... Osmého dne pak bude obřezána jeho předkožka. Matka pak setrvá v očišťování od krve ještě po třicet tři dny... Jestliže porodí děvče, bude nečistá dva týdny... a ještě po šedesát šest dní setrvá v očišťování od krve.*“ (Lv 12, 1-5)²¹

Mojžíšův zákon v určitých oblastech ženy znevýhodňoval. „*Muž bude prost své viny, žena však svou vinu ponese.*“ (Nu 5,31)²² Jindy však, zdá se, přistupuje k oběma stejně: „*Když bude přistižen muž, že ležel s vdanou ženou, oba zemřou: muž, který ležel se ženou, i ta žena.*“ (Dt 22,22)²³ I zde však zákon chrání především právo muže, protože se jedná pouze o ženu vdanou, a muž, který s ní „ležel“ se tím vlastně provinil proti jejímu muži, neboť se zmocnil něčeho, co patří výhradně jemu.

To, zda na tuto linii navazuje i Nový zákon, je sporné. V Ježíšových slovech a skutečích, tak, jak nám je zaznamenala kanonická evangelia, nenacházíme ani stopy povýšenosti či

²⁰ Bible. Český ekumenický překlad. Praha: ČBS 1993, str. 24 SZ

²¹ Bible. Český ekumenický překlad. Praha: ČBS 1993, str. 108 SZ

²² Bible. Český ekumenický překlad. Praha: ČBS 1993, str. 129 SZ

²³ Bible. Český ekumenický překlad. Praha: ČBS 1993, str. 178 SZ

pohrdání ženami. Naopak, ženy jsou často v Ježíšově doprovodu, dokonce mezi jeho učedníky a blízkými přáteli, ženy často dává za příklad víry. „*Pohled' na tuto ženu*“ (L 7,44)²⁴ zaznívá nejednou z Ježíšových úst.

Poněkud jiný postoj však nacházíme v listech Ježíšova apoštola Pavla. Právě on se často odvolává na starozákonní verše a na jejich základě odvozuje podřadné postavení ženy. V prvním listě Timoteovi píše: „*Žena ať přijímá poučení mlčky, s veškerou podřízeností. Učit ženě nedovoluji. Žena nemá mít moc nad mužem, nýbrž má se nechat vést. Vždyť první byl stvořen Adam a pak Eva. A nebyl to také Adam, kdo byl oklamán, ale žena byla oklamána a dopustila se přestoupení.*“ (1Tm 2, 11-14)²⁵ V podobném duchu píše i v prvním listě Korintským: „*Muž ... je odleskem slávy Boží, kdežto žena je odleskem slávy mužovy. Vždyť muž není z ženy, ale žena z muže. Muž přece nebyl stvořen pro ženu, nýbrž žena pro muže.*“ (1K 11, 7-8)²⁶ Podle těchto veršů je žena bytostí druhořadou, její postavení má být jednoznačně podřízené. Je jakoby člověkem druhé kategorie.

Tentýž apoštol důrazně zastává názor, že muž je hlavou ženy. „*Rád bych, abyste si uvědomili, že hlavou každého muže je Kristus, hlavou ženy muž a hlavou Krista je Bůh.*“ (1K 11,3)²⁷ Na základě tohoto verše by se mohlo zdát, že muž je ženě skutečně nadřazen. Ovšem tvrzení, že hlavou ženy je muž tak jako hlavou Krista je Bůh opět ukazuje na jakousi ontologickou rovnost, protože Kristus je „*způsobem bytí roven Bohu.*“ (F 2,6)²⁸ Z tohoto srovnání lze analogicky vyvozovat, že žena je způsobem bytí rovná muži. „*Být hlavou*“ zde tedy neznamena ontologickou nadřazenost.

Novozákonní texty nemluví tedy jednoznačně o podřazenosti či nadřazenosti, to co především zdůrazňují, je odlišnost obou pohlaví. Ta se má projevovat mimo jiné například i v úpravě zevnějšku, v účesu a v oděvu. „*Cožpak vás sama příroda neučí, že pro muže jsou dlouhé vlasy hanbou, kdežto pro ženu ctí.*“ (1K 11,14)²⁹ „*Každý muž, který, se modlí nebo prorocky mluví s pokrytou hlavou, zneuctívá toho, kdo je mu hlavou, a každá žena, která se modlí nebo prorocky mluví s nezahalenou hlavou, zneuctívá toho, kdo je jí*

²⁴ Bible. Český ekumenický překlad. Praha: ČBS 1993, str. 68 NZ

²⁵ Bible. Český ekumenický překlad. Praha: ČBS 1993, str. 200 NZ

²⁶ Bible. Český ekumenický překlad. Praha: ČBS 1993, str. 164 NZ

²⁷ Bible. Český ekumenický překlad. Praha: ČBS 1993, str. 164 NZ

²⁸ Bible. Český ekumenický překlad. Praha: ČBS 1993, str. 188 NZ

²⁹ Bible. Český ekumenický překlad. Praha: ČBS 1993, str. 164 NZ

hlavou.“(1K 11, 4)³⁰ V těchto verších, které již byly psány v prostředí helénské kultury, vidíme ozvěnu starozákonních předpisů, které stanovily velmi striktně: „Žena na sebe nevezme, co patří muži, a muž neobleče, co nosí žena. Hospodin, tvůj Bůh, má v ohavnosti každého, kdo to činí.(Dt 22,5)³¹

Pavel, ač Kristův apoštol, přece jen zůstává dítětem své doby a své kultury. Novozákonní zvěst proměňuje jeho smýšlení postupně. Nejinak je tomu s jeho pohledem na rovnost muže a ženy. Mezi jeho dobově podmíněnými názory však nacházíme i takový, který nejlépe odpovídá základní myšlence novozákonního poselství: „V Kristu ovšem není žena bez muže ani muž bez ženy, vždyť jako je žena z muže, tak i muž skrze ženu – všechno pak je z Boha.“³²(1K 11, 11-12) V Kristu dochází k obnově, smíření a sjednocení veškerého stvoření. K návratu všeho k jeho původnímu smyslu a účelu – k Bohu. V něm má všechno svou vrcholnou hodnotu a důstojnost. Veškeré rozdíly, byť by byly jakkoliv významné, jsou zde nepodstatné.

4.2.2 Manželství a rodina

Obě zprávy o stvoření jsou rovněž základem biblického chápání manželství. Právě proto, že bytostné spojení muže a ženy je zde popisováno jako něco, co neodlučitelně patří k samotné podstatě člověka. Tomu „není dobře samému“³³, proto je stvořen „jako muž a žena“³⁴. Manželství tedy není pouze lidskou institucí, nýbrž je zamýšleno přímo Stvořitelem. „Proto opustí muž svého otce i matku a přilne ke své ženě a stanou se jedním tělem.“(Gen 2,24)³⁵

Zdalo by se, že monogamie a nerozlučitelnost jsou základní a trvalé vlastnosti manželství. Při podrobném zkoumání biblických textů však zjišťujeme, že tomu tak zcela není. Již první biblická kniha, stejně jako mnohé následující mluví zcela otevřeně o rozšířené polygamie. „Když bylo Ezauovi čtyřicet let, vzal si za ženu Jehúditu, dceru Chetejce Beera, a Basematu, dceru Chetejce Elóna.“(Gn 26, 34)³⁶ U biblických patriarchů se rovněž

³⁰ Bible. Český ekumenický překlad. Praha: ČBS 1993, str. 164 NZ

³¹ Bible. Český ekumenický překlad. Praha: ČBS 1993, str. 178 SZ

³² Bible. Český ekumenický překlad. Praha: ČBS 1993, str. 164 NZ

³³ Srov. Gn 2, 18

³⁴ Srov. Gn 1, 27

³⁵ Bible. Český ekumenický překlad. Praha: ČBS 1993, str. 23 SZ

³⁶ Bible. Český ekumenický překlad. Praha: ČBS 1993, str. 42 SZ

setkáváme s plozením potomstva s otrokyněmi³⁷ či později u izraelských králů s vlastněním harémů.³⁸

Ani nerozlučnost manželství není ve Starém Zákoně věci samozřejmou. Mojžíšův zákon rozluku manželství totiž dovoluje: „*Když si muž vezme ženu a ožení se s ní, ona však u něho nenalezne přízeň, neboť na ní shledal něco odporného, napíše jí rozlukový list, dá jí ho do rukou a vykáže ji ze svého domu. Ona vyjde z jeho domu, odejde a vdá se za jiného muže.*“ (Dt 24, 1-2)³⁹ Existovala pak celá škála výkladů a upřesnění, co může být „to odporné“, které dává důvod k rozluce manželství. V některých případech šlo skutečně o věci banální.

Tento starozákonní postoj však Nový zákon nesdílí. Ježíš mluví zcela v rozporu s Mojžíšovým zákonem: „*Nečetli jste, že Stvořitel od počátku „muže a ženu učinil je“? A řekl: „Proto opustí muž otce i matku a připojí se ke své manželce, a budou ti dva jedno tělo,“ takže již nejdou dva, ale jeden. A proto, co Bůh spojil, člověk nerozlučuj!*“ Namítli mu: „*Proč tedy Mojžíš ustanovil, že muž smí propustit svou manželku tím, že jí dá rozlukový lístek?*“ Odpoví jim: „*Pro tvrdost vašeho srdce vám Mojžíš dovolil propustit manželku. Od počátku to však nebylo. Pravím vám, kdo propustí svou manželku z jiného důvodu než pro smilstvo a vezme si jinou, cizoloží.*“ (Mt 19, 4-9)⁴⁰ Ježíš velmi důsledně zastával myšlenky monogamie a nerozlučitelnosti manželství, a to právě s odkazem na původní úmysl Stvořitele. Ani „tvrdost lidského srdce“ není důvodem, aby byl tento původní Stvořitelův úmysl opomíjen. Přesto však Ježíš vidí výjimku pro rozluku manželství v „důvodu smilstva.“ Mezi vykladači Písma se objevují různé názory na tento text. Někteří vidí ve smilstvu manželskou nevěru, která může být důvodem k rozluce manželství. Jiní považují výraz „smilstvo“ za označení sňatku mezi příbuznými, tedy sňatku v samé své podstatě neplatného. Jisté je, že Ježíš příkládal manželství mnohem větší hodnotu trvalost, než bylo v té době běžné.

Stejně píše i apoštol Pavel: „*Těm, kdo žijí v manželství přikazuji - ne já, ale Pán – aby žena od muže neodcházela. A když už odejde, ať zůstane neprovdána nebo se s mužem smíří; a*

³⁷ Srov. Gn 30,4; Gn 30,9

³⁸ Srov. 1 Kr 11,3; 2 Pa 11,21

³⁹ Bible. Český ekumenický překlad. Praha: ČBS 1993, str. 179 SZ

⁴⁰ Bible. Český ekumenický překlad. Praha: ČBS 1993, str. 29 NZ

muž at' ženu neopouští. "(1 K 7, 10-11)⁴¹ Důvodem nerozlučitelnosti manželství má být právě to, že symbolizuje vztah Krista a církve. Tak jako je církev podřízena Kristu, který je její hlavou, tak má být žena podřízena muži, který je hlavou její. „ V poddanosti Kristu se podřizujte jedni druhým: ženy svým mužům jako Pánu, protože muž je hlavou ženy, jako Kristus je hlavou církve, těla, které spasil. A jako církev je podřízena Kristu, tak ženy mají být ve všem podřízeny svým mužům. "(Ef 5, 21-24)⁴² Tato podřízenost ženy muži však není nijak despotická. Ze strany muže musí být vyvážena obětující se láskou, která, stejně jako láska Krista k církvi, jde až do krajnosti. „Muži, milujte své ženy, jako si Kristus zamiloval církev a sám se za ni obětoval...Proto i muži mají milovat své ženy jako své vlastní tělo. Kdo miluje svou ženu, miluje sebe. Nikdo přece nemá v nenávisti své tělo, ale živí je a stará se o ně. Tak i Kristus pečuje o církev, vždyť jsme údy jeho těla. „Proto opustí muž svého otce i matku a připojí se ke své manželce, a budou ti dva jedno tělo.“ Je to velké tajemství, které vztahují na Krista a na církev. "(Ef 5, 25-32)⁴³

Učení církve vidí v instituci manželství samotný základ rodiny. Bez instituce manželství nelze ani hovořit o rodině v pravém slova smyslu. Rodina má totiž svůj základ ve svobodné vůli muže a ženy spojit se manželským svazkem a respektovat při tom význam a hodnotu, kterou tato instituce má. Tato hodnota totiž není dána člověkem, nýbrž samotným Bohem. „Tento posvátný svazek nezávisí na lidské libovůli, a to z ohledu na dobro manželů, potomstva i společnosti. Sám Bůh je původce manželství, které má rozličná dobra a rozličné cíle.“⁴⁴ Tato instituce, která má být důvěrným společenstvím života a manželské lásky, které Stvořitel založil a vybavil vlastními zákonitostmi. Není tedy výtvozem lidským, založeným pouze na lidských zvyklostech a ustanoveních zákona, ale vděčí za svou stabilitu Božímu uspořádání. Je to instituce, která i pro společnost vzniká lidským úkonem, jímž se manželé sobě navzájem dávají a přijímají, a která se zakládá na samotné povaze manželské lásky. Tato láska, která je naprostým a výlučným darováním sebe druhé osobě s sebou nese definitivní závazek, vyjádřený prostřednictvím souhlasu, který je vzájemný, neodvolatelný a veřejný.

⁴¹ Bible. Český ekumenický překlad. Praha: ČBS 1993, str. 161 NZ

⁴² Bible. Český ekumenický překlad. Praha: ČBS 1993, str. 186 NZ

⁴³ Bible. Český ekumenický překlad. Praha: ČBS 1993, str. 186 NZ

⁴⁴ Dokumenty II. vatikánského koncilu. Praha: Zvon, 1995, str. 222-223

Z uvedeného plyne nadřazenost manželství jakékoliv veřejné moci. Žádná veřejná moc nesmí zrušit přirozené právo na manželství ani modifikovat jeho základní vlastnosti nebo cíle. Základní charakteristiky manželství jsou totiž jemu vlastní, původní a trvalé. Navzdory mnohým proměnám, k nimž v průběhu dějin došlo v různých kulturách, existuje v každé společnosti jistý smysl pro hodnotu manželství, i když se to neprojevuje všude stejně jasně. Podle učení církve musí být tato hodnota manželství respektována právě ve svých specifických formách, které je třeba bránit proti jakýmkoliv pokusům o zdeformování. Společnost nemá právo libovolně disponovat s manželským svazkem, skrze který si dvě osoby slibují lásku, věrnost, pomoc a přijetí potomků. Je pouze oprávněna regulovat občanskoprávní důsledky manželství.

Jako charakteristické rysy manželství vnímá církev úplnost, jednotu, nerozlučitelnost, věrnost a předávání života. Úplností se zde myslí darování celé osoby, se všemi jejími složkami, vlastnostmi a potenciálem a to na tělesné i duchovní rovině. Jednota jako vzájemné darování jednoho muže a jedné ženy, při němž se stávají „jedním tělem.“ Věrnost v rovině osobní a nerozlučitelnost v rovině společenské vyplývají ze vzájemného sebedarování, které je definitivní. Takto pojaté manželství je svou podstatou zaměřeno k předávání života.

Tento Boží záměr, který je přijatelný i lidskému rozumu, trvá navzdory konkrétním situacím, které se mu často odcizují. Polygamie představuje podle církve úplné popření původního Božího záměru, „*neboť odporuje stejné osobní důstojnosti muže a ženy, kteří se v manželství jeden druhému darují s láskou, jež je úplná, a tím samým jediná a výlučná.*“⁴⁵

Jak již jsem zmínil, je manželství podle učení církve zaměřeno k plození a výchově dětí. Plodem vzájemného sebedarování mají být právě děti, které jsou pak darem pro rodiče, pro celou rodinu i pro celou společnost. Manželství však nebylo ustanoveno jen kvůli plození. Jeho hodnota přetrvává i tehdy, když děti, po nichž manželé upřímně touží, nepřicházejí. V tom případě mají manželé naplňovat tuto funkci manželství tím, že přijmou za vlastní opuštěné děti nebo že budou konat různé služby ve prospěch bližních. K otázce umělého oplodnění se staví církev negativně. Vidí v ní nepřiměřený zásah do kompetencí Stvořitele, který člověku nikterak nepřísluší.

⁴⁵ Katechismus katolické církve. Praha: Zvon, 1995, str. 581

Církev pohlíží na instituci manželství jako na svátost, tedy „viditelné znamení neviditelné Boží milosti.“ Původně lidská skutečnost, která je dána přirozeností člověka, je tak zvláštním Božím zásahem, tedy Kristovým ustanovením, povýšena na svátost, a stává se tak znamením a zároveň nástrojem Boží milosti. Tato svátost zahrnuje lidskou skutečnost manželské lásky se vším, co k ní patří a zároveň uschopňuje a zavazuje křesťanské manžele a rodiče, aby prožívali své povolání, které spočívá v tom, aby při práci na časných hodnotách hledali především Boží království.

Povaha manželské lásky vyžaduje stálost a nerozlučitelnost manželství. Nedostatek těchto charakteristik by totiž vylučoval naprostou a výlučnou lásku, která patří k podstatě manželství, byl by zdrojem velkého utrpení dětí a měl by velmi škodlivé důsledky pro společenské vztahy vůbec. Stálost a nerozlučitelnost manželského svazku nesmí být tedy závislá pouze na záměru a odhodlání těch, kterých se tyto svazky týkají. Odpovědnost za ochranu rodiny přísluší celé společnosti. Manželství je nutno přiznat institucionální charakter, založený na veřejném, společensky a právně uznávaném úkonu.

Církev velmi nelibě nese skutečnost, že do občanských právních systémů byla vnesena možnost rozvodu. To vedlo k rozšíření relativistického pojmání manželského svazku, což se projevilo jako „opravdová sociální rána.“⁴⁶ Křesťanští manželé pak mají o to více být ve světě „znamením“, být svědky neochvějné věrnosti, s jakou Bůh v Ježíši Kristu miluje všechny lidi.

Církvi však není lhostejný osud těch, jejichž manželství ztroskotalo a kteří po rozvodu manželství vstoupili do nového svazku. Církev se za ně modlí, povzbuzuje je v duchovních obtížích, s nimiž se potýkají a povzbuzuje je ve víře a naději. Usmíření ve svátosti pokání, které by otevíralo cestu k přijetí eucharistie, však umožňuje pouze těm, kteří jsou odhodláni vést takový způsob života, který nebude v rozporu s nerozlučitelností manželského svazku. I když se tento postoj může zdát tvrdý, církev má za to, že jím vyznává svou věrnost Kristu a jeho pravdě. Zároveň chce však projevovat milosrdenství zvláště vůči těm, kdo byli bez vlastní viny opuštěni od svého zákonitého manžela. O těch soudí, že i když se rozhodnou pro způsob života, který není plně v souladu s Božími

⁴⁶ Srov. Katechismus katolické církve. Praha: Zvon, 1995, str. 581

příkázáními, budou moci obdržet milost obrácení a spásy, pokud vytrvají v modlitbě, kajícínosti a lásce.

Církev je znepokojena rapidně se zvyšujícím počtem fakticky existujících soužití, která se podle ní zakládají na nepravdivém pojetí svobody rozhodování jednotlivce a na čistě soukromém pojmání manželství a rodiny. V manželství totiž nevidí církev pouhou smlouvu o soužití, ale vztah, který je vzhledem ke všem ostatním společensky jedinečný. To proto, že rodina, která pečuje o své děti a jejich výchovu představuje prvořadý prostředek rozvoje lidské osoby a jejího zapojení do společnosti. Před zákonem rovné postavení rodiny a fakticky existujícího soužití by podle církve znamenalo znevážení rodinného způsobu života. Ten se nemůže uskutečňovat na základě nestálého meziosobního vztahu, nýbrž jen na nerozlučitelném spojení manželstvím. Jestliže určité zákonodárství může tolerovat chování, které je mravně nepřijatelné, pak ale nikdy nesmí oslabovat uznání monogamního a nerozlučitelného manželství jako jediné autentické podoby rodiny.

S touto otázkou úzce souvisí problematika homosexuálního soužití. Protože se jedná o fenomén v dnešní době dosti aktuální, rozhodl jsem se mu věnovat samostatný exkurz.

4.2.3 Exkurz: Homosexualita

Otázka homosexuality patří i v dnešní době k tématům aktuálním, velmi diskutovaným a kontraverzním. I když se v poslední době mnohé změnilo, vztahy lidí stejného pohlaví byly v evropské společnosti odtrestněny, v mnohých zemích požívají právní legitimacy a jsou stále více považovány za věc zcela běžnou, nemalá část společnosti na ně stále pohlíží s despektem. V křesťanském prostředí je pak situace ještě složitější. Protože se jedná o téma i dnes velmi aktuální, rozhodl jsem se mu věnovat nemalou část kapitoly o rodině.

Nejdříve bych chtěl analyzovat biblická místa, která se daným tématem zabývají.

V úvodu nelze neuvést dvě výše citované zprávy o stvoření, protože, ač se o uvedené problematice nikterak nezmiňují, jsou základem křesťanské antropologie. Právě zde je člověk pojímán jako „muž a žena“,⁴⁷ řešením mužovy samoty je stvoření ženy,⁴⁸ muži a

⁴⁷ Srov. Gn 1,27

ženě je přikázáno „plodit a množit se a naplnit zemi.“⁴⁹ Tato antropologie, zdá se, zcela vylučuje intimní vztah osob stejného pohlaví. V jejím světle se nutně jeví jako něco zcela nepatřičného, odporujícího přirozenosti člověka i úmyslu Stvořitele.

Jiní badatelé však naopak vidí v nauce o stvoření člověka jako muže a ženy poukaz k hlubinné androgynní podstatě lidské bytosti – a tudíž naopak jako nepřímé teologické oprávnění moderní LGBT identity.⁵⁰

V odmítání homosexuality pokračují, zdá se, i další biblické spisy. Známy a často citovaný je příběh o Sodomě, podle něhož dostalo homosexuální jednání název sodomie, který se používal od raného středověku až do nedávné doby.

Příběh, zachycený v knize Genesis popisuje setkání Abrahama s třemi Božími posly, kteří mu oznamují Boží soud nad městy Sodomou a Gomorou. „*Křik ze Sodomy a Gomory je tak silný a jejich hřích je tak těžký...*“ (Gn 18, 20)⁵¹ Z textu není jednoznačně patrné, o jaký hřích se jedná, avšak všeobecně rozšířená tradice jej vyvozuje z dalšího pokračování příběhu. Boží poslové tráví noc v Sodomě, v domě spravedlivého Lota. Avšak „*dříve než ulehli, mužové toho města, muži sodomští, lid ze všech koutů, mladí i staří, obklíčili dům. Volali na Lota a řekli mu: „Kde máš ty muže, kteří k tobě této noci přišli? Vyveď nám je, abychom je poznali!*“ (Gn 19, 4-5)⁵² Biblický výraz „poznat“ je označením pro pohlavní styk. Je tedy zřejmé, že zde mělo dojít k hromadnému homosexuálnímu znásilnění. Z této perspektivy je tedy sodomský hřích vykládán jako hřích homosexuality. To naznačuje i novozákonní list Judův, který říká že „*Sodoma, Gomora a okolní města se oddaly smilstvu, propadly zvrhlosti, a jsou nám výstražným příkladem trestu věčného ohně.*“ (Ju 7)⁵³ To bylo také důvodem, proč katolická tradice počítá homosexuální styk mezi tzv. hříchy do nebe volající.⁵⁴

Existují však i názory, které v sodomském hříchu nevidí a priori homosexuální styk. Podle nich zde šlo především o porušení zákona o posvátné pohostinnosti, rozšířeného v celé

⁴⁸ Srov. Gn 2,22

⁴⁹ Srov. Gn 1,28

⁵⁰ Srov. Putna, M. Křesťanství a homosexualita: Pokusy o integraci. Praha: Torst, 2012, str. 66

⁵¹ Bible. Český ekumenický překlad. Praha: ČBS 1993, str. 34 SZ

⁵² Bible. Český ekumenický překlad. Praha: ČBS 1993, str. 35 SZ

⁵³ Bible. Český ekumenický překlad. Praha: ČBS 1993, str. 231 NZ

⁵⁴ Srov. Tomášek, F. Katolický katechismus. <http://katolicky-katechismus.cz/category/cast-treti/94-tezky-hrich-a-jine-druhy-hrichu/> 18. 3. 2015

semitské i arabské kultuře. Tím, že se zde mělo jednat o znásilnění hostů, byl tento zákon porušen zvláště hrubým způsobem. Nešlo zde tedy primárně o sex mezi muži, ale o znásilnění.⁵⁵ Tomuto pojetí odpovídá i paralelní vyprávění v biblické knize Soudců, které popisuje příběh muže, který nocoval jako host v benjamínské Gibeji. „...mužové města, muži ničemníci, obklíčili dům, tloukli na dveře a vyzývali toho starého muže, hospodáře: „Vyved' muže, který vešel do tvého domu, ať ho poznáme.“ Tu k nim ten hospodář vyšel a domlouval jim: „Ne tak, bratři moji. Nedopustíte se přece něčeho tak zlého! Vždyť tento muž vešel do mého domu. Nesmíte spáchat takovou hanebnost...Ti muži ho však nechtěli ani slyšet. Proto popadl ten muž svou ženinu a vyvedl jim ji ven. Obcovali s ní a zneužívali ji celou noc až do rána.“(Sd 19, 22-25)⁵⁶ Tento příběh, který je paralelou příběhu o Sodomě, ještě jasněji ukazuje podružnost skutečnosti, že se mělo jednat o styk homosexuální. To podstatné je tu právě hrubé porušení zákona pohostinství, které se projevilo sexuálním násilím, a to bez ohledu na pohlaví.

Dalším místem v Bibli, ze kterého můžeme odvodit přísný zákaz homosexuálních styků, zákaz v knize Leviticus, podle něhož má být takové jednání trestáno smrtí. „Nebudeš obcovat s mužem jako s ženou. Je to ohavnost.“(Lv 18,22)⁵⁷ „Kdyby muž spal s mužem jako s ženou, oba se dopustili ohavnosti; musejí zemřít, jejich krev padni na ně.“(Lv 20,13)⁵⁸ Zdá se, že tento text mluví naprosto jednoznačně. Nesmíme však zapomínat, že je součástí takzvaného Zákona svatosti, který má na zřeteli především čistotu kultu. Zakazuje izraelskému národu veškeré kultické praktiky, které byly běžné u obyvatel Kanaánské země, v níž se Izraelci po odchodu z egyptského otroctví usadil. Mezi ně patřil i rituální styk mezi muži, který byl součástí chrámové prostituce. Na rozdíl od ostatních přestupků v oblasti sexuality, jako je například cizoložství nebo incest, které jsou zakázány na mnoha dalších místech v Bibli, je homosexuální styk ve Starém zákoně zakázán pouze zde. Důvod tohoto zákazu tedy není v první řadě sexuálně etické, ale nábožensko-kultické povahy. Záměrem je zachování židovské identity v okolním pohanském prostředí.⁵⁹

⁵⁵ Srov. Helminiak, D. Co vlastně Bible říká o homosexualitě? Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007, str. 39-42

⁵⁶ Bible. Český ekumenický překlad. Praha: ČBS 1993, str. 228-229 SZ

⁵⁷ Bible. Český ekumenický překlad. Praha: ČBS 1993, str. 114 SZ

⁵⁸ Bible. Český ekumenický překlad. Praha: ČBS 1993, str. 116 SZ

⁵⁹ Srov. Helminiak, D. Co vlastně Bible říká o homosexualitě? Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007, str. 48-49

Jakékoliv další přímé zmínky o homosexualitě ve Starém Zákoně chybí. Nenacházíme je dokonce ani v novozákonních evangeliích. Zdá se, že sám Ježíš se k této otázce nikdy nevyjádřil. Pasáže na toto téma nacházíme opět až u apoštola Pavla.

Prvním textem, kde o tomto tématu pojednává, je list Římanům. Zde vidí apoštol homosexuální jednání nejen pouze jako doprovodný jev pohanské modloslužby, nýbrž jako její přímý důsledek. „...klanějí se a slouží tvorstvu místo Stvořiteli...Proto je Bůh vydal v moc hanebných vášní. Jejich ženy zaměnily přirozený styk za nepřirozený a stejně i muži zanechali přirozeného styku s ženami a vzplanuli žádostí jeden k druhému, muži s muži provádějí hanebnosti a tak sami na sobě dostávají zaslouženou odplatu za svou zcestnost.“(Ř 1, 24-27)⁶⁰ Tento list je adresován křesťanské obci do Říma, který, jakožto hlavní město říše, byl centrem nejen antické kultury a náboženství, ale též jisté dekadence, která se projevovala mimo jiné i sexuálním chováním. Homosexuální styky, jakožto zpestření sexuálního života, byly tehdy rozšířené, a to i u lidí, kteří jinak chovali heterosexuálně. Židovské prostředí, z něhož raní křesťané pocházeli, vidělo souvislost mezi římským pohanským náboženstvím a dekadentním způsobem života jeho vyznavačů. Je však důležité si uvědomit, že to co se zde v první řadě odsuzuje, je homosexuální chování heterosexuálních lidí, pro něž je homosexuální styk pouze jakousi dekadencí.

Tentýž apoštol se pak zmiňuje o homosexualitě na dalších dvou místech svých listů. První zmínku nacházíme v prvním listě Korintským: „Což nevíte, že nespravedliví nebudou mít účast v Božím království? Nemylte se: Ani smilníci, ani modláři, ani cizoložníci, ani nemravníci, ani zvrácení, ani zloději ani lakomci, opilci, utrhači, lupiči nebudou mít účast v Božím království.“(1K 6, 9-10)⁶¹ Podruhé je homosexualita zmíněna v prvním listě Timoteovi: „Víme, že zákon je dobrý, když ho někdo užívá správně a je si vědom, že zákon není určen pro spravedlivého, nýbrž pro lidi zlé a neposlušné, bezbožné a hříšníky, pro lidi bohaprázdné a světské, pro ty, kdo vztahují ruku proti otci a matce, pro vrahy, smilníky, zvrhlíky, únosce, lháře, křivopřísežníky, a co se ještě přičí zdravému učení.“(1Tm 1,10)⁶² U obou těchto míst je jedná o takzvané seznamy neřestí.⁶³ Výrazy, které by se mohly týkat

⁶⁰ Bible. Český ekumenický překlad. Praha: ČBS 1993, str. 145 NZ

⁶¹ Bible. Český ekumenický překlad. Praha: ČBS 1993, str. 161 NZ

⁶² Bible. Český ekumenický překlad. Praha: ČBS 1993, str. 199 NZ

⁶³ Srov. Helminiak, D. Co vlastně Bible říká o homosexualitě? Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007, str. 99

homosexuality, jsou zde dva. První, který se ovšem vyskytuje pouze v listě Korintským, je slovo, které je zde překládáno jako „nemravní“. Jedná se o řecký výraz „malakoi“, jehož doslovný překlad zní „měkcí“,⁶⁴ někteří jej překládají jako „změkčilci“⁶⁵, jiní „zvrhlíci“.⁶⁶ Druhý výraz, který je v listě Korintským překládán jako „zvrácení“ a v listě Timoteovi jako „zvrhlíci“ je řecké „arsenokoitai“, což některé překlady překládají slovem „samcoložníci“,⁶⁷ jiné „chlapcomilci“⁶⁸ nebo přímo „homosexuálové“.⁶⁹ Zatímco u prvního výrazu si nemůžeme být jisti, zda je zde vůbec řeč o homosexualitě, u druhého je to nepochybné, neboť se jedná o složeninu slov „arseno“, tj. mužská bytost, samec a „koitai“, což znamená ležení či soulož.

Zdá se, že tyto úryvky jasně odsuzují homosexuální jednání, na které pohlížejí jako na jednu z neřestí, srovnatelnou například s cizoložstvím či lhaním. Hlubší analýza kontextu a historických souvislostí však ukazují na to, že by se nemuselo jednat o odsouzení homosexuality jako takové, ale pouze o odsouzení homosexuální prostituce, v antickém světě tehdy běžné.⁷⁰

V Bibli rovněž nacházíme místa, která by mohla ukazovat homosexualitu či spíše homoerotiku dokonce i v kladném světle. Příkladem může být hluboce emotivně prožívané přátelství budoucího krále Davida a Saulova syna Jonatána, který „zavázal Davida přísahou při své lásce k němu, neboť ho z duše miloval.“^(1S 20,17)⁷¹ První kniha Samuelova popisuje jejich loučení, kdy „se políbili a plakali jeden pro druhého, až se David vzchopil.“^(1S 20,41b)⁷² Po jeho smrti pak David oplakává svého přítele slovy: „Stýská se mi po tobě, můj bratře Jonatane, byl jsi ke mně pln něhy, tvá láska ke mně byla podivuhodnější nad lásku žen.“^(2S 1,26)⁷³

Podobně silný emotivní vztah nám Bible popisuje také mezi dvěma ženami, a sice moábskou vdovou Rút a její tchyní Noemi. Ta se odmítne znovu provdat a žít si svůj

⁶⁴ Srov. Bible Kralická

⁶⁵ Srov. překlad Petřů

⁶⁶ Srov. překlad Jeruzalémská Bible

⁶⁷ Srov. překlad Bible Kralická

⁶⁸ Srov. překlad Petřů

⁶⁹ Srov. Překlad Nového světa svatých Písem

⁷⁰ Srov. Helminiak, D. Co vlastně Bible říká o homosexualitě? Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007, str. 95-105

⁷¹ Bible. Český ekumenický překlad. Praha: ČBS 1993, str. 253 SZ

⁷² Bible. Český ekumenický překlad. Praha: ČBS 1993, str. 253 SZ

⁷³ Bible. Český ekumenický překlad. Praha: ČBS 1993, str. 263 SZ

vlastní život, místo toho Noemi slibuje: „*Kamkoli půjdeš, půjdu, kdekoli zůstaneš, zůstanu. Tvůj lid bude mým lidem a tvůj Bůh bude mým Bohem. Kde umřeš ty, umřu i já a tam budu pochována. Ať se mnou Hospodin naloží jakkoli, rozdělí nás od sebe jen smrt.*“ (Rt 1, 16-17)⁷⁴

Také v Novém zákoně nalézáme hluboké přátelství mezi muži, které může evokovat až homoerotický vztah. K pohoršení mnoha křesťanů toto nacházíme dokonce u samotného Ježíše. Evangelista nepokrytě mluví o učedníkovi, „ *kterého Ježíš miloval, který byl u stolu v Ježíšově náručí.*“ (J 13,23 – doslovný překlad z řečtiny.⁷⁵)

Kontraverzní otázku „byl Ježíš gay?“, která bývá občas kladena v kontextu absurdních a blasfemických provokací, vycházejících převážně z proticírkevně zaměřených částí gay komunity, však nelze jednoduše smést ze stolu. Na základě Bible nelze říci nic o Ježíšově sexualitě. Na druhou stranu však nelze přehlédnout, že Ježíš žil svůj život v mužském společenství a bez rodiny, a že v tomto společenství je jeden učedník, jehož běžně připisovanou vlastností je „ten, kterého Ježíš miloval“, a že tato láska se projevovala fyzickou intimitou a důvěrností, jaké se žádnému jinému učedníkovi nedostávalo. Samozřejmě, tyto texty nic nevyovídají o Ježíšově homosexualitě v moderním slova smyslu. Mohly by však ukazovat na jakousi homosocialitu a homoafektivitu. Jestliže však teologie chápe Ježíše jako univerzálního člověka, pak i na provokativní otázku „byl Ježíš gay?“ můžeme odpovědět kladně, stejně jako bychom mohli kladně odpovědět na otázku „byl Ježíš černoch?“ či „byl Ježíš žena?“. Ježíš jakožto univerzální člověk v sobě totiž zahrnuje všechny varianty lidské zkušenosti.⁷⁶

Bereme-li v potaz svědectví, evangelií, a to jak kanonických tak i nekanonických, pak sám Ježíš o homosexualitě nikdy nemluvil. Přesto nacházíme v evangeliích Matouše i Lukáše příběh, který je možno interpretovat tak, že se zde Ježíš setkává s milujícími se homosexuály.⁷⁷ Oba tyto evangelisté popisují událost, známou jako uzdravení setníkova služebníka. Římský setník zde přichází za Ježíšem s prosbou, aby uzdravil jeho otroka „*na němž mu velmi záleželo.*“ (Lk 7,2)⁷⁸ O tomto sluhovi mluví setník jako o „mém chlapci.“

⁷⁴ Bible. Český ekumenický překlad. Praha: ČBS 1993, str. 232 SZ

⁷⁵ Srov. Bible. Český ekumenický překlad. Praha: ČBS 1993, str. 105 NZ

⁷⁶ Srov. Putna, M. Křesťanství a homosexualita: Pokusy o integraci. Praha: Torst, 2012, str. 75

⁷⁷ Srov. Mt 8, 5-13; Lk 7, 1-10.

⁷⁸ Bible. Český ekumenický překlad. Praha: ČBS 1993, str. 67 NZ

Bývalo tehdy běžné, že římstí vojenští hodnostáři, pobývajíc dlouhodobě mimo domov, mívali s sebou otrokyně i otroky, které využívali na sex. Mezi tímto setníkem a jeho mladým otrokem vzniklo zřejmě citové pouto, proto prosí za jeho uzdravení ze smrtelné nemoci. Ježíš pak jeho prosbě vyhoví a chválí jeho víru, aniž by jakkoliv hodnotil jejich vztah. Tato interpretace, ač pouze jedna z možných, je však v dobovém kontextu poměrně pravděpodobná. Neříká nám nic o tom, zde Ježíš homosexualitu jako takovou schvaloval či odsuzoval, ukazuje nám však jeho soucit a pomoc, které se dostávalo všem bez rozdílu.⁷⁹

Postoj křesťanských církví i jednotlivých křesťanů k otázce homosexuality se navzájem liší. Nacházíme zde celou škálu názorů, od bezvýhradného přijetí až po absolutní odmítnutí a démonizaci. Mnohé církve stále setrvávají v tradičním odmítavém postoji. V prohlášení Kongregace pro nauku víry Persona Humana, které reprezentuje oficiální nauku římskokatolické církve, čteme: „*Jistě, v pastorační péči o duše je třeba takové homosexuály přijímat s pozornou vlídností ducha a povzbuzovat v naději, že jejich vlastní nesnáze a společenské odcizení budou jednou překonány. Také jejich míra provinění musí být posuzována opatrně. Přece však není dovoleno použít žádného pastoračního způsobu nebo metody, které by podobné úkony těchto lidí mravně omlouvaly jen proto, že jsou považovány za odpovídající jejich stavu. Vždyť podle objektivního mravního řádu jsou homosexuální spojení úkony, které postrádají své nezbytné a podstatné pravidlo. V Písmu svatém jsou odsouzeny jako vážná zvrácenost, ba jsou prezentovány jako neblahý následek Božího zavržení. Tento výrok Písma svatého nedovoluje, aby se z něj vyvozovalo, že všichni, kdo trpí touto deformací, jsou proto osobně vinni; nicméně dosvědčuje, že úkony homosexuality jsou ze své vnitřní podstaty nezřízené a že v žádném případě nemohou být schvalovány.*⁸⁰ Stále častěji však zaznívají hlasy, nabádající k toleranci a přijetí takto žijících a milujících osob. Pozoruhodný je například dokument českobratrské církve evangelické, v němž mimo jiné čteme: „*Zakázat homosexuálním osobám vzájemnou lásku a její projevy je aktem zákonickým. Znamená to naložit na naše již tak obtížené bližní další břemeno, které sami neneseme a nést jim nepomůžeme. Tolerovat homosexuální lásku s tím, že se nás to netýká, je pokrytectví a marný pokus se celému problému vyhnout. Zbývá*

⁷⁹ Srov. Helminiak, D. Co vlastně Bible říká o homosexualitě? Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007, str. 117-119

⁸⁰ Homosexualita a křesťanská antropologie. Sborník. Praha: Pastorační středisko při Arcibiskupství pražském, 1998, str. 96

nám hledat odpovědi a řešení, s vědomím, že nebudou dokonalé a že se můžeme zmýlit. Pokud však se budeme držet apoštolské rady – v lásce přijímejte jedni druhé – nemusí nás to děsit. Evangelium nás vede k tomu, abychom otevírali naše životy pro druhé, odstraňovali překážky a dělící zdi a vycházeli lidem v jejich starostech a nouzi vstříc. Tak to vyznáváme – a tak to i praktikujeme.⁸¹

4.2.4 Rodiče a děti

4.2.4.1 Rodina jako „svatyně života“

Jak již jsem uvedl, k podstatným vlastnostem křesťanského manželství patří předávání života. To má svůj původ v Božím příkazu, který je zároveň požehnáním: *“Plodte a množte se a naplňte zemi.” (Gn 1,28)⁸²* V biblických dobách se naplňování tohoto příkazu děje s bezprostřední samozřejmostí. Patřilo k povinnosti každého muže, aby se co nejdříve oženil a plodil potomky. *„Čím jsou šípy v ruce bohatýra, tím jsou synové zplazení v mládí. Blaze muži, který jimi naplnil svůj toulec!“ (Ž 127, 4-5)⁸³* Onan, který praktikuje přerušovanou soulož, protože nechce svému zemřelému bratru zplodit potomka, jak to nařizuje Mojžíšův zákon, je za své jednání Bohem potrestán.⁸⁴ Neplodnost je považována za kletbu od Boha, kterou je trestán ten, který přestupuje Boží zákon.⁸⁵

Toto biblické pojetí rodiny jako místa, kde je předáván život, převzala i církev. Konstatuje, že lidské otcovství a mateřství, ač se biologicky podobá předávání života u jiných biologických druhů, má v sobě podstatnou a výlučnou podobnost s Bohem, na níž se pak zakládá rodina, pojímaná jako kontinuita lidského života a jako kontinuita osob sjednocených v lásce. *„Plození vyjadřuje sociální subjektivitu rodiny a uvádí do pohybu lásku a solidaritu mezi generacemi, na nichž je společnost založena.“⁸⁶*

Právě rodina je místem, kde může být život, který je Božím darem, přiměřeně přijímán a chráněn před nejrůznějšími útoky, jímž by mohl být vystaven a kde se může rozvíjet v souladu s požadavky skutečného lidského růstu. Rodina má nezastupitelnou roli v rozvoji a

⁸¹ Problematika homosexuálních vztahů. Studijní texty ČCE, 1. Svazek. Praha: Kalich, 2006, str. 55

⁸² Bible. Český ekumenický překlad. Praha: ČBS 1993, str. 22 SZ

⁸³ Bible. Český ekumenický překlad. Praha: ČBS 1993, str. 569 SZ

⁸⁴ Srov. Gn 38,9

⁸⁵ Srov. Dt 7,14

⁸⁶ Compendium sociální nauky církve. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2008, str. 160

budování kultury života. Církev vidí jako potřebné, aby se rodiny angažovaly zejména členstvím v prorodinných sdruženích a zasazovaly se o to, aby státní instituce a zákony žádným způsobem neporušovaly nezadatelné právo na život a to od jeho početí až po okamžik přirozené smrti.

Manželé mají skrze své odpovědné otcovství a mateřství účast na stvořitelském díle Božím. Proto mají být otevření předávání života. Jejich rozhodování ohledně předávání života by však mělo být vždy zodpovědné a brát v potaz podmínky fyzické, psychologické, sociální a hospodářské. Na základě jejich zvážení se pak manželé mohou velkodušně rozhodnout buď pro početnou rodinu, nebo ze závažných důvodů, při zachování mravního zákona se vyhnout dočasně nebo na neurčitě dlouhou dobu narození dalšího dítěte. Při tom mají zvažovat své povinnosti vůči Bohu, sobě samým, své rodině i společnosti při zachování správné stupnice hodnot.

Co se týče prostředků, jejichž pomocí se má dosahovat odpovědného plození, odmítá církev především sterilizaci a potrat, protože jsou mravně nedovolené. Především potrat je považován za „hanebný zločin“ a je zvlášť závažným narušením mravního řádu. Církev zde rozhodně popírá, že by tu šlo o nějaké právo člověka, nýbrž jej považuje za jev, jenž závažným způsobem přispívá k šíření mentality obrácené proti životu.

Odmítá také používání různých forem umělé antikoncepce. Toto odmítání se zakládá na integrálním pojetí lidské osoby a její sexuality. Ta je totiž svou podstatou zaměřena především k předávání života. Na základě téhož pojetí však dovoluje využívání periodické zdrženlivosti v období ženské plodnosti.

Rozhodnutí, týkající se počtu dětí a intervalů mezi jednotlivými porody nechává výhradně na vůli manželů. Jde zde o nezadatelné právo, které mají manželé naplňovat před Bohem a přitom brát zřetel na své povinnosti, jež mají vůči sobě, jeden vůči druhému, vůči již narozeným dětem, vůči rodině a společnosti. Vměšování veřejné moci či organizací, pracujících v této oblasti vidí jako zcela nepřijatelné.

Řešení problémů, souvisejících s demografickým růstem musí být hledáno s respektem k sexuální morálce i sociální etice, přičemž je třeba hledat větší spravedlnost a autentickou solidaritu, aby byla všude respektována důstojnost života.

Církev neuznává „právo na potomstvo“, které by bylo dáno samotnou touhou po potomkovi, zato však uznává jako nezadatelné právo toho, kdo se má narodit. Tomu je třeba zaručit co nejlepší podmínky. To se uskutečňuje prostřednictvím stability rodiny

založené na manželství a na vzájemné komplementaritě otce a matky. Odmítá proto jako mravně nepřijatelné všechny reprodukční techniky, jako je darování spermatu nebo vajíček, umělé oplodnění či substituční mateřství. Vidí v tom porušení práv potomka, aby se narodil z jedné matky a z jednoho otce, kteří jsou jimi jak z biologického, tak i z psychologického a z právního hlediska.

4.2.4.2 Vztah dětí a rodičů

Otázkám vztahu dětí a rodičů věnuje Bible značnou pozornost. Již přikázání Desatera mluví o úctě dětí k rodičům. „*Cti svého otce i matku, abys byl dlouho živ na zemi, kterou ti dává Hospodin, tvůj Bůh.*“ (Ex 20,12)⁸⁷ Jak velkou váhu mělo toto přikázání v izraelském lidu, dokazuje to, že jeho porušení, byť jen verbální, podléhalo nejtěžším trestům. „*Kdo zlořečí svému otci nebo matce, musí zemřít.*“ (Ex 21,17)⁸⁸

Katechismus katolické církve tuto myšlenku rozvíjí a říká, že úcta k rodičům má svůj základ v Božím otcovství, které je jeho zdrojem. Úcta dětí, a to jak nezletilých tak i dospělých k vlastnímu otci i k vlastní matce pramení z přirozeného citu, který se rodí z pouta, které je spojuje.⁸⁹

Úcta dětí k rodičům je především úkonem vděčnosti vůči těm, kteří je přivedli na svět a svou láskou, starostlivostí a prací jim umožnili růst tělesný i duchovní. „*Z celého srdce měj ve vážnosti svého otce a nikdy nezapomínej na bolesti té, která tě porodila. Pamatuj, že jimi jsi byl zplozen. Jak jim odplatíš to, co oni dali tobě?*“ (Sir 7, 27-28)⁹⁰

Tato úcta se má projevovat především poslušností. „*Dodržuj, můj synu, otcovy příkazy a matčiným poučováním nepohrdej... Povedou tě, kamkoli půjdeš, když budeš ležet, budou tě střežit, procitneš a budou s tebou rozmlouvat.*“ (Př 6, 20-22).⁹¹ „*Syn otcovským káráním zmoudří, kdežto posměvač pohrůžky neposlouchá.*“ (Př 13,1).⁹² Dítě má poslouchat rozumné rady svých rodičů, odůvodněné jeho dobrem či dobrem celé rodiny, po celou dobu, dokud žije v domě svých rodičů. Také má poslouchat rozumné rady svých vychovatelů a všech, jimž je rodiče svěřili. Až dítě dospěje, má své rodiče i nadále

⁸⁷ Bible. Český ekumenický překlad. Praha: ČBS 1993, str. 81 SZ

⁸⁸ Bible. Český ekumenický překlad. Praha: ČBS 1993, str. 82 SZ

⁸⁹ Srov. Katechismus katolické církve. Praha: Zvon, 1995, str. 544

⁹⁰ Bible. Český ekumenický překlad. Praha: ČBS 1993, str. 914 SZ

⁹¹ Bible. Český ekumenický překlad. Praha: ČBS 1993, str. 590 SZ

⁹² Bible. Český ekumenický překlad. Praha: ČBS 1993, str. 595 SZ

respektovat. I když už nemusí plnit každé jejich přání, má je často žádat o radu a vyslechnout si jejich názor. S plnoletostí totiž přestává poslušnost, ne však úcta. Ta se má právě projevovat respektem k jejich názorům. Pramenem této úcty je totiž synovská bázeň před Bohem, jehož jsou rodiče obrazem. „*Hospodin určil, aby si děti vážili otce a zajistil matčino právo nad syny. Kdo ctí otce, dočká se odpuštění svých hříchů, a kdo si váží matky, jakoby sbíral poklady. Kdo ctí otce, dožije se radosti na dětech a v den, kdy se modlí, bude vyslyšen. Kdo si váží otce, bude živ do vysokého věku. Kdo poslouchá otce, připraví odpočinek své matce.*“ (Sir 3,2-6).⁹³

Bylo také samozřejmostí postarat se o své rodiče ve stáří. „*Synu, ujmi se svého otce v jeho stáří, nezarmucuj ho, dokud je živ. Pozbývá-li rozumu, ber na něho ohled a nepohrdej jím, když ty jsi v plné síle. Milosrdenství k otci ti nebude zapomenuto, budeš mít záštitu proti hříchům.*“ (Sir 3, 12-13)⁹⁴ Pozdější tradice vykladačů Zákona však tuto naléhavou povinnost obcházela možností darovat dar pro chrám. Ježíš však nekompromisně bojuje za její zachování. „*Vy však učíte: Kdo řekne otci nebo matce: „To, čím bych ti měl pomoci je obětní dar,“ ten již to nemusí dát otci nebo matce. A tak jste svou tradicí zrušili slovo Boží.*“ (Mt 15, 5-6).⁹⁵ Tento nekompromisní postoj pak nalézáme také u jeho následovníků na dalších stránkách Nového zákona: „*Děti, poslouchejte své rodiče, protože to je spravedlivé před Bohem. „Cti otce svého i matku svou“ je přece jediné přikázání, které má zaslíbení: „aby se ti dobře vedlo a abys bal dlouho živ na zemi.*“ (Ef 6, 1-3).⁹⁶ „*Děti, ve všem svoje rodiče poslouchejte, jak se to sluší u křesťanů.*“ (Ko 3,20)⁹⁷

Rodiče však mají vůči svým dětem nejen práva, ale také povinnosti. Obojí jde ruku v ruce. Mezi hlavní povinnosti rodičů patří povinnost výchovy dětí. Ta plyne již ze samotné podstaty rodiny. Jestliže rodina svou výchovnou funkci naplňuje, pak přivádí člověka k jeho plné důstojnosti ve všech rovinách, včetně společenské. Rodina je totiž schopna jedinečným způsobem učit a předávat hodnoty etické, kulturní, společenské, duchovní a náboženské, které jsou podstatné pro rozvoj jejich vlastních členů i celé společnosti. Dětem

⁹³ Bible. Český ekumenický překlad. Praha: ČBS 1993, str. 910 SZ

⁹⁴ Bible. Český ekumenický překlad. Praha: ČBS 1993, str. 910 SZ

⁹⁵ Bible. Český ekumenický překlad. Praha: ČBS 1993, str. 25 NZ

⁹⁶ Bible. Český ekumenický překlad. Praha: ČBS 1993, str. 186 NZ

⁹⁷ Bible. Český ekumenický překlad. Praha: ČBS 1993, str. 192 NZ

je skrze výchovu v rodině umožněno, aby se rozvíjely ve svobodě a v odpovědnosti, což je nezbytný předpoklad pro pozdější převzetí jakýchkoli úkolů ve společnosti.

Rodina má tedy prvotní a ničím nezastupitelnou roli ve výchově dětí. Láska rodičů k dětem, která jim pomáhá k tomu, aby ze sebe vydaly to nejlepší, nachází svou plnou realizaci právě ve výchově. Tato láska je tedy pramenem, principem, ale taky normou, která poznamenává a vede celou výchovnou činnost a obohacuje ji hodnotami, jako jsou dobrotivost, mírnost, stálost, nezištnost, služba, obětavost a sebezápor.

O právech a povinnostech výchovy v rodině hovoří také kanonické právo. Zdůrazňuje, že katoličtí rodiče jsou povinni a také oprávněni zvolit si ty prostředky a zařízení, kterými se podle místních podmínek mohou co nejlépe postarat o výchovu svých dětí. Při tom mají právo na pomoc od světské společnosti. Pravá výchova musí mít za cíl utváření celé soby člověka se zaměřením na jeho poslední cíl a zároveň na obecný prospěch společnosti. Proto se děti a mládež mají vychovávat tak, aby mohli harmonicky rozvíjet své tělesné, mravní a rozumové vlohy, aby získali dokonalejší smysl pro odpovědnost a pro správné užívání svobody, a byli tak vychováni k činné účasti na životě společnosti.⁹⁸

Rodiče jsou tedy prvními, nikoliv však jedinými vychovateli svých dětí. Své výchovné poslání mají naplňovat ve spolupráci s občanskými a církevními strukturami. Sama společenská povaha člověka totiž vyžaduje rozsáhlejší a rozčleněnější výchovné působení, které má být výsledkem spolupráce různých činitelů. Každý z těchto činitelů má přispívat k výchovnému působení v souladu se svou kompetencí. V této souvislosti nabývá prvořadě důležitosti spolupráce mezi rodinou a školou.

Sociální nauka církve ustavičně připomíná požadavek respektování důstojnosti dětí. V rodině je nutno věnovat zcela zvláštní pozornost dítěti, rozvíjet hlubokou úctu k jeho osobní důstojnosti, respektovat jeho práva a důsledně se za ně zasazovat. To platí o všech dětech, je to však tím naléhavější, čím je dítě menší, čím víc potřebuje ochranu, je-li nemocné nebo postižené. Práva dítěte musejí být chráněna právním řádem. Je v první řadě nezbytné, aby ve všech zemích byla uznána společenská hodnota dítěte. Prvním právem dítěte je, aby se narodilo ve skutečné rodině.

⁹⁸ Srov. Kodex kanonického práva. Praha: Zvon, 1994, str. 361

Situace velkého množství dětí ve světě je velmi neuspokojivá. Tato situace souvisí s nedostatkem odpovídající stravy, s nedostatečnou lékařskou péčí, s chybějící možností dosáhnout aspoň základního vzdělání, s nedostatkem bydlení. Dalšími závažnými problémy jsou obchodování s dětmi, práce nezletilých, nasazování dětí do válečných konfliktů, fenomén dětí žijících na ulici, manželství malých děvčátek, zneužívání dětí pro komerční výrobu pornografických materiálů, sexuální zneužívání dětí a násilnosti všeho druhu na dětech. Jde o trestné činy, proti nimž musí rozhodným způsobem bojovat příslušné autority prostřednictvím odpovídajících preventivních a trestných opatření.

Přesto, že si Ježíš rodiny hluboce vážil, nestaví pokrevní rodinu jako nejvyšší hodnotu. Tou je jediné Boží království, které přišel zvěstovat, a rodinná pouta mu mohou dokonce být překážkou. *„Nemyslete si, že jsem přišel na zem uvést pokoj. Nepřišel jsem uvést pokoj, ale meč. Neboť jsem přišel postavit syna proti jeho otci, dceru proti matce, snachu proti tchyni; a nepřitelem člověka bude jeho vlastní rodina. Kdo miluje otce a matku více nežli mne, není mne hoden, kdo miluje syna nebo dceru víc nežli mne, není mne hoden.“* (Mt 10,34-37).⁹⁹ Namísto pokrevní rodiny hlásá Ježíš rodinu duchovní, kterou spojuje nikoliv pokrevní příbuzenství, ale ochota plnit Boží vůli. *„Kdo je má matka a moji bratři? Rozhlédl se po těch, co seděli v kruhu kolem něho, a řekl: „Hle, moje matka a moji bratři! Kdo činí vůli Boží, to je můj bratr, má sestra i matka.“* (Mk 3,33-35)¹⁰⁰

4.3 Politická moc

Bible učí podřízenosti člověka vládní autoritě, která má svůj původ a opodstatnění v autoritě Boží. *„Každý ať se podřizuje vládní moci, neboť není moci, leč od Boha. Ty, které jsou, jsou zřízeny od Boha, takže ten, kdo se staví proti vládnoucí moci, vzpírá se Božímu řádu. Kdo se takto vzpírá, přivolává na sebe soud. Vládcové přece nejsou hrozbou tomu, kdo jedná dobře, nýbrž tomu, kdo jedná zle. Chceš, aby ses nemusel bát vládnoucí moci? Jednej dobře, a dostane se ti od ní pochvaly. Vždyť je Božím služebníkem k tvému dobru. Jednáš-li však špatně, máš proč se bát, neboť nenese meč nadarmo; je Božím služebníkem, vykonavatelem trestu nad tím, kdo činí zlo. Proto je nutno podřizovat se, a to nejen z bázně před trestem, nýbrž i pro svědomí. Proto také platíte daň. Vládcové jsou v Boží službě, když*

⁹⁹ Bible. Český ekumenický překlad. Praha: ČBS 1993, str. 20 NZ

¹⁰⁰ Bible. Český ekumenický překlad. Praha: ČBS 1993, str. 44 NZ

se drží svých úkolů. Dávejte každému, co jste povinni: daň, komu daň; clo, komu clo; úctu, komu úctu; čest, komu čest.(Ř 13,1-7)¹⁰¹ Tento postoj nacházíme již u Ježíše, který na otázku, zda je dovoleno platit daň císaři, odpovídá: „Odevzdejte tedy, co je císařovo, císaři, co je Boží, dejte Bohu.“(Mt 22,21)¹⁰²

Křesťanství chápe výkon úřední moci jako službu pro ty, vůči nimž je vykonávána. Tento výkon je vymezen jejím božským původem, její rozumnou povahou a jejím specifickým předmětem. Ten spočívá v tom, že nikdo nesmí nařídít nebo ustanovit něco, co by bylo v rozporu s důstojností lidských bytostí či s přirozeným řádem, který Stvořitel vložil do stvoření.

Občanská práva mají být zaručena podle požadavků obecného blaha. Nemohou být odňata bez přiměřeného a oprávněného důvodu. Občané mají právo a někdy dokonce i povinnost spravedlivě protestovat proti tomu, co se jeví jako škodlivé pro důstojnost osob a blaho společnosti.¹⁰³

4.4 Práce a spravedlivá mzda

Podle učení Bible má lidská práce svůj původ v samotné lidské přirozenosti, stvořené k obrazu Božímu. Tak jako je Bůh svou podstatou Tvůrce, tak i člověk, jeho obraz, je vybaven tvůrčími schopnostmi a je povolán k tomu, aby byl spolutvůrcem. „*Plodte a množte se a naplňte zemi. Podmaňte ji a panujte nad mořskými rybami, nad nebeským ptactvem, nade vším živým, co se na zemi hýbe.*“ (Gn 1, 28).¹⁰⁴ Tento biblický verš ukazuje, že člověk tím, že si má podrobit zemi, stvořenou Bohem, se stává Božím spolupracovníkem na díle stvoření. Práce je tedy úkolem člověka, daný už jeho samotnou přirozeností. Je oslavou Stvořitele za přijaté vlohy a schopnosti, kterými člověka vybavil. Není tedy nutným zlem, které je člověk nucen snášet, není ani následkem hříchu, neboť zde byla již před prvotním hříchem, byla přítomna už v ráji. Vždyť „*Hospodin Bůh postavil člověka do zahrady v Edenu, aby ji obdělával a střežil.*“ (Gn 2,15)¹⁰⁵, tudíž aby pracoval. Po prvotním hříchu se však práce stává mnohem obtížnější a namáhavější.

¹⁰¹ Bible. Český ekumenický překlad. Praha: ČBS 1993, str. 154 NZ

¹⁰² Bible. Český ekumenický překlad. Praha: ČBS 1993, str. 32 NZ

¹⁰³ Srov. Katechismus katolické církve. Praha: Zvon, 1995, str. 549

¹⁰⁴ Bible. Český ekumenický překlad. Praha: ČBS 1993, str. 22 SZ

¹⁰⁵ Bible. Český ekumenický překlad. Praha: ČBS 1993, str. 23 SZ

Prokletí země, které s sebou prvotní hřích nese, se projevuje také tím, že práce, která byla dříve privilegiem a odměnou, se stává namáhavou dřinou, jíž si člověk s velkými obtížemi zajišťuje živobytí. „*Kvůli tobě nech je země prokleta, po celý svůj život z ní budeš jíst v trápení. Vydá ti jenom trní a hloží a budeš jíst polní byliny. V potu tváře budeš jíst chléb, dokud se nevrátíš do země, z níž jsi byl vzat.*“ (Gn 3,17-19).¹⁰⁶ Práce je pro člověka zároveň také povinností. „*Kdo nechce pracovat, ať nejí.*“ (2 Te 3,10).¹⁰⁷ Křesťan však může dát své práci, takto poznamenané následky prvotního hříchu, ještě další duchovní rozměr tím, že jej nese ve spojení s Ježíšem Kristem, který přijal lidský úděl, včetně namáhavé práce, jako součást svého vykupitelského díla. Tak se práce stává pro křesťana nejen účastí na Božím stvořitelském díle, ale zároveň i účastí na Kristově díle vykupitelském, a to právě díky její namáhavosti a obtížím, s ní spojenými. Tak může být pro něj práce prostředkem k posvěcení a k pronikání pozemských skutečností Kristovým duchem.

V práci tedy člověk realizuje část svých schopností, daných mu Stvořitelem a vepsaných do jeho přirozenosti. Proto se hlavní hodnota práce týká člověka samotného. Práce je tu pro člověka, nikoli člověk pro práci.

Proto také musí být přístup k práci umožněn všem: mužům i ženám, zdravým i tělesně postiženým, vlastním občanům i přistěhovalcům.

Katechismus katolické církve zmiňuje jako veliké zlo nezaměstnanost, jež je pro člověka, který je jí postižen velkou urážkou jeho lidské důstojnosti a ohrožením životní rovnováhy jeho samotného i jeho rodiny.¹⁰⁸

Odměnou za práci je spravedlivá mzda. Právě ona je jedním z oprávněných plodů lidské práce. Proto její upírání či zadržování může představovat velkou nespravedlnost. Na to častokrát upozorňuje již Starý zákon. „*Výdělek dělníka, kterého si najmeš, nezůstane u tebe do rána.*“ (Lv 19,13)¹⁰⁹ Takto zadržovaná mzda mohla totiž pro pracujícího, postiženého chudobou, znamenat dokonce ohrožení jeho života. „*Nebudeš utiskovat nádeníka, zchudlého a potřebného ze svých bratří ani ze svých hostí, kteří žijí v tvé zemi v tvých*

¹⁰⁶ Bible. Český ekumenický překlad. Praha: ČBS 1993, str. 24 SZ

¹⁰⁷ Bible. Český ekumenický překlad. Praha: ČBS 1993, str. 197 NZ

¹⁰⁸ Srov. Katechismus katolické církve. Praha: Zvon, 1995, str. 591

¹⁰⁹ Bible. Český ekumenický překlad. Praha: ČBS 1993, str. 115 SZ

branách. *Dáš mu jeho mzdu ještě téhož dne, než nad ním zapadne slunce, neboť je zchudlý a svým životem na ní závisí, aby nevolal proti tobě k Hospodinu a aby na tobě nebyl hřích.*“ (Dt 24, 14-15)¹¹⁰ Nový zákon dokonce řadí zadržování mzdy dělníkům mezi takzvané hříchy, volající do nebe. „*Hle, mzda dělníků, kteří žali vaše pole, a vy jste jim ji upřeli, volá do nebes, a křik ženců pronikl ke sluchu Hospodina zástupů.*“ (Jk 5,4)¹¹¹ Také Ježíš jednoznačně tvrdí, „*dělník je hoden své mzdy.*“ (Lk 10,7)¹¹² Tato mzda má být stanovena tak, aby odpovídala jak potřebám pracujícího, tak jeho pracovnímu výkonu. To zdůrazňuje i II. vatikánský koncil: „*Práce má být odměňována tak, aby se jednotlivci a jeho rodině dala možnost vést slušný život po stránce hmotné, společenské, kulturní a duchovní, s přihlédnutím k úkolům a k výkonnosti každého pracujícího i ke stavu podniku a k obecnému blahu.*“¹¹³ K mravnímu ospravedlnění výše mzdy tedy nestačí pouze dohoda obou zúčastněných stran.

Sociálnímu učení církve nešlo o to, aby předložilo přísně vědeckou analýzu lidské práce a nabídlo modely jejího řešení. Sociální encykliky chtějí v otázce práce zdůraznit důstojnost a práva pracujících jako mravní základ pro utváření světa práce. První období sociálního učení o práci bylo poměrně jednotné a soustředilo se na odstranění vykořisťování lidské práce a na překonání třídního boje. Další období reflektují velké společenské změny, ke kterým během nich došlo. Encyklika *Mater et Magistra* jmenuje například automatizaci, pokrok chemického průmyslu, objev atomové energie a celosvětovou komunikaci.¹¹⁴ V důsledku toho pak dochází v mnoha zemích k zvyšování produktivity práce a k růstu blahobytu. Zároveň v rámci uskutečňování sociální politiky a díky rovnému přístupu ke vzdělání dochází k postupné demokratizaci společnosti a k odstraňování třídních struktur. Přesto, že se společnost takto změnila, nelze nevidět, že práce stále ještě nemá ve společnosti to místo, které jí náleží. Je totiž stále považována pouze za určitý druh zboží. Podle učení církve je třeba toto pojetí překonat.

Papež Jan Pavel II zdůrazňuje, že prací člověk nejen přetváří přírodu a přizpůsobuje ji svým potřebám, ale také uskutečňuje sebe jako člověka, a jistým způsobem se tak stává víc

¹¹⁰ Bible. Český ekumenický překlad. Praha: ČBS 1993, str. 180 SZ

¹¹¹ Bible. Český ekumenický překlad. Praha: ČBS 1993, str. 219 NZ

¹¹² Bible. Český ekumenický překlad. Praha: ČBS 1993, str. 72 NZ

¹¹³ Dokumenty II. vatikánského koncilu. Praha: Zvon, 1995, str. 241

¹¹⁴ Srov. Sociální encykliky. Praha: Zvon, 1996, str. 128

člověkem.¹¹⁵ Druhý vatikánský koncil mluví o tom, že lidská práce převyšuje ostatní složky hospodářského života, protože ty jsou svou podstatou jen prostředky. Proto je nutno se postavit kriticky k práci, která je organizovaná tak, aby přinášela co nejvyšší zisk, a přitom je zanedbáváno to, aby se dělník realizoval jako člověk.

Kardinál Josef Höffner uvádí sedm pohledů na lidskou práci:

1. Práce jako nutnost
2. Práce jako cesta k rozvíjení vlastní osobnosti
3. Práce jako utváření světa
4. Práce jako povolání a služba druhým
5. Práce jako pokání
6. Práce jako smír
7. Práce jako oslava Boha¹¹⁶

Pokud se týče hospodářského systému, v němž se práce uskutečňuje, konstatuje církev, že v technických otázkách není ona oprávněna rozhodovat.

4.5 *Majetek, bohatství a chudoba*

Ve Starém zákoně se samozřejmě setkáváme také s ekonomickými otázkami. Je však třeba mít na paměti, že životní podmínky v době starozákonní byly diametrálně odlišné od podmínek doby dnešní. Zatímco my žijeme v ekonomicky vyspělé společnosti a umíme využívat její výhody, člověk starověku musel často bojovat o přežití. Byl daleko více než my ohrožen přírodou, jejíž síly si nedokázal vysvětlit, natož je ovládat. Také trpěl nepřátelskými útoky ze strany okolních národů a zneprátených klanů.

To byly hlavní důvody, proč starozákonní člověk chápal bohatství jako kladnou hodnotu, neboť mu umožňovalo žít šťastným a pokojným životem. Podle Bible nebyl člověk stvořen k živoření a trápení. Má žít šťastný, spokojený a plný život a k tomu mít vše, co potřebuje. Právě majetek mu má sloužit k tomu, aby zajistil sebe a svou rodinu. K tomu, aby se mohl cítit relativně bezpečně, potřebuje jednak majetek, jednak potomstvo, které by zajistilo trvání rodu. Bůh slibuje toto dvojí jako výsledek svého požehnání pro ty, kdo zachovávají

¹¹⁵ Srov. Sociální encykliky. Praha: Zvon, 1996, str. 317

¹¹⁶ Srov. Martinek, C. Cesta k solidaritě. Svitavy: Trinitas, 1998, str. 200-201

jeho zákony. „*Jestliže budeš opravdově poslouchat Hospodina, svého Boha, a bedlivě dodržovat všechny jeho příkazy, které ti dnes udílím, vyvýší tě Hospodin, tvůj Bůh, nad všechny pronárody země. A spočinou na tobě všechna tato požehnání, když budeš poslouchat Hospodina, svého Boha: Požehnaný budeš ve městě a požehnaný budeš na poli. Požehnaný bude plod tvého života i plodiny tvé role, plod tvého dobytka, vrh tvého skotu a přírůstek tvého bravu. Požehnaný bude tvůj koš a tvá díže.*“ (Dt 28, 1-5)¹¹⁷ Naproti tomu neplodnost a bída bývaly považovány za trest za nevěrnost Hospodinu. Starý zákon ještě nemá dokonale propracovanou představu posmrtného života a posmrtné odměny. Spíše počítá s odměnou a trestem v tomto pozemském životě. Boží požehnání a odměna člověka jsou zde chápány velmi materiálně. „*Blaze muži, jenž se bojí Hospodina, jenž velikou zálibu má v jeho přikázáních! Jeho potomci se stanou bohatýry v zemi, pokolení přímých bude požehnáno. Jmění, bohatství má ve svém domě, jeho spravedlnost trvá navždy.*“ (Ž 112, 1-3)¹¹⁸

Učení o majetku ve Starém zákoně však nepostrádá ani antropologický rozměr. Bohatství je na jedné straně následkem Božího požehnání a odměny, které se člověku dostává za věrnost při plnění Božích přikázání, zároveň je však plodem lidské snahy, umu, píle a přičinlivosti. „*Jmění snadno nabyté se zmenšuje, kdežto kdo shromáždí své vlastní prací, tomu přibývá.*“ (Př 13,11)¹¹⁹ . Naproti tomu bída je nejen důsledkem kletby, která postihuje člověka pro nevěrnost Božímu zákonu, ale má svůj původ též v lidské lenosti, lhostejnosti a netečnosti. „*Trochu si pospíš, trochu zdřímneš, trochu složíš ruce v klín a poležíš si a tvá chudoba přijde jak pobuda a tvá nouze jako ozbrojenec.*“ (Př 24,33-34)¹²⁰ Původ bohatství a chudoby není dán neměnným osudem, jak tomu věřili mnohé národy předního Orientu, nelze ho však hledat ani pouze v nadpřirozeném Božím působení, které se projevuje požehnáním či kletbou, ale je do značné míry v rukou samotného člověka, který svou činností přispívá k jednomu nebo k druhému.

Přes své silně materialistické pojetí si je však i Starý zákon vědom, že bohatství a majetek nejsou nejvyššími hodnotami, že jsou tu hodnoty, kterým je třeba dávat přednost před hodnotami hmotnými. Jednou z takových hodnot je sám život. „*Výkupné za lidský život je*

¹¹⁷ Bible. Český ekumenický překlad. Praha: ČBS 1993, str. 182 SZ

¹¹⁸ Bible. Český ekumenický překlad. Praha: ČBS 1993, str. 523-524 SZ

¹¹⁹ Bible. Český ekumenický překlad. Praha: ČBS 1993, str. 595 SZ

¹²⁰ Bible. Český ekumenický překlad. Praha: ČBS 1993, str. 604 SZ

tak velké, že se každý musí provždy zřítci toho, že by natrvalo, neustále žil a nedočkal se zkázy. Vždyť vidí, že umírají moudří, hynou stejně jako hlupák nebo tupec a své jmění zanechají jiným.“ (Ž 49, 9-11)¹²¹ Dalšími takovými hodnotami je například poznání. Jeho cena je nad zlato a nad perly. *„Někdo má zlato a množství perel, ale nejdrahocennější skvost jsou rty plné poznání.“* (Př 20,15)¹²² Větší cenu, než materiální bohatství má také dobrá pověst. *„Výborné jméno je nad hojně bohatství, lepší než stříbro a zlato je přízeň.“* (Př 22,1)¹²³ K největším hodnotám, které Starý zákon vyznává, však patří bezesporu spravedlnost. Ta má jednoznačně přednost před každým materiálním bohatstvím. *„Kdo doufá ve své bohatství, padne, kdežto spravedliví budou rašit jako listí.“* (Př 11,28)¹²⁴ Právě v mladších knihách Starého zákona, zvláště v knihách sapienciálních, nalézáme pozvolné odklánění se od roviny hmotné, typické pro starší vrstvu starozákonních knih, k hodnotám stále více duchovním. S rostoucí materiální úrovní Izraelského království, kdy už nebylo třeba bojovat o holé přežití, jako tomu bylo u původní kmenové společnosti, jde ruku v ruce vyšší kultura a přicházejí ke slovu stále častěji hodnoty ducha.

I starozákonní autor si je dobře vědom, že člověk nenabývá svého majetku vždy jen poctivě. I zde se hlásí o slovo násilí, podvod a utiskování bližních. Takto získané bohatství nemůže mít samozřejmě nic společného s Božím požehnáním. Naopak, je velkým zlem. *„Neprávem nabyté poklady neprospějí, kdežto spravedlnost vysvobodí od smrti.“* (Př 10,2)¹²⁵ *„Lepší je maličko se spravedlností než mnoho výtěžků s bezprávím.“* (Př 16,8)¹²⁶

Starý zákon si byl také vědom nebezpečí, které může bohatství představovat. Je snadné na něm ulpět a budovat si tak život na falešných jistotách, nikoli na bezprostřední důvěře v Hospodina, k níž je Izraelský národ vždy znovu vyzýván. Právě bohatství se může stát pro člověka osidlem, pastí, ve které uvízne a mine se s pravým smyslem svého života. Nebezpečí pro člověka nemusí představovat jen bída, ale paradoxně i bohatství. Moudrý král Šalomoun, kterému tradice přiřkla autorství knihy Přísloví, o tom říká: *„O dvě věci tě prosím; neodpírej mi je, dříve než umřu: Vzdal ode mne šálení a lživé slovo, nedávej mi chudobu ani bohatství! Opatřuj mě chlebem podle mé potřeby, tak abych přesycen neselhal*

¹²¹ Bible. Český ekumenický překlad. Praha: ČBS 1993, str. 491 SZ

¹²² Bible. Český ekumenický překlad. Praha: ČBS 1993, str. 600 SZ

¹²³ Bible. Český ekumenický překlad. Praha: ČBS 1993, str. 601 SZ

¹²⁴ Bible. Český ekumenický překlad. Praha: ČBS 1993, str. 594 SZ

¹²⁵ Bible. Český ekumenický překlad. Praha: ČBS 1993, str. 592 SZ

¹²⁶ Bible. Český ekumenický překlad. Praha: ČBS 1993, str. 597 SZ

a neřekl: "Kdo je Hospodin?" ani abych z chudoby nekradl a nezneuctil jméno svého Boha." (Př 30, 7-9)¹²⁷

Pozoruhodnou biblickou postavou je starozákonní Job. Ač o něm Bible říká, že byl člověkem velmi zámožným, projevuje vůči majetku obdivuhodnou svobodu. Když o svůj majetek přijde, prohlásí: „Hospodin dal, Hospodin vzal, jméno Hospodinovo buď požehnáno.“ (Jb 1, 21)¹²⁸ Uchovat si tuto svobodu bylo úkolem Izraelského národa jako celku. Ne vždy se mu to však dařilo. Proto přicházejí znovu a znovu proroci, kteří před nebezpečím ulpívání na bohatství varují: „k jmění, byť i přibývalo, neupněte srdce.“ (Ž 62, 11b)¹²⁹ Na tuto prorockou tradici pak navazuje Nový zákon

Ježíš z Nazareta se nám může na první pohled jevit jako ten, který majetek a bohatství radikálně odmítá. Apoštol Pavel charakterizuje jeho poslání slovy: „Byl bohatý, ale pro vás se stal chudým, abyste vy jeho chudobou zbohatli.“ (2 K 8,9)¹³⁰ Ježíšovým „bohatstvím“ je zde míněna jeho preexistence v nebi, ve slávě Boha Otce, kterou opustil, aby spolu s námi sdílel „chudobu“ našeho lidství, našeho pozemského života. Skrze tuto jeho obět se i nám otevírá možnost mít podíl na nebeském „bohatství“, na věčném životě s Bohem Otcem. Chudobu Ježíše Krista je tedy nutno chápat především v duchovním slova smyslu, jako jeho kenósis, jeho snížení se k nám.

Evangelia nám však ukazují, že Ježíš byl chudý také v doslovném smyslu. Narodil se v chudých jeslích, vyrůstal v rodině chudého tesaře, sám tesařskou práci téměř po celý svůj život vykonával. Pak přichází dokonce okamžik, kdy tesař z Nazareta opouští svoji živnost a stává se potulným kazatelem, který „nemá, kam by hlavu složil.“ (Lk 9,58)¹³¹ Jeho následovníky se stávají rybáři, kteří „opustili sítě a šli za ním“ (Mk 1,18)¹³² Bohatému mladíkovi, který se ho ptá, co má dělat, aby měl život věčný, říká: „Chceš-li být dokonalý, jdi, prodej, co ti patří, rozdej chudým, a budeš mít poklad v nebi; pak přijď a následuj mne.“ (Lk 19,21).¹³³ Toto Ježíšovo „zalíbení“ v chudobě se táhne jako červená niť celým jeho působením. Ježíš blahoslaví chudé a kárá bohaté, chválí vdovu, která do chrámové

¹²⁷ Bible. Český ekumenický překlad. Praha: ČBS 1993, str. 608 SZ

¹²⁸ Bible. Český ekumenický překlad. Praha: ČBS 1993, str. 419 SZ

¹²⁹ Bible. Český ekumenický překlad. Praha: ČBS 1993, str. 502 SZ

¹³⁰ Bible. Český ekumenický překlad. Praha: ČBS 1993, str. 174 NZ

¹³¹ Bible. Český ekumenický překlad. Praha: ČBS 1993, str. 72 NZ

¹³² Bible. Český ekumenický překlad. Praha: ČBS 1993, str. 42 NZ

¹³³ Bible. Český ekumenický překlad. Praha: ČBS 1993, str. 83 NZ

pokladnice dala celé své živobytí a konstatuje, že spíše projde velbloud uchem jehly, než bohatý do království nebeského.¹³⁴ Je však stále mít na mysli, že to, oč Ježíšovi doopravdy jde, je „chudoba ducha“,¹³⁵ tudíž nelpění na majetku, tak jak nám jej naznačuje již Starý zákon.

Nelze tedy tvrdit, že by Ježíš odmítal majetek jako takový. Na mnoha místech v evangeliích můžeme sledovat, že se k bohatým nestaví nepřátelsky. Nacházíme je mezi jeho přáteli, přijímá pohostinství v jejich domech, starají se o něho ze svého majetku a nakonec je pohřben v hrobce jednoho z nich.¹³⁶ To, co pozdější sociální ideologie nazývají třídním nepřátelstvím či třídním bojem mu bylo na hony vzdálené. Ježíš proletář či Ježíš komunista není Ježíš evangelií.

To, co může na první pohled působit jako radikální odmítnutí majetku je ve skutečnosti výzvou k jeho správnému používání, k nalezení jeho správného místa v celkovém žebříčku hodnot. Ježíšova výzva: „*Nemějte starost o svůj život, co budete jíst, ani o tělo, co budete mít na sebe*“ (Mt 6, 25a)¹³⁷ má jediný důvod - povznést člověka k vyšším hodnotám. „*Což není život víc než pokrm a tělo víc než oděv?*“ (Mt 6, 25b)¹³⁸ Ve svém podobenství o rozsévači přirovnává majetek a starosti o hmotné zajištění k trní, které, když se příliš rozroste, zadusí semeno Božího slova v srdci člověka.¹³⁹ Tyto Ježíšovi výroky nejsou výzvou k lehkovážnosti či zahálčivosti, pouze člověka vybízejí, aby při své péči o hmotné statky nezapomínal na to podstatné. Ježíš varuje před rizikem, které hromadění bohatství s sebou nese. „*Jak těžko vejdou do Božího království ti, kdo mají bohatství.*“ (Mk 10,23)¹⁴⁰ Mít majetek a zůstat otevřený pro Boha bývá často obtížné. Tak o tom svědčí i staletá zkušenost Izraelského národa, který v dobách své ekonomické prosperity přestával potřebovat Boha a odkláněl se od jeho zákonů. Není proto dobré dychtit po bohatství. Ono samo o sobě je totiž pouze pomíjivou hodnotou, nikoliv hodnotou trvalou. Život člověka se dostane do slepé uličky, pokud na této hodnotě ulpívá. Před tím Ježíš vysloveně varuje: „*Neukládejte si poklady na zemi, kde je ničí mol a rez a kde je zloději vykopávají a kradou.*

¹³⁴ Srov. Mt 19, 34

¹³⁵ Srov. Mt 5,3

¹³⁶ Srov. Mt 26,3; Lk 8,3; Mk 15, 43

¹³⁷ Bible. Český ekumenický překlad. Praha: ČBS 1993, str. 16 NZ

¹³⁸ Bible. Český ekumenický překlad. Praha: ČBS 1993, str. 16 NZ

¹³⁹ Srov. Mt 13,22

¹⁴⁰ Bible. Český ekumenický překlad. Praha: ČBS 1993, str. 51 NZ

Ukládejte si poklady v nebi, kde je neničí mol ani rez a kde je zloději nevykopávají a nekradou. Neboť kde je tvůj poklad, tam bude i tvé srdce.“ (Mt 6, 19-21)¹⁴¹

4.6 *Soukromé vlastnictví*

S otázkou práce úzce souvisí otázka soukromého vlastnictví. První stránky Bible mluví o zemi, kterou Bůh dává do užívání celému lidskému rodu. Může se tedy zdát, že soukromé vlastnictví do původního Božího plánu nepatří. Další oddíly Starého zákona však existenci a oprávněnost soukromého vlastnictví přirozeně předpokládají, aniž by ji zvlášť zdůvodňovaly.

Dvě přikázání Desatera, které je hlavní morální směrnicí Starého zákona a které beze zbytku přijímá i zákon Nový, proklamují oprávněnost a nedotknutelnost soukromého vlastnictví. Je to přikázání sedmé, které zní „*Nepokradeš*“ (Ex 20, 15)¹⁴² a zvláště pak přikázání desáté, které zapovídá být jen touhu po majetku, který patří našemu bližnímu. „*Nebudeš toužit po domě svého bližního ani po jeho poli ani po jeho otroku ani po jeho otrokyni ani po jeho býku ani po jeho oslu, vůbec po ničem, co patří tvému bližnímu.*“ (Dt 5,21)¹⁴³

Tato přikázání zakazují krádež, což je odejmutí majetku proti odůvodněné vůli vlastníka. Rovněž z něj můžeme vyvodit zákaz páchaní jakékoliv škody na majetku druhých. Správa pozemských statků a plodů lidské práce se má dít ve spravedlnosti a lásce. Přesto, že na počátku stvoření byla země dána celému lidskému pokolení, aby si jí podmanilo a těžilo z jejich plodů, je rozdělena mezi lidi, aby nenastal chaos, aby byla zaručena svoboda a důstojnost osob, aby každý mohl uspokojovat své základní potřeby.

V tomto duchu přistupují k otázce soukromého majetku všechny starozákonní knihy. Zdá se však, že v zákoně Novém nalézáme poněkud jiné pojetí soukromého vlastnictví. Ježíšovo poselství je totiž velmi radikální. Ježíš přichází, aby hlásal Boží království. Vše, co je na překážku tomuto hlavnímu poslání, musí ustoupit do pozadí. Rodina, práce i majetek. Zdá se tedy, že Ježíš hlásal chudobu jako ideál, soukromý majetek však striktně neodsuzoval.

¹⁴¹ Bible. Český ekumenický překlad. Praha: ČBS 1993, str. 16 NZ

¹⁴² Bible. Český ekumenický překlad. Praha: ČBS 1993, str. 81 SZ

¹⁴³ Bible. Český ekumenický překlad. Praha: ČBS 1993, str. 165 SZ

Také jeho první následovníci zřejmě pokračovali v této linii. Biblická kniha Skutky apoštolů popisuje život první křesťanské obce v Jeruzalémě takto: „*Všichni, kteří uvěřili, byli pospolu a měli všechno společné. Prodávali svůj majetek a rozdělovali všem podle toho, jak kdo potřeboval. Každého dne pobývali svorně v chrámu, po domech lámali chléb a dělili se o jídlo s radostí a s upřímným srdcem. Chválili Boha a byli všemu lidu milí. A Pán denně přidával k jejich společenství ty, které povolával ke spáse.*“ (Sk 2, 44-47)¹⁴⁴ Tento „křesťanský komunismus“ však rozhodně nelze brát jako vzorový model, který by se prosadil v celé rané církvi. Byl spíše podnícen počátečním entuziazmem a eschatologickým očekáváním brzkého konce světa, které provázelo Jeruzalémskou církevní obec bezprostředně po jejím vzniku. Vzhledem k této skutečnosti vnímali prvotní křesťané majetek jako pomíjivou hodnotu, která zanedlouho naprosto pozbude významu. Jejich pozdější zkušenost však usměrnila jejich eschatologické očekávání do delšího časového horizontu a ukázala nutnost dalšího trvání soukromého majetku. Další křesťanské obce, které zanedlouho začaly vznikat nejen v Palestině, ale i po celém Středomoří, již nenásledovaly příklad své starší jeruzalémské sestry, ale soukromé vlastnictví si uchovávaly. Jeruzalémská církevní obec, jak se zdá, se díky svému „sociálnímu experimentu“ dostala do značných finančních obtíží. Proto apoštol Pavel ve svých listech vyzývá ostatní církevní obce, aby v její prospěch vykonaly sbírku a finančně jí vypomohly.¹⁴⁵

Ježíšův radikalismus ohledně soukromého majetku však z křesťanství rozhodně nevymizel. Během staletí nacházel znovu a znovu ohlas v podobě různých heretických hnutí, jako byli ebionité, kathaři, valdenští, albigenští či u nás radikální křídlo husitství. V oficiální církvi, která jej pojala nikoliv jako příkázání, zavazující všechny věřící, ale jako „evangelijní radu“, vztahující se pouze na hrstku vyvolených, našel své místo v řeholních řádech, kde mnichové a mnišky skládali slib chudoby, jímž se dobrovolně zříkali přirozeného práva na soukromý majetek. Zvláště pak takzvané žebravé řády, jako byli františkáni či dominikáni pojímali zřeknutí se soukromého majetku a dobrovolnou chudobu jako úhelný kámen své spirituality.

¹⁴⁴ Bible. Český ekumenický překlad. Praha: ČBS 1993, str. 115 NZ

¹⁴⁵ Srov. Ř 15,26; 2 K 8, 1-24

Oficiální stanovisko katolické církve vůči soukromému vlastnictví jako takovému však bylo vždy pozitivní. Jeden z nejvýznamnějších teologů středověké církve, sv. Tomáš Akvinský, uvádí tři důvody, proč je soukromé vlastnictví dobré:

1. Každý člověk se stará více o to, co mu patří, než o to, co je všem společné
2. Je-li každá věc svěřena určité osobě, je zajištěn větší pořádek při správě majetku
3. Je-li každý vlastník určité věci, lze mezi lidmi lépe zajistit mír. Spory vznikají nejčastěji ze společného nebo nedílného vlastnictví¹⁴⁶

Vznik socialismu a komunismu na přelomu 19. a 20. století přiměl církve, aby se k této otázce zevrubně vyjádřila. Učinila tak nejprve v encyklice *Rerum novarum* papeže Lva XIII, kde se praví: „*Že však Bůh odevzdal k užívání zemi veškerému lidskému pokolení, to není popřením soukromého vlastnictví. Neboť říká se sice, že Bůh dal zemi lidstvu jako takovému; tím se však nemyslí, že by byl Bůh ustanovil, aby všichni bez rozdílu společně byli jejími vlastníky; myslí se tím, že sám nikomu neurčil část k vlastnění, přenecháváje snaživosti lidí a státním zřízením, aby provedli rozdělení majetku. Ostatně země, jakkoliv rozdělená mezi jednotlivce, nepřestává sloužit společnému užitku všech, poněvadž není člověka, který by nebyl živ z toho, co poskytuje půda.*“¹⁴⁷ Tato encyklika vidí právo na soukromý majetek v samé přirozenosti člověka. Ten, na rozdíl od zvířat, která jsou vybavena pouhými pudy, a tudíž zemi věcí jen užívají, je vybaven také rozumem, takže může věci i vlastnit. V popírání soukromého vlastnictví vidí velké nebezpečí především pro pracující samotné, protože se jím tím bere možnost směnit ušetřenou část mzdy za majetek a tím v budoucnu zlepšit postavení své nebo své rodiny. Člověk je zaměřen nejen k přítomnosti, ale i k budoucnosti. Potřeby, které dnes uspokojil, se zítra ozývají znova. Proto musí mít trvalé prostředky, jak je uspokojovat. Tyto prostředky zajišťuje právě soukromý majetek. Je-li vlastnictví majetku ponecháno pouze státu, pak dáváme státní moci úkoly, které jí nepříslušejí. Vždyť člověk zde byl dřív, než jakékoliv státní zřízení, proto mu náležejí jeho přirozená práva, včetně práva vlastnického, nezávisle na státu. Nestačí pouze, aby člověk pracoval a užíval plodů své práce, neboť mezi plody jeho práce patří i to, že majetek, na kterém pracuje, se časem mění. Pokud by mu tento majetek nepatřil, byl by o plody své práce oloupen. To, že je soukromé vlastnictví přirozeným

¹⁴⁶ Srov. Martinek, C. Cesta k solidaritě. Svitavy: Trinitas, 1998, str. 197

¹⁴⁷ Sociální encykliky. Praha: Zvon, 1996, str. 29

právem člověka, potvrzuje praxe všech věků, která vždy soukromé vlastnictví chránila jako zdroj pokojného a klidného soužití.

Encyklika *Quadragesimo anno* pak otevřeně odsuzuje komunismus, jakožto nejradikálnější větev socialismu, který se v boji proti soukromému vlastnictví nerozpakuje použít násilí: „*Socialismus, ze kterého se stal komunismus, v teorii i praxi sleduje dvojí cíl: nejostřejší třídní boj a zničení soukromého vlastnictví. Za tímto cílem nejde jen skrytě a oklikami, ale otevřeně a s použitím všech prostředků, včetně hrubého násilí. Při uskutečňování těchto cílů se ničeho neleká a nic mu není svaté. Když se zmocní vlády, je neuvěřitelné a strašné, jak ukrutně a nelidsky jedná. Svědčí o tom hrozná zpusťování a trosky, kterými posel rozsáhlé kraje východní Evropy a Asie.*“¹⁴⁸ Encyklika však odsuzuje nejen komunismus, ale i ty, kteří mu lhostejností k sociálním problémům a růstu nespokojenosti chudých připravují cestu. Mnohem mírněji už posuzuje umírněný socialismus, který, zdá se, se poučil z vlastního vývoje, postupně se vzdává třídního boje a směřuje spíše k sociálním reformám, v mnohém blízkým sociální nauce křesťanské. Přesto je však socialismus stále zaměřen pouze na pozemské blaho člověka, proto je s křesťanstvím neslučitelný.

4.7 Péče o chudé

Chudým je věnována v Bibli zcela zvláštní pozornost. „Hospodinovi chudí“ jsou už ve Starém zákoně privilegovanou skupinou, kterou Bůh zahrnuje svou péčí a chrání svými příkázáními. „*Nuzného pozvedá z prachu, z kalu vytahuje ubožáka; posadí je v kruhu knížat a za dědictví jim dá trůn slávy.*“ (1 S 2,8)¹⁴⁹ Pomoc chudému bližnímu patřila mezi základní povinnosti izraelského lidu. „*Potřebný ze země nevymizí. Proto ti přikazují: Ve své zemi ochotně otvírej ruku svému utištěnému a potřebnému bratru.*“ (Dt 15,11)¹⁵⁰ Zvláštní skupinu mezi chudými tvořili vdovy, sirotci a bezdomovci. „*Žádnou vdovu a sirotka nebudete utiskovat. Jestliže je přece budeš utiskovat a oni budou ke mně úpět, jistě jejich úpění vyslyším.*“ (Ex 22,21-22)¹⁵¹ Pospolitost Izraele měla povinnost přispívat na výživu sirotků a vdov, a to prostřednictvím desátků z úrody. „*Každého třetího roku*

¹⁴⁸ Sociální encykliky. Praha: Zvon, 1996, str. 97

¹⁴⁹ Bible. Český ekumenický překlad. Praha: ČBS 1993, str. 236 SZ

¹⁵⁰ Bible. Český ekumenický překlad. Praha: ČBS 1993, str. 173 SZ

¹⁵¹ Bible. Český ekumenický překlad. Praha: ČBS 1993, str. 83 SZ

odneseš všechny desátky ze své úrody toho roku a složíš je ve svých branách. I přijde lévijec, protože nemá s tebou podíl ani dědictví, a bezdomovec, sirotek a vdova, kteří žijí v tvých branách, a budou jíst dosyta, aby ti Hospodin, tvůj Bůh, žehnal při každé práci, kterou bude tvá ruka konat.“ (Dt 14, 28-29)¹⁵² Právě jim příslušela mimořádná právní ochrana. „Nepřevrátíš právo bezdomovce ani sirotka a vdově nezabavíš roucho. Když budeš sklízet ze svého pole a zapomeš na poli snop, nevrátíš se pro něj. Bude patřit bezdomovci, sirotku a vdově, aby ti Hospodin, tvůj Bůh, požehnal při každé práci tvých rukou. Když oklátíš plody ze své olivy, nebudeš ještě setřásat zbylé. Ty budou patřit bezdomovci, sirotku a vdově. Když budeš na vinici sbírat hrozny, nebudeš po sobě paběrkovat. Bude to patřit bezdomovci, sirotku a vdově.“ (Dt 24, 17-21)¹⁵³ Nedodržování jejich práv bylo stíháno Hospodinovou kletbou. "Bud' proklet, kdo převrací právo bezdomovce, sirotka a vdovy.“ (Dt 27,19) Sám Bůh pak vystupuje jako „otec sirotků a ochránce vdov.“ (Ž 68,6)¹⁵⁴

Mojžíšův zákon také poskytoval zvláštní ochranu cizincům, kterým náležel statut hosta. Tento požadavek vycházel ze zkušenosti Izraelitů, kteří v minulosti sami pobývali jako cizinci v Egyptě. „Milujte tedy hosta, neboť jste byli hosty v egyptské zemi.“ (Dt 10,19)¹⁵⁵

Kritika sociálních zlořádů, jakými jsou zejména útisk a zbídačování chudých, je častým námětem prorockých knih Starého Zákona. Proroci velmi neohroženě vystupovali proti sociální nespravedlnosti, zastávali se práv chudých a připomínali Izraelskému lidu jeho povinnosti vůči těmto bližním. Mezi nimi vyniká především prorok Amos. Ve své knize, která je prvním uceleným prorockým dílem Starého zákona, říká velmi rozhořčeně: „Slyšte to vy, kdo bažíte po ubožákovi a kdo chcete odstranit pokorné v zemi. Říkáte: "Kdy už pomine novoluní, abychom zas prodávali obilí, a den odpočinku, abychom otevřeli sýpku, na míře ubírali, na ceně přidávali a podváděli falešnou váhou, abychom si koupili nuzáky za stříbro, ubožáka pro pár opánků, a abychom prodali obilní zadinu." Přísahal Hospodin při sobě, při Pýše Jákobově: Nikdy nezapomenu na žádný jejich skutek.“ (Am, 8, 4-6)¹⁵⁶ Také pozdější prorok Izajáš horlí proti bezpráví, které se děje na chudých, zvláště na

¹⁵² Bible. Český ekumenický překlad. Praha: ČBS 1993, str. 172 SZ

¹⁵³ Bible. Český ekumenický překlad. Praha: ČBS 1993, str. 180 SZ

¹⁵⁴ Bible. Český ekumenický překlad. Praha: ČBS 1993, str. 506 SZ

¹⁵⁵ Bible. Český ekumenický překlad. Praha: ČBS 1993, str. 169 SZ

¹⁵⁶ Bible. Český ekumenický překlad. Praha: ČBS 1993, str. 831 SZ

sirotcích a vdovách: „*Běda těm, kdo nařizují ničemná nařízení, těm, kdo předpisují plahočení, nuzným odnímají možnost obhajoby, utištěné mého lidu zbavují práva; jejich kořistí jsou vdovy a sirotky olupují. Co si počnete v den navštívení, až se z dálky přizpůsobí zkáza? Ke komu se utečete o pomoc, kde zanecháte svoji slávu?*“ (Iz 10, 1-3)¹⁵⁷ Hlasu proroků však ne vždy bývalo dopřáváno sluchu, často se i sami proroci stávali terčem pronásledování. Jejich slova však zůstávají mementem Izraelskému lidu a vyzývají je k obnově smlouvy s Hospodinem, která se má projevovat také solidaritou vůči chudým.

Nový zákon pak v této linii nejen pokračuje, nýbrž staví ji naléhavě do popředí. Ježíš přichází jako ten, který „*přináší radostnou zvěst chudým.*“ (Lk 4,18)¹⁵⁸ Blahoslaví chudé, „*neboť jim patří království Boží.*“ (Lk 6,20)¹⁵⁹ Evangelia uvádějí bezpočet příkladů, kdy se při své službě ujímá lidí různě společensky znevýhodněných, posedlých, malomocných, slepých, trpících rozličnými chorobami, těch, kteří jsou na okraji společnosti, kteří trpí pro svůj původ, rasu, náboženství či pochybné zaměstnání, prostitutek, celníků, pohanů a veřejných hříšníků. Není v možnostech této diplomové práce podrobněji se zabývat všemi těmito zprávami. Lze jen bez nadsázky říci, že nezištná pomoc jakýmkoliv způsobem trpícímu bližnímu je jednou z hlavních priorit Ježíšovy služby.

4.8 Ochrana životního prostředí

Pojem ekologie patří do slovníku moderní doby. Je zjevné, že v dobách biblických ekologický problém v dnešním slova smyslu neexistoval. Člověk té doby nebyl schopen zasahovat do životního prostředí natolik, že by tím ohrozil lidstvo nebo planetu. Ekologický problém však souvisí nejen s rozmnožením lidstva a s růstem jeho životní úrovně, s rozvojem techniky a novými vynálezy s růstem zemědělské a především průmyslové výroby, ale do značné míry také s životním stylem, s hodnotami a postoji. Je tedy také, a domnívám se, že především, problémem etickým a morálním.

Jádro etického pojetí ekologie spočívá v chápání hodnoty životního prostředí a postavení člověka v něm. Pro obojí můžeme nalézt základ už v Bibli.

¹⁵⁷ Bible. Český ekumenický překlad. Praha: ČBS 1993, str. 635 SZ

¹⁵⁸ Bible. Český ekumenický překlad. Praha: ČBS 1993, str. 64 NZ

¹⁵⁹ Bible. Český ekumenický překlad. Praha: ČBS 1993, str. 66 NZ

To nejdůležitější, co nám Bible o okolním světě a přírodním prostředí říká je to, že je dobrým Božím stvořením. „*Na počátku stvořil Bůh nebe a zemi.*“ (Gn 1,1)¹⁶⁰ „*Nebe a země*“ v semitském myšlení neznamena pouze tyto dva elementy, nýbrž znamená celý svět, vše co nějakým způsobem existuje. „*Bůh viděl, že všechno, co učinil, je velmi dobré.*“ (Gn 1, 31)¹⁶¹ Bůh je zde představován jako Původce všeho bytí, které má v něm svůj počátek. Vše, co nás obklopuje a co není dílem člověka, pochází od Boha. Poněvadž je Bůh dobrý, je také veškeré bytí, jehož on je zdrojem, dobré. Jako takové je hodno úcty, ochrany a respektu. Svou hodnotu má samo v sobě, nikoliv pouze v tom, že je nějakým způsobem užitečné pro člověka.

Příroda je však nejen Božím dílem, ale i vnějším projevem a viditelným obrazem. „*Jeho věčnou moc a božství, které jsou neviditelné, lze totiž od stvoření světa vidět, když lidé přemýšlejí o jeho díle, takže nemají výmluvu.*“ (Ř 1,20)¹⁶² To je pro věřícího dostatečný důvod, aby k životnímu prostředí přistupoval s úctou, která je motivována právě jeho náboženstvím. Příroda, ačkoli sama není Bohem, přece jen o Bohu vypovídá, ba dokonce v sobě cosi božského odráží.

Další podstatná biblická výpověď se týká postavení člověka v řádu stvoření a jeho vztahu k přírodnímu prostředí. Člověk je stvořen v poslední den, kdy podle Bible probíhá stvoření, je tedy jakýmsi jeho vrcholem. Jeho stvoření se neuskutečňuje pouhým příkazem, jako je tomu u ostatních tvorů, ale člověk je plánován, promyšlen, diskutován. Jeho zvláštní důstojnost však spočívá především v tom, že je stvořen jako Boží obraz podle Boží podoby.¹⁶³ Výslovným pokynem Stvořitele je povolán k tomu, aby si podmanil zemi a vládl nad veškerým tvorstvem. „*...podmaňte ji (zemi) a panujte nad mořskými rybami, nad nebeským ptactvem, nade vším živým, co se ne zemi hýbe.*“ (Gn 1,27b)¹⁶⁴

Nesmíme však zapomínat, že i on je pouhým tvorem, a i když se od ostatního stvoření v mnohém liší, přece jen je mu v mnohém ještě více podoben. Není Bohem, absolutním Pánem stvoření, ale pouhým správcem, spíše jakýmsi „starším bratrem“ ostatních tvorů, který s nimi nesmí zacházet svévolně, ale je za své jednání zodpovědný Stvořiteli. Právě on

¹⁶⁰ Bible. Český ekumenický překlad. Praha: ČBS 1993, str. 22 SZ

¹⁶¹ Bible. Český ekumenický překlad. Praha: ČBS 1993, str. 22 SZ

¹⁶² Bible. Český ekumenický překlad. Praha: ČBS 1993, str. 145 NZ

¹⁶³ Srov. Gn 1,27

¹⁶⁴ Bible. Český ekumenický překlad. Praha: ČBS 1993, str. 22 SZ

si má skrze velikost a krásu stvoření, zvláště pak vesmíru, uvědomit svou nepatrnost a malost. „Vidím tvá nebesa, dílo tvých prstů, měsíc a hvězdy, jež jsi tam upevnil: Co je člověk, že na něho pamatuješ, syn člověka, že se ho ujímáš?“ (Ž 8, 4-5).¹⁶⁵ Postoj člověka ke stvoření by tedy měl být postojem pokory a služby.

V moderní době, kdy se lidstvo začíná vážně zaobírat ekologickou problematikou, protože v neutěšeném stavu přírody vidí reálnou možnost ohrožení vlastní existence, připomíná katolická církev tyto biblické zásady, ve kterých vidí inspiraci pro svoje ekologické postoje. Katechismus katolické církve připomíná, že „užívání nerostných, rostlinných a živočišných zdrojů nelze oddělit od mravních požadavků.“¹⁶⁶ Důsledně tedy vnáší do ekologické problematiky aspekt etický. Ten se má projevit ve vztahu k veškerému stvoření, zejména však ke zvířatům, neboť „odporuje lidské důstojnosti nechávat zvířata zbytečně trpět a bezohledně nakládat s jejich životem.“¹⁶⁷ Právě v tom se má člověk projevovat jako správce, zodpovědný za stvoření, jež mu bylo svěřeno.

Druhý vatikánský koncil bere v potaz pokrok, k němuž došlo v průběhu staletí v technice, empirických vědách a svobodných uměních. Vidí v něm prostředek, pomocí nějž dnešní člověk rozšířil a neustále rozšiřuje svoji nadvládu nad celou přírodou. Avšak člověk, stvořený k Božímu obrazu, který dostal příkaz podmanit si zemi se vším, co je na ní, nesmí zapomínat, že uznáním Boha jakožto Stvořitele má zaměřit všechno k němu.

Přínos vědy a techniky vidí církev sám o sobě jako pozitivní. Rozumný tvor nemůže nikdy být soupeřem Stvořitele. Člověk si však musí být vědom, že jeho schopnost měnit vlastní prací svět a v určitém smyslu ho nově tvořit se uplatňuje vždy jen na základě toho, co mu bylo darováno od Boha.

Hlavní problém současné neutěšené ekologické situace spočívá podle učení církve v tom, že si člověk nárokuje bezvýhradnou vládu nad stvořeným světem. Přitom však nedbá zásad mravnosti, které by měly provázet každé lidské jednání.

Moderní doba s sebou přinesla stále rostoucí schopnost člověka zasahovat do přírody a měnit ji. To však sebou nese nebezpečí agresivního kořistnictví, kdy člověk vidí v přírodě

¹⁶⁵ Bible. Český ekumenický překlad. Praha: ČBS 1993, str. 453 SZ

¹⁶⁶ Katechismus katolické církve. Praha: Zvon, 1995, str. 587

¹⁶⁷ Katechismus katolické církve. Praha: Zvon, 1995, str. 587

pouhý „zdroj“, nikoliv však už „domov“.¹⁶⁸ Lidstvo tak dospělo ke kritickému bodu vztahu mezi člověkem a životním prostředím. To, že se upřednostnilo vlastnění a konání před samotným bytím, vedlo člověka k odcizení sobě samému.

4.9 Úsilí o mír

Už ve starém zákoně se mír neboli pokoj jeví jako svrchovaný Boží dar, darovaný lidem. „Zemi daruji pokoj a nikdo vás nebude děsit, když budete spát.“ (Lv 26,6)¹⁶⁹ Ba co víc, mír je jedním z atributů Boha, je součástí Boží podstaty. „I vybudoval tam Gedeón Hospodinu oltář a nazval jej: „Hospodin je pokoj“ (Sd 6,24)¹⁷⁰ Tvorstvo, které je odleskem Boží slávy, touží po pokoji, po harmonii. Bůh je stvořitelem všech věcí, z nichž každá je sama o sobě dobrá a dohromady pak tvoří harmonický celek, který je ve všech svých částech dobrý.

Mír vychází ze vztahu mezi člověkem a Bohem, který se v Bibli nazývá spravedlnost. V důsledku svévole, s níž člověk narušuje Boží řád, se ve světě objevilo rozdělení a prolévání krve. To se projevuje jak mezi osobami (Kain zabíjí svého bratra Ábela) tak i ve společnosti (rozdělení při budování Babylonské věže).

Biblickému králi Davidovi, který proslul jako veliký válečník a který se posléze rozhodl zbudovat v Jeruzalémě chrám, jenž by byl trvalým místem Hospodinovy přítomnosti, Hospodin oznamuje, že právě kvůli jeho válečnické minulosti tento svůj úmysl nebude moci uskutečnit. „Stalo se však ke mně slovo Hospodinovo: »Prolil jsi mnoho krve, vedl jsi velké války. Nebudeš budovat dům pro mé jméno, protože jsi na zemi přede mnou prolil mnoho krve.“ (1 Pa 22, 8-9).¹⁷¹ Pokoj a násilí totiž nemohou být pospolu, tam, kde je násilí, nemůže být Bůh.

V biblickém pojetí však neznamená mír jen nepřítomnost války. Hebrejské slovo „šalom“, které se překládá jako pokoj či mír označuje plnost života. Není a nemůže být pouze výsledkem lidského snažení, ale je především velikým Božím darem a jeho požehnáním. „Ať Hospodin obrátí k tobě svou tvář a obdaří tě pokojem.“ (Nu 6,26)¹⁷² Tento pokoj pak

¹⁶⁸ Srov. Komentář k sociální nauce církve. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2008, str. 293

¹⁶⁹ Bible. Český ekumenický překlad. Praha: ČBS 1993, str. 121 SZ

¹⁷⁰ Bible. Český ekumenický překlad. Praha: ČBS 1993, str. 217 SZ

¹⁷¹ Bible. Český ekumenický překlad. Praha: ČBS 1993, str. 356 SZ

¹⁷² Bible. Český ekumenický překlad. Praha: ČBS 1993, str. 130 SZ

znamená zdar,¹⁷³ nadbytek,¹⁷⁴ plodnost,¹⁷⁵ zbavuje strachu,¹⁷⁶ působí radost.¹⁷⁷ Tento svůj pokoj, tuto plnost života chce Bůh svému lidu nepochybně darovat. „Vyslechnu, co promluví Bůh Hospodin, zajisté vyhlásí pokoj pro svůj lid, své věrné.“ (Ž 85,9)¹⁷⁸

Mír je také jedním z hlavních atributů mesiánské doby, kterou předpovídají proroci. Mesiáš přijde jako „kníže pokoje“¹⁷⁹, který obnoví harmonii ve společnosti i v přírodě, mezi lidmi i zvířaty. „Vlk bude pobývat s beránkem, levhart s kůzlem odpočívát. Tele a lvíče i žírný dobytek budou spolu a malý hoch je bude vodit. Kráva se bude popásat s medvědicí, jejich mláďata budou odpočívát spolu, lev jako dobytče bude žrát slámu. Kojenec si bude hrát nad děrou zmije, bazilišku do doupěte sáhne ručkou odstavené dítě. Nikdo už nebude páchat zlo a šířit zkázu na celé mé svaté hoře, neboť zemi naplní poznání Hospodina, jako vody pokrývají moře.“ (Iz 11, 6-9)¹⁸⁰ Tento pokoj, který je naplněním všech Božích zaslíbení pak bude trvat navěky. „Bude hojný pokoj, dokud nezanikne měsíc.“ (Ž 72,7)¹⁸¹

Novozákonní autoři vidí naplnění těchto mesiánských proroctví v Ježíši Kristu, ve kterém „Bůh vyhlásil pokoj.“¹⁸² Skrze jeho příchod nastává obnovení všeho stvoření v harmonii a míru. Právě jeho učedníci, ti kteří v něj ve všech dobách uvěří, mají být nositeli a šířiteli tohoto pokoje.¹⁸³ Ty, kteří toto své poslání naplňují a jsou opravdovými tvůrci pokoje, pak prohlašuje za blahoslavené.¹⁸⁴

Ježíšova mírumilovnost jde tak daleko, že se stává hlasatelem absolutního nenásilí, neodporování zlu zlem a bezpodmínečné lásky, která zahrnuje dokonce i nepřátele. Tímto postojem dalece překročuje intence Starého Zákona, dokonce by se dalo říci, že je mění. „Slyšeli jste, že bylo řečeno: Oko za oko, zub za zub. Já však vám pravím, abyste se zlým nejednali jako on s vámi; ale kdo tě uhodí do pravé tváře, nastav mu i druhou; a tomu, kdo

¹⁷³ Srov. Iz 48,18

¹⁷⁴ Srov. Iz 54,13

¹⁷⁵ Srov. Iz 48,19

¹⁷⁶ Srov. Lv 26,6

¹⁷⁷ Srov. Př 12,20

¹⁷⁸ Bible. Český ekumenický překlad. Praha: ČBS 1993, str. 526-527 SZ

¹⁷⁹ Srov. Iz 9,5

¹⁸⁰ Bible. Český ekumenický překlad. Praha: ČBS 1993, str. 636 SZ

¹⁸¹ Bible. Český ekumenický překlad. Praha: ČBS 1993, str. 512 SZ

¹⁸² Srov. Sk 10,36

¹⁸³ Srov. Mt 10, 12-13

¹⁸⁴ Srov. Mt 5,9

by se chtěl s tebou soudit o košili, nech i svůj plášť. Kdo tě donutí k službě na jednu míli, jdi s ním dvě.... Slyšeli jste, že bylo řečeno: Milovati budeš bližního svého a nenávidět nepřítel svého. Já však pravím: Milujte své nepřátele.“ (Mt 5, 38-43)¹⁸⁵ Toto Ježíšovo učení o nenásilí je nové, radikální až skandální. Láska k nepřítelům a neodporování zlu výrazně překračuje meze pouhé spravedlnosti.

Avšak stejně jako v případě rodiny, i zde je nutno konstatovat, že ani mír není pro Ježíše nejvyšší hodnotou. I on připouští situace, kdy se člověk v zájmu vyššího dobra nesmí vyhýbat konfliktu. „*Myslíte, že jsem přišel dát zemi pokoj? Ne, pravím vám, ale rozdělení! Neboť od této chvíle bude rozděleno v jednom domě pět lidí: tři proti dvěma a dva proti třem.“ (Lk 12, 51-52)¹⁸⁶*

Církev chápe své působení ve světě jako působení ve prospěch míru, které není nikdy odděleno od hlásání evangelia, které je radostnou zvěstí pokoje, adresovanou všem lidem. Ukřižovaný Ježíš zrušil rozdělení mezi lidmi, nastolil pokoj a smír, aby tak „sám na sobě udělal konec onomu nepřátelství.“¹⁸⁷

Podle učení církve je mír hodnota a univerzální povinnost, která má svůj základ v rozumném a mravním uspořádání společnosti, které má své kořeny v samotném Bohu, který je prvním zdrojem bytí, nejvyšším dobrem a bytostnou pravdou.

V míru nevidí pouhou nepřítomnost války ani udržování rovnováhy sil mezi protivníky, ale soudí o něm, že se zakládá na správném pojetí lidské osoby a vyžaduje budování pořádku na spravedlnosti a lásce. Mír jako takový je totiž plodem spravedlnosti pojímané v nejširším slova smyslu jako respektování vyváženosti mezi všemi rozměry lidské osoby. Mír je ohrožen, když člověku není přiznáno to, co mu náleží, když není respektována jeho lidská důstojnost a když soužití lidí není zaměřeno k společnému dobru. Základem budování mírové společnosti je tedy obrana a rozvíjení lidských práv.

V souladu s Ježíšovým poselstvím nenásilí církev hlásá, že mír je rovněž plodem lásky, a to ještě víc, než plodem spravedlnosti. Té totiž přísluší spíše odstraňovat překážky míru, tedy poškození a urážky, ale mír jako takový je vlastním a specifickým úkonem lásky. Násilí proto není nikdy správnou odpovědí. Církev prohlašuje, že násilí je zlo, že není

¹⁸⁵ Bible. Český ekumenický překlad. Praha: ČBS 1993, str. 15 NZ

¹⁸⁶ Bible. Český ekumenický překlad. Praha: ČBS 1993, str. 76 NZ

¹⁸⁷ Srov. Ef 2,16

hodno člověka a že je jako řešení problémů nepřijatelné. Ve skutečnosti násilí ničí to, o čem se domnívá, že to brání, tedy svobodu, důstojnost a život člověka.

Papež Jan Pavel II říká, že dnešní svět potřebuje „svědectví neozbrojených proroků“¹⁸⁸ kteří jsou však v každé době bohužel terčem posměchu. Ti, kteří se na obranu lidských práv zříkají krvavých a násilných akcí a sahají k těm obranným prostředkům, které jsou dosažitelné i pro ty nejslabší, vydávají svědectví o evangelijní lásce.

Učitelství úřad církve odsuzuje „nelidskost války“¹⁸⁹ a požaduje, aby se na ni nahlíželo zcela novým způsobem, protože „*se přičí rozumu, že by v naší době, která si hrdě říká atomová, mohla být válka nástrojem spravedlnosti.*“¹⁹⁰ Válka nikdy nepředstavuje vhodný prostředek k řešení mezinárodních problémů, protože plodí nové a často ještě složitější konflikty. Škody způsobené válkou, nejsou pouze materiální, ale také mravní. Válka je selháním každého opravdového humanismu, je to vždy porážka lidskosti.

Agresivní válku považuje církev za nemorální ze své podstaty. Jestliže propukne, mají ti, kteří jsou odpovědní za záležitosti napadeného státu právo i povinnost organizovat obranu i za pomoci zbraní. Pokud však má být použití síly mravně dovolené, musí odpovídat určitým požadavkům:

1. Aby škoda, způsobená útočníkem byla trvalá, těžká a jistá
2. Aby se všechny jiné prostředky, jak tomu zabránit, ukázaly jako nepoužitelné nebo neúčinné
3. Aby byly odůvodněné vyhlídky na úspěch
4. Aby použití zbraní nevyvolalo mnohem větší zmatky a zla, než je zlo, které je třeba odstranit.¹⁹¹

Při posuzování těchto podmínek je především třeba uvážit sílu moderních ničivých prostředků. Státům zůstává povinnost, aby udělali všechno, co je v jejich silách, aby zůstal zachován mír, a to nejen na jejich území, ale na celém světě. Nesmí se zapomínat, že „*něco jiného je chopit se zbraní ve spravedlivé obraně a něco jiného chtít si podmanit jiné národy. Válečný potenciál nedává ještě právo k jakémukoliv vojenskému nebo politickému*

¹⁸⁸ Srov. Kompendium sociální nauky církve. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2008, str. 313

¹⁸⁹ Srov. Dokumenty II. vatikánského koncilu. Praha: Zvon, 1995, str. 252

¹⁹⁰ Kompendium sociální nauky církve. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2008, str. 313

¹⁹¹ Srov. Kompendium sociální nauky církve. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2008, str. 315

*použití. Ani když už naneštěstí válka vypukne, neznamená to, že je válčícím stranám dovoleno všechno.*¹⁹²

¹⁹² Dokumenty II. vatikánského koncilu. Praha: Zvon, 1995, str. 254

5 Biblická a církevní sociální nauka a sociální pedagogika

Už samotný název oboru sociální pedagogika napovídá, že se s každou sociální naukou, a tedy i s tou biblickou a církevní, bude mít něco společného. Tímto společným jmenovatelem, který obě disciplíny spojuje, je hledisko, ze kterého o svém předmětu pojednávají. Tímto společným hlediskem je *societas*, čili společnost. Je nezpochybnitelné, že otázky společenské či sociální jsou a vždy budou do značné míry otázkami etickými. Jako takové náleží do oblasti zájmů pedagogiky. Stejně tak u náboženství je zřejmý jeho sociální a socializační charakter. I ono je neoddělitelné od etiky.

Obě dvě disciplíny, z nichž jedna je disciplínou teologickou a druhá pedagogickou, mají společné také to, že jsou poměrně mladé. Obě svým vznikem spadají do přelomu 19. a 20. století. Obě byly svým způsobem reakcí na problémy doby. Sociální nauka církve bývá někdy stručně definována jako aplikace křesťanského poselství na problémy doby a společnosti.¹⁹³ Definice sociální pedagogiky je v něčem velmi podobná. K. Mollenhauer definuje sociální pedagogiku jako „*skupinu nových pedagogických opatření a institucí, které vznikly jako odpověď na typické problémy moderní společnosti.*“¹⁹⁴ Je zřejmé, že obě disciplíny mají hodně společného.

Sociální pedagogika, ačkoliv je disciplínou poměrně novou, sahá svými kořeny hluboko do minulosti. Podle J. Schillinga jsou dějiny sociální péče vlastně dějinami výchovy.¹⁹⁵ Výchova jako uvědomělá, cílevědomá a plánovitá činnost má historicko-spoolečenský charakter. Vzniká a vyvíjí se v procesu vývoje lidské společnosti, určují ji společenské potřeby a zájmy.¹⁹⁶ Výchova je činnost podmíněná životem, která sama podmiňuje život. Je to důležitý proces, který se podílí na utváření osobnosti a tím i celé společnosti.

Spoolečenský charakter výchovy je zdůrazňován nejen v antické filosofii starověku (Demokritos, Platón, Aristoteles, Seneca, Cicero atd.), ale i v semitské kultuře, formované spisy Starého zákona. I zde bylo cílem vychovat člověka jako člena společenství, který se řídí jeho normami a zásadami. „*A tato slova, která ti dnes přikazují, budeš mít v srdci.*

¹⁹³ Srov. Kompendium sociální nauky církve. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2008, str. 52

¹⁹⁴ Citováno podle: Kraus, B., Sýkora P. Sociální pedagogika I. Brno: IMS, 2009, str. 10

¹⁹⁵ Srov. Hroncová, J., Emerová, I. Dějiny sociální pedagogiky. Banská Bystrica: Pedagóg, 2007, str. 9

¹⁹⁶ Srov. Hroncová, J., Emerová, I. Dějiny sociální pedagogiky. Banská Bystrica: Pedagóg, 2007, str. 9

Budeš je vštěpovat svým synům.“ (Dt 6, 6-7)¹⁹⁷ Významnou roli zde hrály právě náboženské rituály. Jejich duchovní smysl a dějinná souvislost měly být předávány a vysvětlovány příštím generacím, na které měly výchovně působit. „Až se tě tvůj syn v budoucnu zeptá, co to znamená, odpovíš mu: „Hospodin nás vyvedl pevnou rukou z Egypta, z domu otroctví.“ (Ex 13,14)¹⁹⁸

J. Hábl vidí Starý zákon jako plný výchovného smyslu. Podle něj se staří Hebrejové ve svých posvátných textech dozvídali všechny podstatné otázky smyslu bytí: jaký je původ člověka, kým je člověk i kým by měl být, jaká je jeho hodnota a k jakému cíli má směřovat jeho počínání. Z hlediska výchovy mají tyto otázky stěžejní význam. Výroky Starého zákona se tak stávají didaktickými výroky proti zlu, bezpráví, svévoli, smrti a beznaději.¹⁹⁹

V učení Ježíše Krista, které na Starý zákon bezprostředně navazuje, vidí tentýž autor dokonce zásadní pedagogický převrat. Podstata tohoto převratu není podle něj v jeho rétorické působivosti, didaktické strategičnosti nebo pedagogické systematičnosti. Ta spočívá právě v tom, že toto učení má potenciál způsobit bytostný obrat v životní orientaci, zásadní proměnu lidského nitra. Skrze bytostné setkání s Boží milostí se člověk setkává i sám se sebou a z vlastní vůle touží po naplnění svého bytostného poslání – být skutečným obrazem Božím. Přínos křesťanství vidí především v tom, že velmi srozumitelně odpovídalo na základní otázky člověka po smyslu bytí. Odpovídalo srozumitelně na otázky kosmologické, antropologické, sociální, psychologické a další.²⁰⁰

Jak výchova ke křesťanským hodnotám, tak i sociální činnost církve, která vychází z těchto biblických myšlenek, je velmi důležitým společenským činitelem během dalších staletí. Nový ideál člověka a jeho výchovy v rodící se středověké společnosti se spojuje se snahou církve prosazovat lásku k bližnímu a soucit s trpícími. Charitativní péče se stává svébytnou činností klášterů a křesťanských společenství při katedrálách či farnostech. Nejvýrazněji se křesťanská péče orientovala na chudé a nemocné, záhy se objevuje také péče o sirotky. Za tímto účelem vzniká celá řada církevních řeholních řádů, kongregací a bratrstev (milosrdní bratři, křížovníci s červenou hvězdou apod.). Podobně je tomu i v oblasti vzdělávání a výchovy. Od raného středověku vznikají školy klášterní a při sídlech biskupů

¹⁹⁷ Bible. Český ekumenický překlad. Praha: ČBS 1993, str. 165 SZ

¹⁹⁸ Bible. Český ekumenický překlad. Praha: ČBS 1993, str. 75 SZ

¹⁹⁹ Hábl, J., Janiš, K. Přehled dějin pedagogiky. Hradec Králové: Gaudeamus, 2010, str. 22

²⁰⁰ Hábl, J., Janiš, K. Přehled dějin pedagogiky. Hradec Králové: Gaudeamus, 2010, str. 25

školy katedrální. Opět vzniká velké množství řeholních kongregací, které vidí jako své poslání věnovat se výchově (školští bratři, piaristé, oratoriáni). V období vrcholného středověku pak vznikají univerzity. Ty jsou rovněž zakládány z iniciativy církve, avšak spravují se vlastními zákony.

Novodobé sociální učení církve, které se objevuje na přelomu 19. a 20. století a které je vyjádřeno v příslušných papežských encyklikách, je reakcí na palčivé problémy, které s sebou přináší moderní doba. I když se jedná o problémy převážně sociální, zdůrazňují církevní dokumenty velmi silně rozměr etický, který jako takový je rovněž předmětem pedagogiky.

Dá se říci, že tento sociální, etický a pedagogický rozměr se táhne jako červená niť celým biblickým poselstvím i hlásáním církve, která toto poselství zprostředkovává světu.

Mnozí autoři, zabývající se tématem sociální pedagogiky, na toto propojení sociální pedagogiky, filosofie, etiky a teologie poukazují.

S. Laca vidí jako důležitý vztah sociální pedagogiky a filosofie, která se pro ni stává základním východiskem, stejně jako pro všechny ostatní vědní disciplíny. Filosofie nám totiž poukazuje na vztah člověka k univerzu, k hmotnému a k nehmotnému bytí, ke společnosti i k sobě samému.²⁰¹

Na důležitost vztahu sociální pedagogiky a etiky upozorňuje rovněž Z. Bakošová. Říká, že stagnace etických kategorií, jako je dobro, spravedlnost, čestnost, důvěra, otevřenost, zodpovědnost, tolerance, důstojnost je tím, co může člověka ohrožovat v jeho morální a duchovní existenci. Pro sociální pedagogiku i etiku je společný pojem zdravý člověk, ale i člověk v ohrožení, utváření jeho morálních postojů, akceptace a zvnitřnění morálních norem.²⁰²

S otázkou etiky úzce souvisí také otázka životního stylu, jehož utváření patří rovněž mezi důležité oblasti zájmu sociální pedagogiky. B. Kraus a P. Sýkora definují životní styl jako souhrn životních forem, které jedinec aktivně prosazuje. Zahrnuje hodnotovou orientaci člověka, projevuje se v jeho chování i ve způsobu využívání a ovlivňování materiálních a

²⁰¹ Laca, S. Sociální pedagogika. Brno: IMS, 2011, str. 41

²⁰² Srov. Bakošová, Z. Sociálna pedagogika ako životná pomoc. Bratislava: Public promotion, 2008, str. 78

sociálních životních podmínek.²⁰³ Podle této definice je tedy zřejmé, že se v životním stylu člověka promítají jeho etické a morální, tudíž i duchovní a náboženské hodnoty.

B. Kraus charakterizuje sociální pedagogiku jako vědu, která má charakter transdisciplinární a výrazně integrující.²⁰⁴ Mezi disciplíny, které se k sociální pedagogice vztahují, řadí také teologii. Ta podle něj „*může dát sociální pedagogice ještě další dimenzi, sociálně pedagogickým pracovníkům pomůže prohloubit duchovní život, hodnotovou orientaci a etický kodex.*“²⁰⁵

Styčných bodů mezi sociálním učením Bible a katolické církve a sociální pedagogikou můžeme najít celou řadu. Dovoluji si tvrdit, že biblické a církevní sociální učení, které je jedním z kořenů moderního humanismu, je zároveň jedním z kořenů sociální pedagogiky, která je na tomto humanismu založena.

²⁰³ Srov. Kraus, B., Sýkora P. Sociální pedagogika I. Brno: IMS, 2009, str. 51

²⁰⁴ Srov. Kraus, B. Základy sociální pedagogiky. Praha: Portál, 2008, str. 52

²⁰⁵ Kraus, B. Základy sociální pedagogiky. Praha: Portál, 2008, str. 55

II. PRAKTICKÁ ČÁST

6 Rodinný život: hodnoty a postoje katolických manželů a rodičů – kvalitativní výzkum

6.1 *Zdůvodnění a cíl výzkumu*

Žijeme ve společnosti, která sama sebe chápe převážně jako ateistickou. Přesto však nemůže popřít své křesťanské kořeny. Bylo to právě katolické křesťanství, které formovalo po staletí mnohé oblasti jejího života. Samozřejmě ani oblast sociální a výchovná nebyly výjimkou. Své postoje k sociální a výchovné problematice čerpala církev vždy ze základního zdroje své věrouky a morálky – z Bible. Ta se rovněž stala základem moderního sociálního učení církve, které se objevilo na konci 19. století.

Jako studenta sociální pedagogiky mě v rámci biblického a církevního sociálního učení zvláště zaujala problematika rodiny. Rodina bývá považována nejen za základní buňku společnosti, ale také za prvotní a nejvýznamnější prostředí, v němž probíhá socializace jedince. Proto jsem si z mnoha témat, která biblické a církevní sociální učení nabízí a kterým se věnuji v teoretické části, vybral pro svůj výzkum právě téma rodiny.

Cílem tohoto výzkumu je zjištění a popis hodnot a postojů, souvisejících s rodinnou problematikou tak, jak je přijímají a žijí věřící rodiny s dětmi, a jejich případné srovnání s oficiální naukou katolické církve.

6.2 *Formulace obecné výzkumné otázky*

Obecnou výzkumnou otázku jsem formuloval takto: „**Jaké jsou názory a postoje věřících katolických manželů a rodičů v otázkách sociální nauky církve o rodině a nakolik se tyto názory a postoje shodují s oficiální naukou katolické církve?**“

6.3 *Použité metody*

Vzhledem k povaze výzkumného problému a obecné výzkumné otázky, u které jsem neměl předem danou hypotézu, kterou bych mohl potvrzovat či vyvracet a vzhledem k cíli výzkumu, jímž je explorace, popis a porozumění problému a k jeho celkové induktivní povaze jsem zvolil strategii kvalitativního výzkumu. Podle R. Švaříčka a K. Šedřové se

výzkum s použitím kvalitativní metodologie soustřeďuje hlavně na ověřování vztahů mezi proměnnými, nebo na zjištění, jakým způsobem se k sobě proměnné vztahují²⁰⁶.

Jako výzkumnou metodu jsem použil strukturovaný rozhovor.

U obecné výzkumné otázky jsem provedl operacionalizaci, tudíž jsem na jejím základě formuloval deset mnohem konkrétnějších, otevřených otázek. Tyto otázky pak v sobě zahrnují ještě některé podotázky, které hlavní téma, nastíněné hlavní otázkou, ještě nějakým způsobem doplňují či upřesňují. Celkový počet otázek je tedy dvacet jedna. Tyto otázky jsem pak rozdělil do čtyř kategorií, odpovídajících čtyřem oblastem sociální nauky církve o rodině.

6.3.1 Konkretizované výzkumné otázky

I. Rodina jako základní buňka společnosti

1. Bylo pro vás manželství a rodinný život vždy samozřejmou volbou, nebo jste někdy uvažovali i o jiných formách naplnění svého života? Ovlivnila nějak vaše rozhodnutí pro manželství vaše víra?
2. V čem vidíte hlavní smysl a poslání rodiny? V čem spočívá její hodnota?
3. Jaké hodnoty a postoje jsou podle vás pro rodinný život nejdůležitější?

II. Rodina a předávání života

4. Jaký je váš názor na interrupci a na umělé oplodnění?
5. Jak se díváte na otázku antikoncepce? Ovlivnila vaše víra počet dětí?
6. Jaký je váš postoj k homosexualitě? Jak se díváte na registrované partnerství? Jak byste reagovali, kdyby vám vaše dítě oznámilo, že je homosexuální?

III. Rodina a výchova

7. Jak se snažíte předávat své morální a duchovní hodnoty dětem? Jak je přijímají?
8. Mluvíte se svými dětmi o problémech partnerských vztahů, sexuality, antikoncepce? Co si myslíte o sexuální výchově na školách?

²⁰⁶ Srov. Švaříček, R., Šed'ová, K. Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách. Praha: Portál, 2007, str. 22

9. Jaké negativní vlivy prostředí a společnosti by podle vás mohly ohrozit zdravý vývoj vašeho dítěte? Jak se těmto vlivům můžete bránit?

IV. Rodina a společnost

10. Ovlivňuje nějak vaše víra váš společenský život? Jak trávíte volný čas? V jakých kruzích máte přátele?

6.3.2 Charakteristika výběrového souboru

Všechny manželské dvojice, které jsem oslovil, jsou z Brna. Je třeba si povšimnout, že se jedná o velkoměsto, tedy o oblast, která nepatří mezi tradičně religiózní. Podle dat českého statistického úřadu z r. 2011 je počet věřících v tomto městě vzhledem k ostatním okresům Jihomoravského kraje podprůměrný.²⁰⁷ Výběr manželských dvojic byl nahodilý. Jediným kritériem výběru bylo, že se jedná o katolické manžele, oba věřící, kteří vychovávají děti. Vzhledem k povaze výzkumu a k výzkumným otázkám byla dolní hranice věku dětí stanovena na tři roky, horní hranice byla dána ukončením vysokoškolského studia, za podmínky, že studující děti dosud nemají vlastní rodiny a žijí s rodiči ve společné domácnosti. Poněvadž v tomto městě žijí teprve krátce a neznám zde mnoho katolických křesťanů, oslovil jsem některé z těch mála, které osobně znám. Od jednoho z oslovených párů jsem získal kontakt na další. U prvních dvou dvojic jsem znal pouze jednoho z manželů, u třetí dvojice jsem neznal ani jednoho. Všech šest respondentů bylo věřících, což bylo podmínkou výběru, pouze tři z nich však byli ve víře vychovávaní, jeden byl ve víře vychováván pouze částečně (nepocházel z katolické rodiny, navštěvoval však katolickou školu), dva nebyli ve víře vychovávaní vůbec a stali se věřícími až v dospělém věku. Stojí též za zmínku, že z šesti respondentů měli čtyři vysokoškolské vzdělání. Je pozoruhodné, že se v tomto malém vzorku objevily dva ne zcela standartní jevy – rodiče vychovávající postižené dítě a homosexuální muž, žijící v heterosexuálním manželství. Žádný z těchto jevů však nebyl důvodem zařazení respondentů do výzkumného souboru, oba jevy se objevily náhodně.

Základní demografické charakteristiky jednotlivých respondentů přehledně shrnuji v tabulce níže:

²⁰⁷ Český statistický úřad.

http://www.czso.cz/xb/redakce.nsf/i/sldb_2011_nabozenska_vira_v_jihomoravskem_kraji 18. 3. 2015

Pár A	katoličtí manželé, žijící v manželství 23 let; rodiče dvou dcer, věk 22 a 18 let
A1	muž, věk 53 let, pracující, vyučen bez maturity, vychován ve víře
A2	žena, 47 let, pracující, střední vzdělání s maturitou, vychovávána ve víře
Pár B	katoličtí manželé, žijící v manželství 13 let; rodiče dcery a syna, věk 8 a 5 let
B1	muž, věk 37 let, vysokoškolské vzdělání, pracující, ve víře vychován nebyl
B2	žena, 36 let, vysokoškolské vzdělání, pracující, ve víře vychovávána částečně
Pár C	katoličtí manželé, žijící v manželství 25 let, rodiče dvou dcer, věk 25 a 9 let, a dvou synů, věk 22 a 11 let
C1	muž, věk 50 let, vysokoškolské vzdělání, pracující, ve víře vychován nebyl
C2	žena, věk 50 let, vysokoškolské vzdělání, pracující, vychována ve víře

6.3.3 Postup a technika sběru dat – průběh rozhovorů

Respondenty jsem nejdřív oslovil telefonicky. U těch, které jsem neznal, jsem se představil a vysvětlil, jak jsem na ně získal kontakt. Poté jsem krátce objasnil účel a metodu svého výzkumu a požádal je o rozhovor. Zdůraznil jsem, že rozhovory budou anonymní a že budou nahrávány. První dvě manželské dvojice souhlasily, třetí odmítla z časových důvodů. Následně jsem oslovil jinou dvojici, která souhlasila.

Rozhovory probíhaly v jejich domácím prostředí, vždy ve velmi přátelské, otevřené a srdečné atmosféře. Na začátku jsem znovu podrobněji objasnil účel svého výzkumu a ujistil je o jeho anonymitě a své diskrétnosti. Znovu jsem poprosil o svolení rozhovory nahrávat na diktafon a nahrávky následně přepsat.

U prvních dvou dvojic probíhaly rozhovory tak, že se jich účastnili oba manželé společně, i když odpovídal každý sám za sebe. Poté jsem dospěl ke zjištění, že tento způsob, přestože v průběhu nahrávání šetří čas, je svým způsobem neefektivní. Důvodem bylo, že odpovědi jednoho z manželů ovlivňovaly odpovědi druhého. Také přepis a zpracovávání těchto rozhovorů bylo poněkud pracnější. Proto jsem u třetí manželské dvojice zvolil způsob, kdy jsem mluvil s každým z manželů zvlášť, bez přítomnosti druhého. Tento způsob se mi osvědčil jako efektivnější, jak vzhledem k získávání dat, tak i k jejich zpracování.

6.4 Rozhovory – zpracování a interpretace dat

6.4.1 Respondenti A1, A2

První respondenti, které jsem označil písmeny A1 a A2, jsou katoličtí manželé, žijící v manželství 23 let. Jsou rodiči dvou dcer, které jsou ve věku 22 a 18 let.

Respondent A1 je muž, věk 53 let, pracující, vyučen bez maturity, vychován ve víře

1. Bylo pro vás manželství a rodinný život vždy samozřejmou volbou, nebo jste někdy uvažovali i o jiných formách naplnění svého života? Ovlivnila nějak vaše rozhodnutí pro manželství vaše víra?

Respondent uvádí, že manželství jako svou životní cestu vnímal víceméně vždy. Ostatní možnosti ho napadaly pouze okrajově. „*Ne, že by mě to nenapadlo, napadl mě i nějaký duchovní směr, ale to manželství jsem cítil docela silně. Manželství jsem vnímal od útlého mládí, že se ožením.* Později však z rozhovoru vyplyne, že i duchovní povolání zvažoval docela vážně a že se velmi poctivě snažil najít svou životní cestu. „*Bavil jsem se o tom, at' už s knězem, nebo i s psychologem. Přemýšlením a vyvozováním jsem přišel k tomu, že mám předpoklady pro manželství, než pro nějakou zasvěcenou život.*“ Řešení pak našel v hnutí Fokoláre,²⁰⁸ které mu nabídlo intenzivní duchovní život i v manželství. „*Vlastně mě ovlivnilo hnutí Fokoláre a že bych měl nějakým způsobem fungovat v tom Fokoláre. Což do dneška nějakým způsobem naplňuju. To je moje duchovní cesta vlastně.*“ V jeho rozhodování hrála víra samozřejmě podstatnou roli. „*Víra měla velkej vliv. Byl jsem vychovávanej ve víře a taky k nám do farnosti přišlo několik dobrých kněží, kteří mě směřovali. Měl jsem i nějaký knihy a nějakou literaturu.*“

2. V čem vidíte hlavní smysl a poslání rodiny? V čem spočívá její hodnota?

Smysl a poslání rodiny vidí ve vzájemné pomoci mezi manžely a ve společné výchově dětí, kterým jsou tímto způsobem předávány kladné hodnoty. U obojího je opět stěžejním tématem víra. „*Že jsme si navzájem jako oporou, že si pomáháme na cestě k Bohu. Že vytvářím společenství, to nejzákladnější společenství, kde je Kristus mezi námi. Navzájem si pomáháme a společně vychováváme děti, aby šli jakoby ve stopách našich a jakoby ve*

²⁰⁸ Hnutí Fokoláre je celosvětové, ekumenicky otevřené, převážně katolické hnutí, založené v r. 1943. Klade si za cíl přispívat k všeobecnému bratrství a budovat jednotu lidské rodiny.

stopách těch našich předků. Abychom je vychovali dobře ve víře a v lásce a aby měly smysl pro hodnotový systém evangelia.“

3. Jaké hodnoty a postoje jsou podle vás pro rodinný život nejdůležitější?

Podle respondenta jsou těmi nejdůležitějšími hodnotami pro manželství hodnoty náboženské a postoje z nich vyplývající. *„Vyplývá to z Desatera. To Desatero, jedno po druhém se snažit naplňovat a tím naplněním je láska. Milovat Boha a bližního.“* Z rozhovoru dále vyplývá, že tato láska se projevuje především tolerancí a přijetím toho druhého. *Neustále se v té lásce obnovovat, odpustit si, začít znovu, být tu pro toho druhého, umět mu naslouchat, přijmout ho takového, jaký je, být pojátkem té rozdílnosti. Každý musí něco ztratit, abychom se přiblížili.* Takto žitá a naplňovaná víra je podle něj největší pomocí v těžkostech, které rodinný život přináší. *„A to nám vlastně pomáhá. A tam jsou ty různé prvky, trpělivost. Napodobovat Krista, který nesl těžký kříž. Ta bolest se rozpustí a to dobro zůstane a jdeš dál.“*

4. Jaký je váš názor na interrupci a na umělé oplodnění?

S interrupcí respondent rozhodně nesouhlasí. *„Interrupce je v podstatě vražda. Tím, že je u nás schválena se ochuzujeme o spoustu lidských bytostí, který by mohly produkovat spoustu dobrých věcí“.* K umělému oplodnění se staví podstatně tolerantněji. *„Chápu obrovskou touhu těch rodičů, kteří by chtěli mít potomky a tu obrovskou bolest, když to nejde.“* Přesto ale zůstává loajální k oficiálnímu postoji církve. *„Ale respektuju to rozhodnutí církve, že je lepší si děti adoptovat“.* Toto rozhodnutí však považuje za morálně závazné pouze pro věřící. *„Na druhou stranu chápu ty nevěřící páry, které jdou touto cestou a nechají si to umělé oplodnění“.*

5. Jak se díváte na otázku antikoncepce? Ovlivnila vaše víra počet dětí?

Respondent vidí rozdíl mezi antikoncepcí a tzv. „přirozeným plánováním rodičovství“. Antikoncepci považuje za nepřípustnou, přirozené plánování naopak za běžné. *„Přirozené plánování rodičovství by mělo být běžný v těch křesťanských rodinách.“* Ani ono však nemůže být používáno tak, aby vyloučilo děti úplně. *„Samozřejmě být otevřený životu.“* Také není dobré rodičovství odkládat. *„Člověk si říká, nejdříve vystuduju, pak ještě toto, ještě toto...“* A pak už je problém psychický nebo fyzický. *„Počet dětí víra přímo neovlivnila, spíše chtěli mít dětí více. Problémem ale byl zdravotní stav prvního dítěte. „Spoustu věcí člověk plánuje, ale pak je to úplně jinak“.*

6. Jaký je váš postoj k homosexualitě? Jak se díváte na registrované partnerství? Jak byste reagovali, kdyby vám vaše dítě oznámilo, že je homosexuální?

Respondent vnímá homosexualitu jako určitou danost. „Člověk to vnímá, že Bůh to tak stvořil a dopustil. Ti lidi mají právo milování a být milovaní.“ To samo o sobě je podle něj důvod k toleranci. „Takže bych to toleroval, ti lidi mají na všechno právo, ať už před Bohem, nebo podle těch zákonů“. Na druhou stranu si však do jisté míry protiřečí tím, že vyjadřuje určitou obavu z legalizace těchto vztahů formou registrovaného partnerství. „Mám ale trochu obavu to oficiálně uvádět jako registrované partnerství. Když tak můžou žít spolu, ale nedával bych tomu žádnou formu.“ Co by však pro něj bylo naprosto nepřijatelné, je adopce dětí homosexuálními páry. „Dát děti, to je pro mě dost silný. Jako důvod uvádí, že takto vychovávané děti by se mohly také stát homosexuály. „Vím z vlastní zkušenosti, že děti následují příklady rodičů. A je určitý procento lidí, kteří se můžou rozhodnout buď pro heterosexuální nebo pro homosexualitu.“ Další důvod proti adopci vidí v častém střídání partnerů a nestabilitě homosexuálních vztahů. „Je tam velká nestabilita, oni často mění partnery, protože to není přirozený.“ Homosexualita vlastního dítěte by pro něj byla nelehkou záležitostí. „Bylo by to asi hodně těžký pro nás. Ale přijali bychom ju, protože ju máme rádi. A máme ju rádi takovou, jaká je. Člověk si dělá určitý představy, od toho, že by mohla mít nějaký duchovní povolání, i že by vstoupila do manželství, toto je třetí varianta, která by byla si nejhůř akceptovatelná. To co by nejvíce vadilo, by bylo, „že nemůže mít přirozeně ty kořeny, jak máme my, to znamená klasickou rodinu. Bylo by to narušení posloupnosti, tradice, která tu byla po staletí. Člověk by si vyčítal, co udělal špatně. S danou situací by však byl ochoten se smířit. „Kdybych viděl, že je od narození taková, řekl bych jí svůj názor, z duchovního hlediska, že má žít sama, bez partnerky. Ale kdyby to nezvládala, co bych nadělal? Ale bylo by pro mě daleko akceptovatelnější, kdyby zůstala sama a vytvářela vztah s Bohem.“

7. Jak se snažíte předávat své morální a duchovní hodnoty dětem? Jak je přijímají?

Své morální hodnoty se snaží dětem předávat především vlastním příkladem a tím, že je společně žijí. „Samozřejmě chodíme do kostela, společně jako rodina chodíme ke svátostem. Snažíme se společně modlit, sdílet svoje duchovní zkušenosti. Vlastní příklad, to je důležitý, osobní.“ Pro předávání těchto hodnot je podle něj nezbytný láskyplný vztah k dětem. „A mít je přirozeně rád. Přijímat je takový, jací jsou a vytvářet společenství“. Připouští, že přijímání těchto hodnot není ze strany dětí vždy bezproblémové.

„Samozřejmě, že se bouří. Chcou se lišit, chcou být jiní. Hledají si svoji cestu. Tu víru chtějí, ale jinak.“

8. Mluvíte se svými dětmi o problémech partnerských vztahů, sexuality, antikoncepce? Co si myslíte o sexuální výchově na školách?

V těchto otázkách není respondent moc sdílný. Zdá se, že o nich s dětmi příliš nemluví, snad proto, že se jedná o dospívající dcery. Iniciativu pak nechává převážně na nich. *„Záleží, když se oni chcou bavit, tak samozřejmě neodmítáme. O antikoncepci se bavím, že to není dobrý. Probíráme to, když je příležitost.“* Sexuální výchovu ve školách v zásadě neodmítá, záleží však, jak je pojatá. *„Podle toho, jak je to teď pojatý, by to být nemělo. Protože je tam v zásadě technika, ale není tam ten vztah.“* Uvítal by, kdyby vyučujícími byli morálně uvědomění lidé, kteří mají v této oblasti osobní zkušenost. *„Živý zkušenosti lidí, kteří dokážou tuto oblast předat. Třeba manželé. To by bylo výborný.“* Význam sexuální výchovy ve školách vidí v tom, že děti o této oblasti uslyší také od někoho jiného, než od rodičů. *„Doma je někdy těžký být prorokem. Líp to třeba vezmou od někoho cizího.“*

9. Jaké negativní vlivy prostředí a společnosti by podle vás mohly ohrozit zdravý vývoj vašeho dítěte? Jak se těmto vlivům můžete bránit?

Jako jediný negativní vliv prostředí uvedl vliv spolužáků a vrstevníků. *„Určitě. Příklady spolužáků. Ať už od sexuality počínaje, přes konzumní příklad společnosti. Prostě hromadit a produkovat, užívat si, zneužívat a takovej ten egocentrismus jakoby.“* Žádný další negativní vliv prostředí neuvedl. Bránit se těmto vlivům chce *„vlastním příkladem, a aby děti se setkaly se stejně smýšlejícími lidmi, kteří vyrůstají ve stejných hodnotách, jaký se snažíme žít my.“*

10. Ovlivňuje nějak vaše víra váš společenský život? Jak trávíte volný čas? V jakých kruzích máte přátele?

Respondent uvádí, že jeho víra jeho společenský život bezesporu ovlivňuje, a to v podstatné míře. *„Člověk si vyhledává, aby byl s určitými lidmi a aby ho formovali určití lidé. Třeba aby jel na různý setkání nebo na dovolený s těmato lidma.“* Opět zde vzpomíná hnutí Fokoláre. Takto prožívaná socialita se mu jeví jako nezbytná pro uchování si víry v dnešním světě. *„Aby člověk obstál v této společnosti, je důležitý, aby s těmato lidma, aby vytvářel společenství. Aby si člověk udržel víru. Může se to jmenovat jakkoliv, to společenství, ale myslím si, že to společenství je pro věřící strašně důležitý v dnešní době.“*

Ve výčtu toho, co takové společenství člověku poskytuje, je již konkrétnější. „*V každém věku je důležitý ten příklad, to sdílení a to povzbuzování se a být si nablízku.*“ Pak se ale poněkud přenesl do roviny teoretické a hovoří velmi obecně, jak by to mělo být. „*Je důležité, aby křesťané byli navenek, aby pro tu společnost vytvářeli...aby byli zapojeni v politice, aby byli zapojeni ve věcech veřejných. Aby to křesťanství bylo nejen dovnitř, ale aby bylo hlavně navenek. Žité a angažované křesťanství může podle něj mít vliv na celou společnost.* „*Když vytvořím společenství a budu tomu společenství věrný, tak tu společnost můžu pomalu ovlivňovat a svým způsobem i měnit. Musí být aspoň těch deset spravedlivých a pak to v té společnosti a v té Evropě nějakým způsobem půjde.*“ Pokouším se vrátit rozhovor do osobní roviny dotazem na nevěřící přátele. „*No, tak v práci mám různé kamarády, s kterými se přátelím a s kterými různě diskutuju, ale to jsou spíš kamarádi.*“ Důvodem nenavazování hlubších vztahů mimo křesťanské prostředí odůvodňuje nedostatkem času, který chce přednostně věnovat prostředí křesťanskému. „*To vytváření toho společenství vlastně spolkně hromadu času a ještě navazovat další přátele, tak to by člověk minimálně musel chodit na poloviční pracovní úvazek, aby stíhal i tady toto.*“ Poté mu znovu připomínám otázku ohledně trávení volného času. „*Tak už tady zazněly dovolené, setkání. Ale moc toho času není. Snažíme se ho trávit společně jako rodina. Jinak taky chodím na ryby občas.*“

Respondent A2 je žena, 47 let, pracující, střední vzdělání s maturitou, vychovávána ve víře.

1. Bylo pro vás manželství a rodinný život vždy samozřejmou volbou, nebo jste někdy uvažovali i o jiných formách naplnění svého života? Ovlivnila nějak vaše rozhodnutí pro manželství vaše víra?

Pro respondentku také nebylo manželství samozřejmostí, také zvažovala možnost zasvěceného života. „*Tak taky mě to napadlo, i ta duchovní cesta nějaká a přemýšlela jsem, jestli jo, nebo ne.*“ Na rozhodnutí pro manželství mělo zřejmě zásadní vliv setkání s konkrétní osobou, budoucím manželem. „*Jednu dobu jsem nevěděla, taky. Ale potom jsem po tom manželství i toužila, po spřízněné duši, a tím, že jsem potom poznala J., tak už jsem si nějak uvědomila, že asi ano. I když jsem měla pochybnosti, jestli je to ten pravý nebo není pravý. Pak jsem si ale říkala, že se chci pro to rozhodnout.*“ Víra zde pak hrála roli při výběru partnera. „*Toužila jsem mít věřícího manžela a vychovávat děti ve víře.*“

2. V čem vidíte hlavní smysl a poslání rodiny? V čem spočívá její hodnota?

Respondentka vidí smysl a poslání rodiny ve vzájemné pomoci a v předávání víry. „*Tak určitě, aby rodina tvořila takové společenství, aby jsme si navzájem pomáhali, aby jsme tu víru předávali dál v těch dětech.* Dále hodnotí jako důležitou výchovu dětí, předávání hodnot a osvojení si genderových rolí. „*Aby z nich vyrostli dobří lidi, tak se jim snažíme předat ty hodnoty, které máme my. Myslím si, že je rodina velice důležitá, aby ty děti poznali roly muže, roly ženy a mohly nějak následovat, pokud si vyberou taky tuto cestu, aby věděly, jakou mají úlohu nebo poslání toho svého pohlaví.*“

3. Jaké hodnoty a postoje jsou podle vás pro rodinný život nejdůležitější?

V úvodu sděluje, že již nemá co dodat, že manžel již vše moc pěkně řekl. Na moje pobídnutí však přece jen odpovídá. Je daleko stručnější, někdy odpovídá až heslovitě. „*Důležité je mít to vzájemné pochopení a takovou toleranci, abychom se uměli přijímat, takoví, jací jsme. Stále začínat znovu. Umět si odpustit, umět se omluvit, umět si poděkovat.* Jako velmi důležitou vidí pro rodinný život vzájemnou komunikaci. „*Myslím si, že je důležitá ta komunikace v rodině. Abychom si uměli říkat, co nás trápí a z čeho máme radost. Pokud to tam je, tak se to dá zvládnout líp.*“

4. Jaký je váš názor na interrupci a na umělé oplodnění?

O nesprávnosti interrupce je stoprocentně přesvědčena. „*Interrupce je určitě špatná věc. Je to zabítí dítěte.*“ Poté uvádí velmi silnou osobní zkušenost, kdy se zjistilo, že dítě které čeká, bude pravděpodobně postižené a jí byla lékařem nabídnuta interrupce, kterou odmítla. Postižené dítě se narodilo a bylo rodiči s láskou přijato. „*M. je pro nás dar.*“

V otázce umělého oplodnění si není jistá. Zná učení církve a zřejmě soudí, že by se s ním měla ztotožnit. Přesto však to jisté míry váhá, občas si protiřečí. „*Vím, že to není správný. Církev pro to moc není, což беру. Ale na druhou stranu je to hodně těžké, když ti manželé by chtěli vlastní dítě. Tak nevím, jestli je to správný nebo není. Asi by se to nemělo, ale úplně, jako stoprocentně přesvědčena nejsem.*“ Jako řešení by viděla spíše náhradní rodičovství. „*Asi by byla lepší ta pěstounská péče nebo adopce.*“

5. Jak se díváte na otázku antikoncepce? Ovlivnila vaše víra počet dětí?

Podobně jako manžel, ani ona nepovažuje metodu přirozeného plánování rodičovství za antikoncepci. „*My jsme vlastně tuto metodu taky používali. Takže si myslím, že by to mělo tak být. Rozhodně je to lepší než antikoncepce.*“ Rozhodujícím faktorem pro počet dětí

bylo zdravotní postižení prvního dítěte. „*Chtěli jsme další dítě, ale bála jsem se trochu. Ted' je mi líto, že nemáme víc dětí, ale tehdy, když jsme je měli mít tak jsem k tomu neměla dostatek odvahy nebo víry. Ale určitě je lepší mít více dětí.*“

6. Jaký je váš postoj k homosexualitě? Jak se díváte na registrované partnerství? Jak byste reagovali, kdyby vám vaše dítě oznámilo, že je homosexuální?

U problematiky homosexuality vyjadřuje překvapení nad její rozšířeností v poslední době. „*Přijde mi, že je toho v poslední době čím dál víc, že se to nějak rozrůstá.*“ V morálním posouzení této otázky si není jistá. „*Nevím, neumím to posoudit. Je to možný, že někdo se tak narodí, tak je nemůžu soudit. Nemůžou za to, určitě je to trápí.*“ Registrované partnerství by dokázala připustit za podmínky jeho stability. „*Brala bych ještě to registrované partnerství, pokud jsou taková a chtěou někoho mít. Ale aby byli stabilní, ne aby to střídali, to se mi nelíbí.*“ Homosexualitu svého dítěte by však nesla těžce. „*Byla by to asi velká bolest pro mě. Takový jako nějaký zklamání, jako co bylo špatně a proč k tomu došlo. Asi bychom ju přijali, ale bylo by to těžký to přijmout.*“ Partnerský život by se snažila svému dítěti rozmluvit, kdyby však nebylo zbytí, přijala by jej jako fakt. „*Taky bych jí řekla, že bych viděla radši, kdyby byla sama. Ale kdyby to nezvládala, tak bych jí v tom asi nezabránila.*“

7. Jak se snažíte předávat své morální a duchovní hodnoty dětem? Jak je přijímají?

Jako nejúčinnější způsob předávání hodnot vidí respondentka vlastní příklad. „*Samozřejmě, vlastní příklad. Snažit se omluvit, když udělám chybu, říct, že to nebylo dobře.*“ Svě místo zde mají také důvěrné rozhovory na různá témata. „*Bavíme se o různých věcech.*“ Hodnotový systém rodičů přijímají děti různě. „*Někdy je to přijímáno dobře, někdy ne. Musíme to tolerovat a musíme to brát. Hledají si svoji cestu a svůj způsob. A asi je to dobře.*“ V zásadě se ale hodnotová orientace rodičů a dětí shoduje. „*Chodí do spolča. V zásadě naše hodnoty přijímají, i když jinak, než by jsme chtěli.*“

8. Mluvíte se svými dětmi o problémech partnerských vztahů, sexuality, antikoncepce? Co si myslíte o sexuální výchově na školách?

Respondentka tvrdí, že na nesprávnost antikoncepce dcery upozorňuje. „*O antikoncepci s nima mluvíme, že to není dobrý, i z toho zdravotního hlediska.*“ Za prioritu považuje, aby si dcery našli věřící partnery. Dcery však toto jako prioritu nevnímají, jedna chodí s nevěřícím chlapcem. „*Snažíme se jim říkat, že je dobré, aby si našly věřícího partnera. Vnímáme, že ted', v této chvíli, to už úplně nejde. Ony mají zase svoje argumenty, že se*

nevěřící může k víře přiblížit, že Bůh má rád všechny a tak.“ Připouští, že je možné že dříve o otázkách sexuality s dětmi dříve mluvila málo, i když ona sama to tak nevnímala. *„Jednou nám dcera vyčetla, že jsme se s ní málo bavili o sexualitě. Že jsme jí to nějak neřekli nebo nechtěli, ale my jsme to tak nevnímali. To bylo spíš takové nedorozumění. Ona měla nějakou potřebu a my jsme to ani nevěděli.“* Nyní však v rozhovorech na toto téma nevidí problém. *„Teďka už vědí všechno. Když se o tom chtějí bavit, tak se s nima rádi o tom bavíme.“* Sexuální výchovu na školách vidí jako přínosnou, pokud by ovšem probíhala správně, což se teď pravděpodobně většinou neděje. *„Možná, že to někdo podává dobře, ale jak to měla dcera ve škole, tak to dobré nebylo. Je tam jenom takové poučování, ale o té hodnotě toho vztahu, to tam nic není. A o hodnotě rodiny, o té věrnosti a takové vzájemné lásce, bez té je to špatný. Já si myslím, že možná nějaká by měla být ve škole, ale mělo by to být spojené s etikou a aby tam byl někdo, kdo má nějaké morální zásady, aby to jako předával dál.“*

9. Jaké negativní vlivy prostředí a společnosti by podle vás mohly ohrozit zdravý vývoj vašeho dítěte? Jak se těmto vlivům můžete bránit?

Podobně jako manžel, i ona uvádí jako hlavní a v podstatě jediný negativní vliv prostředí vliv vrstevníků. *„Ti spolužáci a ti lidi, se kterými jsou v kontaktu. Ten konzumismus tam hrozí, ten vliv spolužáků tam působí. To vidím.“* Záleží podle ní také na typu školy, kterou dítě navštěvuje. *„Starší dcera byla na gymnáziu, kde to nebylo tak špatné. Mladší je ale na soukromé škole. Tím, že je to soukromá škola, ty děcka tam nechodí pořádně, flákají to, mají, na co si vzpomenou, a to je ten špatný vliv.“* Bránit se těmto špatným vlivům je třeba slovem, ale především příkladem. *„Říkat jim, že to není to nejdůležitější, že jsou důležitější hodnoty. A dávat jim svůj příklad, no.“*

10. Ovlivňuje nějak vaše víra váš společenský život? Jak trávíte volný čas? V jakých kruzích máte přátele?

Respondentka je přesvědčena, že víra jejich společenský život bezpochyby ovlivňuje. *„Určitě. Protože chodíme do kostela, prožíváme různé slavnosti, poutě, různé církevní svátky.“* Mají věřící přátele, se kterými se podílejí na činnostech, které nemusí mít vždy vysloveně náboženský charakter. *„Třeba s přítelama společně někam jdem, třeba na výlet nebo máme to spolčo, jdeme společně na ples a tak.“* Mezi nevěřícími blízké přátele nemají. *„Jenom kamarády, kolegy z práce, sousedy a tak. Ale to nejsou tak úplně přátelé, spíš jenom kamarádi a známí.“*

6.4.2 Respondenti B1, B2

Další respondenti, které jsem označil písmeny B1 a B2, jsou katoličtí manželé, žijící v manželství 13 let. Jsou rodiči dcery a syna, ve věku 8 a 5 let.

Respondent B1 je muž, věk 37 let, vysokoškolské vzdělání, pracující, ve víře vychován nebyl.

1. Bylo pro vás manželství a rodinný život vždy samozřejmou volbou, nebo jste někdy uvažovali i o jiných formách naplnění svého života? Ovlivnila nějak vaše rozhodnutí pro manželství vaše víra?

Pro respondenta manželství rozhodně samozřejmostí nebylo, spíše se jevilo jako nereálné. Důvodem byla jeho homosexuální orientace. *„Pro mě manželství nebyla samozřejmá volba. Já jsem v pubertě tápal ohledně svojí sexuální identity a neočekával jsem, že bych vstoupil do manželství. Pak ale přišla konverze ke katolictví a vztah s věřící dívkou. „Něméně jsme se s J. seznámili, nějakou dobu jsme spolu měli vztah a po vysoké škole jsme se vzali. Také však zvažoval jiné varianty. „Ve stádiu konvertitského nadšení jsem uvažoval i o nějakém zasvěceném životě, případně i o nějakém životě jakoby osamělém, jakoby singl životě, no.“* O tom, že by však žil s partnerem stejného pohlaví, neuvažoval. *„Asi i díky konverzi a byly to ty devadesátý léta a já jsem vyrůstal více méně jakoby na venkově a to nebyla možnost, která by tam byla k dispozici nebo něco, co bych mohl kolem sebe pozorovat a pak taky o tom uvažovat.“* Na jeho rozhodnutí pro manželství měla víra zásadní vliv. *„Kdybych nebyl věřící, asi bych se neoženil. Ale tehdy jsem to vnímal jako nějaký svoje povolání a jako něco, co Bůh pro mě přichystal, no.“*

2. V čem vidíte hlavní smysl a poslání rodiny? V čem spočívá její hodnota?

Respondent má za to, že manželství slouží hlavně k dobru manželů samotných. *Manželství a rodina má v první řadě smysl pro ty manžele, protože si navzájem poskytují nějaký zázemí a pomoc. Jak se píše v Bibli, není dobré, aby člověk byl sám. S tím pak bezprostředně souvisí i plazení a výchova dětí. „Samozřejmě, i ty děti k tomu patří. Podle mě to všechno spolu souvisí, no.“*

3. Jaké hodnoty a postoje jsou podle vás pro rodinný život nejdůležitější?

Respondent poměrně stručně vyjmenovává postoje a hodnoty, které jsou podle jeho názoru pro manželství nejdůležitější. Patří k nim vzájemná loajalita, vzájemný respekt, přijímání druhého a vnímání jeho zájmů jako zájmů vlastních. *„Podle mého názoru je nejdůležitější*

nějaká loajalita vzájemná, přijímat a respektovat toho druhého a ty jeho zájmy vnímat jako vlastní zájmy.“

4. Jaký je váš názor na interrupci a na umělé oplodnění?

V otázce interrupce respondent v podstatě zastává stanovisko církve. *„Z hlediska interrupcí v zásadě zastávám to stanovisko, který vyplývá z učení katolický církve, že to není nic hezkýho.“* Zároveň však rozlišuje mezi interrupcí a zabitím či vraždou. *„Na druhou stranu se mi zdá, že někteří ti katoličtí aktivisté to vidí trochu jednostranně. Já si myslím, že je přece jenom rozdíl v nějaké morální závažnosti interrupce a toho, když se nějaké té ženě to dítě narodí a ona ho až po tom porodu zabije. To si myslím, že je mnohem horší zločin. To však podle něj interrupci jako takovou ani zdaleka neospravedlňuje. „Ale i ta interrupce je nežádoucí a morálně velice problematický jednání.“* U umělého oplodnění důkladně rozlišuje. *„Něco jiného je nějaká asistovaná reprodukce, kdy nějakému manželskému páru, který to dítě přirozenou cestou mít nemůže, prostě na nějakých těch klinikách pomůžou. To si nemyslím, že by bylo něco špatnýho. Něco jiného je použití spermatu nebo vajíčka od nějakýho dárce, něco jiného je použití té náhradní matky. Problematicnost vidí nejen v úkonu samém, ale i v jeho poskytování za úplatu. „Někdo si koupí dítě v podstatě za peníze. To už se mi zdá za hranicí toho, co pokládám za dobrou věc, no.“*

5. Jak se díváte na otázku antikoncepce? Ovlivnila vaše víra počet dětí?

Na rozdíl od předchozích respondentů nevidí tento v antikoncepci zásadní problém. *„No, já antikoncepci úplně nezavrhnuju. Myslím si, že by to měla být vždycky odpovědnost těch rodičů, vybrat si prostě chvíli, kdy jsou jako připraveni a mají vhodný podmínky pro to mít děti. Manželé by podle něj měli být v zásadě otevření možnosti mít děti, to ale neznamená, že by porodnost nemohla být nijak regulována. Tuto záležitost by nechal na manželech samotných. „Asi by v zásadě měli být připraveni mít ty děti, ale kolik jich budou mít a jestli je budou mít hnedka po svatbě nebo z nějakých důvodů to odloží třeba na nějakou trochu pozdější dobu, to by mělo být na jejich úvaze a nikdo by jim do toho v zásadě neměl mluvit. V antikoncepci vidí legitimní cestu k regulaci porodnosti. „Pokud používají antikoncepci, tak je to, myslím si, legitimní řešení. V takzvaném přirozeném plánování rodičovství řešení nevidí. „Co se týče tady těch metod toho plánovanýho rodičovství, to prostě mně nepřipadá vůbec přirozené. My jsme to nikdy nepraktikovali.“* Zároveň ale považuje za špatné zbavit sexualitu jejího plodivého prvku. *„Ale jako vnímám, že pokud někdo ten sex*

degraduje jenom na to užít si a zbaví to i toho vztahovýho prvku a i toho prvku plození, že jako vůbec není ochotnej mít děti tak to asi není to správný pojetí sexu.“ Záleží taky na tom, o jaký druh antikoncepce se jedná. „S těch metod antikoncepce, třeba už problém je nějaká sterilizace, že už je to nějaký nevratný. Nebo třeba pilulky, v tom vidím to nebezpečí spojený s těma vedlejšíma účinkama a s těma ekologickýma aspektama.“ V jejich případě víra počet dětí neovlivnila. „Asi ne. Kdyby to bylo na mě, tak bych chtěl mít i více dětí, ale to není daný vírou.“

6. Jaký je váš postoj k homosexualitě? Jak se díváte na registrované partnerství? Jak byste reagovali, kdyby vám vaše dítě oznámilo, že je homosexuální?

Respondent bere homosexualitu jako danou skutečnost, kterou nelze ignorovat. *„Je to nějaká skutečnost, které se nedá vyhybat, ani se nedá prostě zamlčovat nebo nemůžem se tvářit, že tady prostě není.“* Homosexualitu vidí jako jednu z možných variant sexuality člověka, nijak ji morálně nehodnotí, nepovažuje ji za důležitou. Hodnota člověka podle něj spočívá především v tom, že je člověk, nikoliv v jeho sexualitě. *„Myslím si prostě, že homosexuálové jsou lidi, kteří mají své dobré vlastnosti a špatné vlastnosti, stejně jako černoši, běloši a všelijaký jiný skupiny lidí. To, že jsou prostě zrovna homosexuálové je rozhodně v mých očích nijak nedegraduje, ani na druhou stranu nijak nevyzvedává. To je prostě nějaká vlastnost lidí. Myslím si, že člověk je nejdřív prostě jako člověk a teprve na nějakým druhým třetím místě je homosexuál nebo cokoliv jinýho. Nemyslím si, že je to nějak strašně, hrozně moc důležité. Jak třeba někdo se tváří, že ta sexualita je nejdůležitější věc na světě. Registrované partnerství schvaluje jako vhodnou formu života takto orientovaných lidí a pozitivně jej hodnotí jako prostředek stabilizace a legitimizace těchto vztahů. „Registrované partnerství já prostě schvaluju. Já si myslím, že u homosexuálů je to přirozený způsob jejich lásky a života. Soužití prostě s někým, koho můžou mít rádi, byť je stejného pohlaví a to registrované partnerství pro to vytváří nějaký podmínky, aby se tydlety vztahy nějak stabilizovaly, aby mohly být dlouhodobý a vytvářet nějaký prostředí společenský legitimacy. To já pokládám prostě za správný, no.“* U vlastního dítěte by mu nevadila jeho homosexuální orientace ani s ní spojený partnerský život, naopak, povzbudil a podpořil by ho v tom. *„Bych mu řekl, jdi do toho, protože to je prostě tvoje cesta, no.“*

7. Jak se snažíte předávat své morální a duchovní hodnoty dětem? Jak je přijímají?

Pro předávání morálních a duchovních hodnot vidí nejučinnější vlastní příklad. „*Doufám, že pokud nějaký morální hodnoty mám, tak je to na mně a na mém životě nějak vidět a děti to prostě nějak sledují, takže nejjednodušeji svým příkladem, protože to je nejučinnější ten prostředek.*“ Svě místo má podle něj také správné slovo ve správný čas. „*Samozřejmě se o tom příležitostně bavíme. Už trochu jsou ve věku, kdy nabírají rozum, tak se na to ptají, tak se snažím jim to vysvětlit, aby to pro ně bylo pochopitelný*“ Jako velký problém výchovy v mnoha rodinách vidí vedení dětí k bezohledné soutěživosti. „*Já prostě pokládám za hrozně špatný, že se v některých těch rodinách reprodukuje dětem taková ta filosofie, že pokud chceš být v životě úspěšnej tak musíš být prostě tvrděj a bezškrupulózní a bezohlednej. To já bych svejm dětem nikdy nedoporučoval. Naopak, i když v některých případech to může být pro člověka nevýhodný, tak vždycky prostě se snažit jít tou nejlepší cestou, podle svědomí.*“ Má za to, že děti jeho hodnoty v podstatě přijímají. „*Myslím, že docela jo. Neříkám, že vždycky to všechno spolknou i s chlupama, ale...nevím, no.*“ V otázkách náboženské výchovy však jeví určité rozpaky a nejistotu. „*Třeba ohledně náboženství nevím, jestli jsem schopnej jim to správně vysvětlit. Chodíme s nima do kostela, to jo, ale oni to berou jako nějakou takovou spíš povinnost.*“ Problém vidí v tom, že on sám ve víře vychováván nebyl. „*Pro mě je toto takový trochu špatně uchopitelný, protože já jsem z nevěřící rodiny a nějak jsem si k tý víře došel sám a je mi to proti myslí jim to nějak vnucovat.*“ Proto soudí, že i jeho děti by si měly cestu k víře časem najít především samy. „*Myslím si, že až budou mít víc rozumu, tak by si k tomu taky měly najít svoji cestu.*“

8. Mluvíte se svými dětmi o problémech partnerských vztahů, sexuality, antikoncepce? Co si myslíte o sexuální výchově na školách?

Vzhledem k nízkému věku dětí s nimi o těchto otázkách zatím příliš nemluví. „*Ještě ne, ještě nedospěly do toho stádia.*“ Ovšem o základních věcech ohledně lidské sexuality už děti nepochybně informovány jsou. „*Tak to jo, to oni jsou informovaný, většinou ty informace nečerpají teda z rodiny.*“ Příležitostně však s dětmi o těchto otázkách mluví. „*Třeba se díváme na nějakej film spolu, tak se pak o tom bavíme, co proč. Ale že by nějak programově, to ne.*“ Chce však být v těchto otázkách k dětem otevřený. „*Pokud by se mě zeptaly na věci, třeba i na sexuální orientaci, tak já k nim chci být otevřenej, ale nemám to prostě didaktický plán.*“ Sexuální výchovu na školách v podstatě schvaluje, přimlouval by se však za vhodný obsah i formu. „*Já si myslím, že zásadně to je správně, že by děti měly*

být nějakou vhodnou formou připravovány na život i v týhle oblasti, ale záleží na té vhodné formě, i na tom obsahu. A pokud se dovědí, že je i něco jako antikoncepce, tak to si myslím, že je jediné dobře.“

9. Jaké negativní vlivy prostředí a společnosti by podle vás mohly ohrozit zdravý vývoj vašeho dítěte? Jak se těmto vlivům můžete bránit?

Jako jediný nebezpečný vliv společnosti a prostředí jmenoval respondent rostoucí xenofobii a nesnášenlivost. *„Já osobně vnímám ve společnosti někdy v současné době takovou jako rétoriku nějakou xenofobně fašistoidní, prostě vnímám, jak se v těch médiích nehezky píše o Romech. Myslím si, že je to takový trend nějaké nesnášenlivosti, který je v poslední době na takovém vzestupu a ty nenávistné projevy jsou čím dál tím víc akceptovatelné ve společnosti a z toho mám teda obavy. Aby se to nezvrhlo jako třeba v těch třicátých letech. To já vnímám jako nebezpečí pro svoje děti.“* Obranu proti těmto vlivům vidí respondent v trpělivém vysvětlování, objasňování situace. *„Mluvit o tom s nima, vysvětlovat jim to, no.“*

10. Ovlivňuje nějak vaše víra váš společenský život? Jak trávíte volný čas? V jakých kruzích máte přátele?

Respondent připouští, že víra jeho společenský život ovlivňuje. *„Do určité míry jistě. Mám přátele jak mezi věřícími, tak i mezi nevěřícími. Ale když se člověk angažuje v církvi, jako že dřív jsme se angažovali docela dost, chodili jsme do různých společenství, tak člověk si tam samozřejmě získá různé ty kontakty a přátele.“* Nyní svou angažovanost zaměřil konkrétním směrem, ke společenství Logos.²⁰⁹ *„To vidím, jako něco, co pro mě je blízký a důležitý, aby to prostě jako fungovalo nějak, nějaký jakoby domov pro lidi s nějakou odlišnou sexuální orientací, aby prostě jako měli nějaký domov v církvi. Takže to bych nějak rád v delší době podporoval a nějak se v tom sám i víc angažoval.“* Jeho volný čas víra v podstatě nijak neovlivňuje. *„Ve volném čase mě to moc neovlivňuje, snažím se sportovat a být s rodinou, a to je nezávisle na církvi nebo náboženství.“*

²⁰⁹ Logos je ekumenické společenství homosexuálních křesťanů a jejich přátel, kteří se chtějí vzájemně obohacovat na cestě víry a života.

Respondent B2 je žena, 36 let, vysokoškolské vzdělání, pracující, ve víře vychovávána částečně.

1. Bylo pro vás manželství a rodinný život vždy samozřejmou volbou, nebo jste někdy uvažovali i o jiných formách naplnění svého života? Ovlivnila nějak vaše rozhodnutí pro manželství vaše víra?

V tomto ohledu měla respondentka vždy jasno. *„Byla to pro mě vždycky samozřejmá volba. Nic jinýho mě nikdy ani nenapadlo.“* Nemá za to, že by tento její postoj nějak ovlivnila víra. *„Ne, na to víra vliv neměla. I kdybych věřící nebyla, chtěla bych to takhle.“*

2. V čem vidíte hlavní smysl a poslání rodiny? V čem spočívá její hodnota?

Při odpovědi na tuto otázku začíná respondentka u dětí, zmiňuje jmenovitě jejich výchovu. *„Je to hodně o těch dětech, když už jsou, tak aby se nějak zdárně vychovaly.“* Dále vidí smysl a hodnotu rodiny v zázemí a stabilitě, kterou svým členům poskytuje. *„Určitě taky o nějaký stabilitě, o zázemí rodinném, o vzájemné podpoře, o jistotě.“* Nakonec zmiňuje vztah mezi manžely *„O vztahu těch dvou manželů, taky“*.

3. Jaké hodnoty a postoje jsou podle vás pro rodinný život nejdůležitější?

Za nejdůležitější považuje respondentka postavení rodiny a dobra jejích členů na první místo žebříčku hodnot. *„Člověk si musí vzít rodinu jako svoji prioritu. Musí si říct, že chce, aby ta rodina fungovala a udělat všechno pro to, aby fungovala.“* Osobní přání a touhy musí podřídit dobru rodiny. *„Musí podřizovat svá přání. Máš minimum vlastních zájmů a tak. Musíš v podstatě pořád přemýšlet, jak to uzpůsobit. Třeba teďka já pracuju tak jak to všechno skloubit dohromady.“* Tento postoj by však měl být samozřejmostí, neměl by být prožíván jako oběť či odříkání. *„Mně to ale nepřijde jako nějaký úkor, jako že bych nechtěla, aby to takhle vyznělo.“* Dobro členů rodiny by mělo být pocíťováno jako dobro vlastní. *„Musíš být zaměřený na ty lidi, s kterými prostě žiješ a tvoříš tu domácnost, aby oni se cítili dobře. A tím pádem i ty se budeš cítit dobře, protože je to tvoje priorita, no.“*

4. Jaký je váš názor na interrupci a na umělé oplodnění?

V umělém oplodnění obecně nevidí problém. *„Na umělé oplodnění mám dobrý názor. Kdyby se to mělo vyjádřit ano nebo ne, tak ano. Když není jiná možnost, tak na tom nevidím nic špatného.“* Naproti tomu interrupci vidí jako morálně problematickou. *„Interrupce, to je jako druhá věc. Určitě bych jí nějak plošně neřekla, spíš je to to ne.“* V určitých případech připouští však její opodstatněnost. *„Němně si dovedu představit*

případy...jako takhle, určitě to není přirozená věc. Ale když se k tomu ať už věřící nebo nevěřící člověk rozhodne, a jsou za tím velmi složité důvody, které stojí za zvážení...V případě, že se pro to rozhodne, nedá se to vůbec odsoudit. Třeba, že je vysoká pravděpodobnost, že to dítě bude postižené, nebo je nějaké nechtěné těhotenství, záleží na tom zázemí a na všem.“

5. Jak se díváte na otázku antikoncepce? Ovlivnila vaše víra počet dětí?

Otázku antikoncepce vidí jako svobodnou volbu každého člověku, morální problém zde nevnímá. *„Já osobně se na ni dívám tak, že je to volba každého člověka.“* Rozlišuje však mezi různými druhy antikoncepce. *„Asi bych vyloučila nějaké ty metody, které hraničí s potratem, nicméně ostatní formy antikoncepce jako problém nevidím. Taky třeba hormonální antikoncepci bych nikomu nedoporučovala, tam ale není důvod morální, spíš ten zdravotní.“* Používání antikoncepce by nechala na svobodném zvážení každého jedince. *„Přijde mi, že každý muž, každá žena je zralý jedinec a měl by vědět, kdy to dítě chce a kdy je nechce.“* Počet dětí u nich víra neovlivnila. *„To s vírou nesouvisí. Vždycky jsem si přála dvě děti.“*

6. Jaký je váš postoj k homosexualitě? Jak se díváte na registrované partnerství? Jak byste reagovali, kdyby vám vaše dítě oznámilo, že je homosexuální?

V homosexualitě nevidí respondentka problém. *„Já proti tomu nic nemám, no. Jako proč ne.“* Také k registrovanému partnerství se nestaví nijak negativně. *„Když se chce někdo registrovat, ať se registruje. Jako nijak to rodinu neohrožuje, si myslím.“* S homosexualitu vlastních dětí by se však poněkud potýkala. Spíše než sama orientace by ale byly problémem vnější okolnosti, s ní spojené. *„Asi by mi bylo líto, že třeba s těma vnoučatama bude potíže. Ale tak jinak bych se spíš o ně bála, protože přece jenom to začlenění do té společnosti není tak jednoduché, takže spíš z tohoto hlediska.“* Ani po emocionální stránce by to pro ni nebylo zcela bezproblémové. Má však za to, že by se s tím dokázala vyrovnat. *„Mně je to věc jakoby nepřirozená, rozhodně netoužím po nějaké jiné ženě. Takže kdyby moje dcera přišla s nějakým vztahem k jiné ženě, tak rozhodně ten první instinkt by byl, že asi by mi to přišlo takový jako zvláštní. Ale kdyby byla šťastná...Mně jako přijde, že hodně dělá, když rodiče vidí, že to dítě je šťastné, tak to akceptují.“* Problém, který by musela překonat, by byl ale spíše v rovině emoční, nikoliv morální. *„Jako morálně né, spíš ten první takovej pocit z toho.“*

7. Jak se snažíte předávat své morální a duchovní hodnoty dětem? Jak je přijímají?

Morální a duchovní hodnoty se respondentka snaží předávat dětem spíše spontánně, nenásilnou cestou, přirozeně. *„Asi ne nějak explicitně. Jestli nějaký hodnoty mám, tak je spíš odkoukají. Plánovanou náboženskou výchovu asi ne. Spíš když s něčím přijdou, tak otázka od otázky.“* Myslí si, že děti tyto hodnoty v zásadě přijímají, a to především vzhledem k jejich věku, kdy jsou pro ně rodiče přirozenou autoritou. *„Pořád jsme pro ně takový ty první referenční osoby.“*

8. Mluvíte se svými dětmi o problémech partnerských vztahů, sexuality, antikoncepce? Co si myslíte o sexuální výchově na školách?

Zde hraje důležitou roli věk dětí. *„M. na to ještě není zralej, E. už jo, tak budeme muset začít. Iniciativa by měla vycházet ze strany dětí. „Spíš když ona se na něco zeptá, tak já jí odpovím.“* Jako důležité vidí vcítit se do představ a otázek, které si klade dítě tohoto věku. *„Vzpomínám si, jaký já jsem měla představy v tom věku, a když jsem se dostala do nějakých chyb, aby ona se jich vyvarovala.“* Sexuální výchovu na školách zatím v praktické rovině nemusejí řešit. *„Nevím, jak je to podávané, takže nevím, proti čemu bych měla být.“* Má za to, že kvalita sexuální výchovy závisí na konkrétní škole a na konkrétním učiteli. *„Mně to přijde škola od školy a učitel od učitele.“* V zásadě je však pro sexuální výchovu na školách. *„Ale základně by asi nějaká být měla.“*

9. Jaké negativní vlivy prostředí a společnosti by podle vás mohly ohrozit zdravý vývoj vašeho dítěte? Jak se těmto vlivům můžete bránit?

Respondentka nevnímá vnější prostředí a společnost samy o sobě jako nebezpečné. *„Mně přijde, že společnost je stejná, jako byla, že to není jako tahle společnost. Nevnímám apriori něco jako nebezpečné.“* Za důležitější považuje spíše jejich vnitřní svět, jejich prožívání a to, jak se s vlivy okolí budou sami vyrovnávat. *„To záleží na jejich povahách. Spíš mám o ně strach v některých konkrétních věcech. Jak třeba si zpracují to období dospívání a tak. Spíš ten jejich vnitřní svět, jak to kolem sebe zpracují.“*

10. Ovlivňuje nějak vaše víra váš společenský život? Jak trávíte volný čas? V jakých kruzích máte přátele?

Respondentka má za to, že víra ovlivnila její společenský život především v rovině přátelských vztahů. Většinu přátel má mezi věřícími, i když to nebylo prvoplánově. *„Jako jo, mám hodně kamarádů věřících. Mám i nevěřící, ale věřících je víc.“* Bylo to však do jisté míry dáno prostředím, ve kterém se pohybovala. *„Jak jsem chodila na biskupské gymnázium, tak z té doby jsou ty nejsilnější vztahy.“* Přátele si však volila podle jiných

kritérií, než je víra. „*Je to ale asi spíš založením povah. Nevybírala jsem si je proto, že jsou věřící. To pro mě nebylo prioritní kritérium.*“ Otázku trávení volného času nepovažuje teď vzhledem k rodinné situaci a pracovnímu vytížení za aktuální. „*Mně přijde, že teď vůbec žádnéj volnej čas nemám.*“

6.4.3 Respondenti C1, C2

Dalšími respondenty, které jsem označil jako C1 a C2, jsou katoličtí manželé, žijící v manželství 25 let. Jsou rodiči dvou dcer ve věku 25 a 9 let a dvou synů ve věku 22 a 11 let.

Respondent C1 je muž, věk 50 let, vysokoškolské vzdělání, pracující, ve víře vychován nebyl.

1. Bylo pro vás manželství a rodinný život vždy samozřejmou volbou, nebo jste někdy uvažovali i o jiných formách naplnění svého života? Ovlivnila nějak vaše rozhodnutí pro manželství vaše víra?

Manželství bylo pro respondenta vždy samozřejmé. O jiných alternativách neuvažoval. „*Neuvažoval. Manželství pro mě bylo vždy jasný.*“ Tento jeho postoj nebyl ovlivněn vírou. „*Ve víře jsem vychovávaný nebyl. Uvěřil jsem až v dospělosti. Takže víra na to vliv neměla.*“

2. V čem vidíte hlavní smysl a poslání rodiny? V čem spočívá její hodnota?

Význam rodiny vidí především v jejím společenském poslání. „*Je to základní společenská jednotka. Nevím, jestli je to papouškovaný komunistický...Ale myslím si, že je to jedno. Jakákoliv lidská společnost musí být poskládaná z rodin.*“

3. Jaké hodnoty a postoje jsou podle vás pro rodinný život nejdůležitější?

Mezi hlavní hodnoty pro rodinný život řadí respondent víru a lásku. „*Určitě by tam měla být ta víra a láska.*“ Jako nejdůležitější postoj vidí schopnost vzájemné komunikace. „*Schopnost se domluvit. Se vším všudy, se všema kompromisama i se schopností stát si za svým.*“

4. Jaký je váš názor na interrupci a na umělé oplodnění?

První reakce na tuto otázku je striktně odmítavá. „*Interrupce je proti Božímu stvoření.*“ Vzápětí však respondent připouští její opodstatnění. „*Ale nemyslím si, že je vždycky špatná. Pokud jde třeba o život té ženy, tak už existující život má přednost.*“ Jako nežádoucí vidí v této otázce jakékoliv extrémní postoje. „*Myslím si, že každéj extrém*

škodí. V tom bych se držel zdravého rozumu.“ Umělé oplodnění striktně neodmítá, přesto však jej považuje za nepřirozené. „Nechci vyslovit nějakou zamítavou postoj k tomu, spíš se mírně odkláním od takového nepřirozeného způsobu.“ Má za to, že svět funguje, jak fungovat má a člověk by do něho neměl zasahovat. „Já mám poměrně velkou důvěru v to, jak Pánbůh tenhle svět zkonstruoval. Samozřejmě, že máme poznávat svět, jak funguje, ale neměli bychom ho měnit. Využívat, co se dá využít, ale toto je podle mě už zásah mimo.“

5. Jak se díváte na otázku antikoncepce? Ovlivnila vaše víra počet dětí?

V zásadě antikoncepci uznává, její hlavní smysl vidí v plánování rodiny. „Plánování té rodiny by mělo fungovat. Myslím si, že není možný, aby se rodily děti jedno za druhým. Aby se ty děti mohly udržet ve společnosti aspoň na nějaké úrovni, tak není možný mít dvacet dětí.“ Vidí však rozdíl v používání různých druhů antikoncepce. „Samozřejmě, antikoncepce je široký pojem. Z důvodů regulace je to nutný. Ale některé formy rozhodně ne.“ Má za to, že víra u nich počet dětí ovlivnila. „Asi jo. Pánbůh nám je dal.“

6. Jaký je váš postoj k homosexualitě? Jak se díváte na registrované partnerství? Jak byste reagovali, kdyby vám vaše dítě oznámilo, že je homosexuální?

V homosexualitě vidí respondent určitou danost. I když plně nerozumí, je ochoten ji přijmout jako součást stvoření. „Po určitých životních zkušenostech jsem dospěl k názoru, že to není choroba, ale že je to jakási danost. I když tomu nerozumím, proč to tak je, Pánbůh to musel vědět. To souvisí s mým názorem, že Pánbůh stvořil svět v určité dokonalosti.“ Přesto však by homosexuální soužití, nemělo mít žádnou oficiální formu, tudíž je také proti registrovanému partnerství. „Partneři, kteří žijou tímto způsobem nemohou být na roveň partnerům muži a ženě. Takže ani registrované partnerství, případně výchova dětí v těchto vztazích, to už je pro mě za mantinelem.“ Sama skutečnost homosexuality pro něj problém nepředstavuje, vadí mu však její legislativní akceptace. „Samo o sobě to problém není, ale kdyby to dostalo nějak právní ochranu, tak už to problém je.“ Ohrožení tradiční rodiny však v této oblasti nevidí. „Necítím se tím nijak ohrožený. Rodina je ta nejsilnější a nejživotaschopnější jednotka.“ Homosexualitu vlastního dítěte by přijmout dokázal. „Je to pořád moje dítě. Samozřejmě bych se mu snažil vysvětlit, že z hlediska společnosti je to jakási statistická anomálie, že většina společnosti žije jinak. Tak aby se snažilo pochopit, že to není běžný, že to může vzbuzovat nějaký obavy nebo nepřijetí, aby se s tím naučilo žít. Ale určitě bych to dítě nepřestal mít rád kvůli tomu.“

7. Jak se snažíte předávat své morální a duchovní hodnoty dětem? Jak je přijímají?

Jako nejdůležitější při předávání morálních a duchovních hodnot vidí respondent vlastní příklad. S tím dále souvisí vysvětlování vlastních postojů. *„Tak asi hlavně příkladem a vysvětlováním toho, jak já vnímám různé věci a co si o tom myslím.“* Zde vidí jako velmi důležitou upřímnost a otevřenost, přiznání se k tomu, že také všemu nerozumí. *„Hlavně nezakrývat to, že třeba něčemu nerozumím, proč to tak je.“* Má za to, že předávat tyto hodnoty dětem se mu v podstatě daří. Soudí tak mimo jiné také podle toho, že všechny děti, včetně těch starších, dobrovolně navštěvují kostel a účastní se bohoslužeb. *„Vzhledem k tomu, že se nám zatím daří všechny čtyři děti držet v kostele, pravidelně chodí na mše, nepřemáháme žádný odpor a žádné výmluvy, tak si myslím, že se to daří.“*

8. Mluvíte se svými dětmi o problémech partnerských vztahů, sexuality, antikoncepce? Co si myslíte o sexuální výchově na školách?

Rozhovorům na tato témata se nebrání, ale nechává jim více méně volný průběh. Systematické vzdělávání v těchto oblastech neprobíhá. *„Tak mluvíme o tom s dětmi, ale v míře, jakou oni sami požádají. Určitě neprovozujeme nějaké přednášky, nalejvárnou. Takovou přirozenou cestou, podle jejich potřeby. S jakou otázkou přijdou, tak na každou otázku samozřejmě přiměřenou odpověď, kdy člověk odhaduje, co ta hlavička je schopna pobrat. Ale určitě to neprobíhá stylem – neotravuj, nebo – až budeš starší.“* Na sexuální výchovu ve školách si zatím žádný názor neutvořil. *„Nepřemýšlel jsem o tom. Nemám názor.“*

9. Jaké negativní vlivy prostředí a společnosti by podle vás mohly ohrozit zdravý vývoj vašeho dítěte? Jak se těmto vlivům můžete bránit?

Jako největší problém ve společnosti, který by mohl jeho děti ohrožovat, vidí konzumismus a s ním související soutěživost ve vlastnění materiálních hodnot. *„Samozřejmě tlak toho materiálního prostředí. Ty děti se přirozeně chtějí vyrovnat těm svým vrstevníkům. Myslím si, že to je přirozený pud každého člověka, že nechce být na chvostě. Takže ty děti tlačí dopředu to materiální prostředí. Samozřejmě tohle početnější rodiny těžko stíhají.“* Je si vědom, že to není jediný nebezpečný společenský jev, zdá se mu však velmi závažný, poněvadž je těžko uchopitelný a těžko se mu lze bránit. *„Samozřejmě jsou i další nástrahy, ale ty jsou relativně pojmenovatelný, relativně se jim dá bránit. Ale těžko tomu dítěti vysvětlit, aby zůstávalo na chvostě, když to dítě není zralý. Tohle dokáže dospělej, zralej člověk, ten si dokáže říct, tak tohle já nepotřebuju, ale to dítě*

je zranitelný v tom kolektivu. V tom já vidím nebezpečí pro vývoj těch dětí.“ Jako obranu proti tomu vidí částečné přijetí této situace, tedy určitý kompromis, který ovšem nesmí být za každou cenu. „Člověk musí do určitý míry přijmout tu hru a dopřát těm dětem srovnatelný dětství, jaké mají ostatní, třeba po té materiální stránce, po zážitkové stránce, po stránce vzdělání. Částečně je třeba to přijmout, ale ne za každou cenu nebo za cenu zničených srdcí.“

10. Ovlivňuje nějak vaše víra váš společenský život? Jak trávíte volný čas? V jakých kruzích máte přátele?

Respondent má za to, že víra jejich společenský život do značné míry ovlivňuje. Početnější rodina však neumožňuje tolik se společensky angažovat. *„Dříve jsme se angažovali v Orlu.²¹⁰ Ted' ale už ty aktivity, co jsme dříve provozovali, nejsme schopni provozovat. Se čtyřma dětma už nejde to, co se dvěma.“* Volný čas tráví ponejvíce s věřícími rodinami, které mají děti přibližně stejného věku jako oni. *„Co se týče toho volnýho času, tak si nejvíce rozumíme se stejně založenýma lidma. Nejenom co se týče víry, ale i co se týče rodinné situace, takže svůj volný čas trávíme s věřícíma rodinama s dětma.“* Mnoho přátel má však i mezi nevěřícími. *„Tím, že jsem přijal víru až díky manželce, tak mám spoustu kamarádů nevěřících. Všechno to zůstalo.“* Kontakt s těmito lidmi vidí mimo jiné i jako příležitost podávat jim pozitivní svědectví o své víře a měnit tak jejich pohled na náboženské otázky. *„To, že jsem k té víře přišel oklikou, tak i mezi těmito lidma, kteří ví, že chodím do kostela a jaký mám názory, tak dokážu pomalu měnit jejich pohled na otázky týkající se Boha, církve a podobně. Nemám problém s nikým, kdo není nějak agresivní.“* K trávení volného času ještě dodává: *„Nejblíže máme k sportování a k pobytu v přírodě. To taky většinou s přáteli.“*

Respondent C2 je žena, věk 50 let, vysokoškolské vzdělání, pracující, vychována ve víře

1. Bylo pro vás manželství a rodinný život vždy samozřejmou volbou, nebo jste někdy uvažovali i o jiných formách naplnění svého života? Ovlivnila nějak vaše rozhodnutí pro manželství vaše víra?

Respondentka uvádí, že za svoji životní cestu vždy považovala manželství. *„O zasvěceném životě jsem nikdy neuvažovala. Vždy to bylo o manželství.“* Má za to, že toto směřování

²¹⁰ Orel je česká sportovní organizace, která byla založena na počátku 20. století katolickými sportovci.

vírou nebylo ovlivněno. „Víra na to vliv neměla. Myslím si, že bych se vdala, i kdybych nebyla věřící.“

2. V čem vidíte hlavní smysl a poslání rodiny? V čem spočívá její hodnota?

Jako hlavní smysl a poslání rodiny vidí ve výchově dětí. „Samozřejmě, základ jsou ty děti.“ Je si však vědoma, že existují i bezdětná manželství. V takovém případě vidí smysl manželství ve sdílení společných hodnot. „Ale jsou i rodiny, kde děti nepřicházejí. Pak musí mít ti manželé hodně společného. Když je spojuje víra, je to určitě lepší.“

3. Jaké hodnoty a postoje jsou podle vás pro rodinný život nejdůležitější?

Jako hlavní princip rodinného života vidí respondentka přikázání Desatera. „Když ta rodina je založena na principu desatera, tak by to mělo fungovat. V podstatě v tom je všechno. Když se rodina řídí tímhle, pak je to správně.“

4. Jaký je váš názor na interrupci a na umělé oplodnění?

V otázce interrupce respondentka uvádí jiné měřítko pro posuzování sama u sebe a jiné pro posuzování ostatních. „Já sama za sebe si nedovedu představit situaci, kdy bych si to u sebe zdůvodnila, ani u svého zdravotního stavu. Ale v žádném případě bych zas neodsuzovala někoho jiného.“ Rovněž připouští situace, kdy je interrupce morálně přípustná. „Navíc si dovedu představit různé situace, kdy fakt je to žádoucí. Třeba znásilnění nebo něco takového.“ Takové rozhodnutí by ale určitě nemělo nastat z banálních důvodů. „Ne ale, že se mi do toho nechce.“ K otázce umělého oplodnění se na základě životních zkušeností staví pozitivně. „Ze svého okolí znám spoustu rodin, které by ty děti chtěly a nemůžou je mít. Jsou případy, kdy to došlo tak daleko, třeba až k sebevraždě. Tak si myslím, pokud tomu jde nějak napomoci, tak určitě. Nebránila bych tomu. Protože ta žena to vnímá mnohem hůř, když ty děti nepřicházejí.“

5. Jak se díváte na otázku antikoncepce? Ovlivnila vaše víra počet dětí?

Respondentka rozlišuje mezi různými druhy antikoncepce, rozhodně sama za sebe odmítá chemickou. „Pokud jde o tu chemickou, jako různé pilulky, tak sama za sebe ne.“ Vnímá však, že tato antikoncepce má i jinou funkci, než zabránění početí, a to řešení problémů zdravotních. V tom případě je pak přípustná. „Ale vím, že antikoncepce neřeší jen problémy s dítětem, ale řeší taky různé ženské problémy, které vůbec s tím nesouvisí. Sice to není ideální, když se tímto způsobem řeší, ale v dnešní době není nic lepšího.“ Rozhodování o užívání antikoncepce by ponechala na svědomí každého jedince. „Nikoho

neodsuzuju, je to otázka svědomí každého.“ I ona, stejně jako manžel má za to, že víra u nich počet dětí ovlivnila. *„Pánbůh nám je naplánoval.“*

6. Jaký je váš postoj k homosexualitě? Jak se díváte na registrované partnerství? Jak byste reagovali, kdyby vám vaše dítě oznámilo, že je homosexuální?

Homosexualitu vnímá respondentka jako nepřírozenou věc, přesto však homosexuály neodsuzuje. *„Není to přirozený, ale existuje to. Nemyslím si, že tito lidi by byli kvůli tomu nějak horší. A je za to odsuzovat, to fakt není správný.“* Nesouhlasí však, aby tyto vztahy měly nějaký společenský statut. *„Samozřejmě bych nesouhlasila s tím, aby na veřejnosti to nějak dávali najevo, protože přece jenom ta tradiční rodina je tradiční rodina, ale myslím si, že ti lidi nemusí být v ničem horší.“* S registrovaným partnerstvím nesouhlasí. *„Je to v podstatě právní uzákonění nějakých vztahů, ale nemůže to být před Bohem na roveň manželství.“* Homosexualitu vlastního dítěte by rovněž dokázala přijmout. *„Samozřejmě, radost by jsme z toho neměli ale rádi by jsme ho měli pořád stejně. Určitě by to bylo pro nás těžký, ale spíš bych to vnímala, že pro něho je to strašně těžký.“* Také z jeho případným partnerstvím s osobou téhož pohlaví by se dokázala vyrovnat. *„Určitě bysme to probírali, jestli je to ta správná volba, ale určitě bysme mu nebránili.“*

7. Jak se snažíte předávat své morální a duchovní hodnoty dětem? Jak je přijímají?

Kromě vlastního příkladu vidí respondentka hlavní prostředek pro předávání těchto hodnot v kontaktu s věřícími kamarády a vrstevníky. *„Hlavně příkladem. A taky se snažíme, aby měli stejně smýšlející kamarády. Tady je dost věřících rodin, což si myslím, že je hodně důležitý. Taky tady dobře funguje skaut, kterej taky je založen křesťansky.“* Vnímá také, že se sourozenci mohou pozitivně ovlivňovat navzájem. *„Ti malí mají taky výhodu, že mají ten příklad ve starších.“* Má za to, že děti jejich duchovní a morální hodnoty přijímají. *„Zatím jo. Uvidíme, co udělá puberta, ale ti starší to úspěšně zvládli.“*

8. Mluvíte se svými dětmi o problémech partnerských vztahů, sexuality, antikoncepce? Co si myslíte o sexuální výchově na školách?

Respondentka uvádí, že v těchto otázkách jsou k dětem naprosto otevření. *„Na co se zeptají, tak to jim řekneme. Jo, ptají se. Nemáme problém odpovědět na cokoliv. Žádné tabu nemáme.“* Tyto rozhovory probíhají spíše spontánní formou, podle zájmu a potřeb dětí. *„Tak je to takový nárazový. Někdy je období, že se ptají hodně, pak zase míň. Samozřejmě je něco, co ty otázky vyvolá.“* Má za to, že zvláště mladší děti postoje a názory rodičů v této oblasti bez problémů přijímají. *„Protože zvlášť v tom menším věku se to*

přijímá naprosto přirozeně.“ Se sexuální výchovou na školách v podstatě nesouhlasí. *„Myslím si, že by to mělo být spíše na rodičích. Každá rodina má nastavenou jinou latku, jiný pravidla. Aby škola něco vnucovala, spíš s tím nesouhlasím.“*

9. Jaké negativní vlivy prostředí a společnosti by podle vás mohly ohrozit zdravý vývoj vašeho dítěte? Jak se těmto vlivům můžete bránit?

Kromě materialismu vnímá respondentka také negativní vliv médií. *„Tak ten materialismus určitě, a pak jsou to ještě další. Když se podíváme do novin, do televize, tak samé negativní zprávy ze všech stran, tak to na ty děti taky působí.“* Těmto vlivům se snažili bránit tím, že děti média nesledovaly, to se však míjelo účinkem. *„My třeba televizi moc nepouštíme. Jenomže pak jsme zjistili, že oni se tomu stejně neubrání, všem těm zprávám katastrofickým. Pak je to o to horší, že oni na to nejsou připraveni.“* Jako mnohem účinnější prostředek vidí důslednou výchovu dětí v hodnotách, které proklamuje křesťanství. *„Tím, že je vychováváme ve víře, tak jsou schopni některým věcem odolávat a bránit se. Myslím, že to nějak cítí, že tohle ne, i ti malí, a řídí se tím.“*

10. Ovlivňuje nějak vaše víra váš společenský život? Jak trávíte volný čas? V jakých kruzích máte přátele?

Respondentka má za to, že víra jejich společenský život výrazně ovlivňuje. *„Většinu přátel máme z farnosti a většinu toho času trávíme s nimi.“* Mají však přátele i mezi nevěřícími a s nimi též volný čas tráví. *„Třeba manžel má tři sestry, které nejsou věřící. S nima taky jezdíme na dovolený a taky je to bezva vždycky.“*

6.5 Vyhodnocení dat

Na základě odpovědí respondentů jsem vytvořil deset kategorií, které zahrnovaly hlavní témata odpovědí. Ke každé kategorii jsem pak přiřazoval příslušné odpovědi.

1. Manželství jako životní cesta, vliv víry na rozhodnutí pro manželství

Z šesti respondentů tři (A1, A2, B1) zvažovali kromě manželství také možnost tzv. zasvěceného života (života v celibátu, bez partnerství, z náboženských důvodů), respondent B1 se přikláněl i k možnosti tzv. singl života (života bez partnerství). Všichni tři uvádějí, že na jejich rozhodnutí pro manželství měla vliv víra, u B1 dokonce vliv naprosto zásadní. Je však patrné, že kdyby se rozhodli pro zasvěcený život, bylo by to rozhodnutí opět silně motivováno vírou. U B1 se nabízí možnost stejnopohlavního partnerství. Pro to, že nebylo realizováno, však uvádí kromě náboženských důvodů i

důvody společenské: „Byly to ty devadesátý léta a já jsem vyrůstal více méně jakoby na venkově a to nebyla možnost, která by tam byla k dispozici nebo něco, co bych mohl kolem sebe pozorovat a pak taky o tom uvažovat.“

Další tři respondenti (B2, C1, C2) nikdy o jiné alternativě svého života neuvažovali. Domnívají se, že na jejich rozhodnutí pro manželství víra vliv neměla.

2. Smysl a poslání rodiny a manželství

Pět respondentů (A1, A2, B1, B2, C2) se shoduje v tom, že smyslem a posláním rodiny je výchova dětí. Čtyři respondenti (A1, A2, B1, B2) uvádějí vzájemnou pomoc mezi manžely a ostatními členy rodiny. Užívají zde pojmy jako stabilita, jistota, zázemí, vztah, podpora. Jeden respondent (C1) vyzdvihuje význam rodiny pro společnost: „Rodina je základní společenská jednotka.“ Dva respondenti (A1, A2) považují za smysl a poslání rodiny také předávání víry a udržování tradice. Jeden respondent (A1) uvádí také smysl čistě duchovní: „Pomáháme si na cestě k Bohu.“

3. Hodnoty a postoje, důležité pro rodinný život

Pět respondentů (A1, A2, B1, B2, C1) uvádí jako důležitý postoj vzájemnou toleranci a respekt mezi členy rodiny, i když pro to používají různé výrazy (odpuštění, přijetí druhého, vzájemné pochopení, loajalita, vnímání zájmů druhého jako zájmů vlastních, zaměřenost na druhé, schopnost domluvit se). Dva respondenti (A1, C2) uvádějí jako důležité dodržování Desatera přikázání.

4. Interrupce a umělé oplodnění

V otázce interrupce projeví všichni respondenti v podstatě nesouhlas. Respondenti A1 a A2 pak nesouhlasí naprosto zásadně, nezmínili žádnou výjimku: „Interrupce je v podstatě vražda.“ (A1). Tento postoj se také projevil v jejich rodinném životě, kdy odmítli interrupci a souhlasili s narozením postiženého dítěte. Všichni ostatní respondenti (B1, B2, C1, C2) pak připouštějí výjimky (znásilnění, vážné zdravotní problémy ženy).

V otázce umělého oplodnění souhlasí tři respondenti (B1, B2, C2), při čemž respondent B1 důsledně rozlišuje mezi různými způsoby umělého oplodnění, z nichž některé považuje za morálně problematické: „Něco jiného je nějaká asistovaná reprodukce, kdy nějakému manželskému páru, který to dítě přirozenou cestou mít nemůže, prostě na nějakých těch klinikách pomůžou. To si nemyslím, že by bylo něco špatného. Něco jiného je použití spermatu nebo vajíčka od nějakého dárce, něco jiného je použití té náhradní matky.“

Respondenti A1 a A2 projevují svůj nesouhlas poněkud váhavě, jako by o něm nebyli úplně přesvědčeni, chtějí však zůstat loajální s učením církve: „*Ale respektuju to rozhodnutí církve, že je lepší si děti adoptovat*“. (A1). „*Církev pro to moc není, což беру. Ale na druhou stranu je to hodně těžké, když ti manželé by chtěli vlastní dítě. Tak nevím, jestli je to správný nebo není. Asi by se to nemělo, ale úplně, jako stoprocentně přesvědčena nejsem*.“ (A2). Respondent C1 nesouhlasí, protože považuje svět za dokonalé Boží stvoření, do něž by se nemělo zasahovat.

5. Antikoncepce a vliv víry na počet dětí

Čtyři respondenti (B1, B2, C1, C2) s antikoncepcí souhlasí. Všichni však projevují jisté výhrady k některým formám antikoncepce. Dva respondenti (A1, A2) připouštějí pouze tzv. přirozené plánování rodičovství, které však za antikoncepci nepovažují.

Počet dětí ovlivnila víra u dvou respondentů (C1, C2), zbývajících čtyři (A1, A2, B1, B2) vliv víry neuvádějí.

6. Homosexualita, registrované partnerství a přijetí homosexuální orientace a partnerského soužití u vlastního dítěte.

Všech šest respondentů vyjádřilo toleranci k homosexuální orientaci jako takové. Pro registrované partnerství jsou však pouze dva z nich (B1, B2). Všech šest se rovněž pozitivně vyjádřilo k přijetí homosexuální orientace a partnerského soužití vlastního dítěte, pouze pro jednoho (B1) by to však bylo zcela bez problémů: „*Bych mu řekl, jdi do toho, protože to je prostě tvoje cesta, no*.“

7. Předávání duchovních a morálních hodnot dětem

Všech šest respondentů uvedlo jako prostředek předávání těchto hodnot vlastní příklad. Rovněž všech šest respondentů uvedlo, že děti tyto hodnoty přijímají, i když respondenti A1 a A2 uvádějí, že svým vlastním způsobem. „*Oni chtějí tu víru, ale jinak*.“ Čtyři respondenti (A2, B1, B2, C1) uvedlo jako prostředek předávání rozhovory s dětmi na tato témata. Jeden respondent (C2) uvedl jako prostředek styk se stejně smýšlejícími kamarády a vrstevníky. Jeden respondent (A1) uvedl jako prostředek společný duchovní, modlitební a svátostný život rodiny.

8. Sexuální výchova v rodině a ve škole

Všech šest respondentů uvedlo, že se svými dětmi mluví o otázkách sexuality a partnerských vztahů. Rovněž však všech šest respondentů nechává iniciativu na dětech.

„Když se o tom chcou bavit, tak se bavíme.“ Čtyři respondenti (A1, A2, B1, B2) souhlasí se sexuální výchovou na školách, i když za určitých podmínek kvality edukace i edukátorů. Jeden respondent (C2) je proti, jeden (C1) na to nemá názor.

9. Negativní vlivy prostředí a společnosti a obrana proti nim

Respondenti zde většinou nerozlišovali negativní společenský vliv a negativní společenský jev. Přesto, že byli tázáni na negativní společenské vlivy, mluvili často o negativních společenských jevech nebo oboje spojovali. Čtyři respondenti (A1, A2, C1, C2) uvedli konzumismus či materialismus (s největší pravděpodobností tím mysleli totéž). Zde se jedná o společenský jev. Rovněž jeden respondent (B1) uvádí rostoucí xenofobii a rasovou nesnášenlivost, což rovněž můžeme zařadit mezi společenské jevy. Ze společenských vlivů pak uvádějí tři respondenti (A1, A2, C1) vliv spolužáků a vrstevníků. Dva respondenti (B1, C2) uvedli vliv médií. Jeden respondent (B2) se negativních vlivů společnosti neobává, za důležitější považuje vnitřní prožívání dětí: „*Spíš ten jejich vnitřní svět, jak to kolem sebe zpracují.*“ Jako obranu proti těmto vlivům uvádějí dva respondenti (A2, B1) vysvětlování a objasňování. Jeden respondent (C2) uvádí křesťanskou výchovu, aniž to blíže specifikuje. Dva respondenti (A1, A2) uvedli vlastní příklad. Jeden respondent (C1) uvedl přijetí určitého rozumného kompromisu.

10. Vliv víry na společenský život, věřící a nevěřící přátelé, trávení volného času

Všech šest respondentů uvedlo, že víra jejich společenský život nějakým způsobem ovlivňuje. Čtyři respondenti (A1, A2, B1, C1) uvedlo angažovanost v církevním prostředí, jmenovali konkrétní církevní organizace (hnutí Fokoláre, Logos, Orel), ve kterých se angažují. Tři respondenti (A1, A2, C2) uvádějí angažovanost ve farnosti. Všech šest respondentů má většinu přátel mezi věřícími. Dva respondenti (A1, A2) uvedli, že nevěřící přátele v podstatě nemají. S odpovědí čtyř respondentů (A1, A2, C1, C2) vyplývá, že víra má výrazný vliv i na trávení jejich volného času. Jeden respondent (A1) však uvádí i volnočasové činnosti, které vírou ovlivněny nejsou: „*Jinak taky chodím na ryby občas.*“ Jedem respondent má za to, že na jeho volný čas víra vliv nemá: „*Ve volném čase mě to moc neovlivňuje, snažím se sportovat a být s rodinou, a to je nezávisle na církvi nebo náboženství.*“

6.6 Interpretace -Obecnější tvrzení – hypotézy

Analýza rozhovorů ukázala, že mnohé odpovědi klientů se i přes určitou diferenciaci v podstatě shodovaly. V rámci jednotlivých kategorií jsem pak našel nejčastěji se opakující odpovědi. Na základě nich jsem pak pomocí indukce vyvodil pět obecnějších tvrzení – hypotéz.

1. Katoličtí manželé a rodiče v podstatě nesouhlasí s interrupcí.

Zde je však nutno poznamenat, že čtyři se šesti respondentů připouštějí výjimky (znásilnění, ohrožení života matky, závažné zdravotní problémy). Také je třeba si všimnout, že se zde objevila určitá škála názorů na morální závažnost interrupce: *„Interrupce je v podstatě vražda.“* (A1) - *„Já si myslím, že je přece jenom rozdíl v nějaké morální závažnosti interrupce a toho, když se nějaké té ženě to dítě narodí a ona ho až po tom porodu zabije. To si myslím, že je mnohem horší zločin.“* (B1)

U manželské dvojice, kterou jsem označil jako respondenty A1 a A2 měl tento postoj velmi silný osobní dopad. Když se během těhotenství prokázalo postižení očekávaného dítěte, odmítli nabízenou interrupci a přijali postižené dítě. *„M. je pro nás dar.“* (A1)

Odmítnutí interrupce se zcela shoduje s oficiální naukou katolické církve. Katechismus katolické církve říká: *„Lidský život musí být absolutně respektován a chráněn již od okamžiku početí. Již od první chvíle její existence mají být lidské bytosti přiznána práva osoby, mezi nimiž je nezcizitelné právo každé nevinné bytosti na život.“*²¹¹ Názory a postoje všech respondentů se s touto naukou v podstatě shodují.

2. Katoličtí manželé a rodiče jsou tolerantní k homosexualitě jako takové.

Nikdo z respondentů se nevyjádřil odmítavě k homosexualitě jako takové. *„Člověk to vnímá, že Bůh to tak stvořil a dopustil. Ti lidé mají právo milování a být milovaní.“* (A1) Všichni respondenti by též byli ochotni, i když s jistými výhradami, akceptovat homosexualitu vlastního dítěte, včetně partnerských vztahů.

Tento postoj je naopak s oficiálním učením církve v rozporu. Katechismus katolické církve říká: *„Tradice, opírající se o Písmo svaté, které představuje homosexuální vztahy jako velkou mravní spoušť, vždy prohlašovala, že homosexuální úkony jsou vnitřně nezřízené.“*

²¹¹ Katechismus katolické církve. Praha: Zvon, 1995, str. 556

*Odporují přirozenému zákonu. Odlučují pohlavní úkon od předávání života. Nejsou plodem opravdového citového a pohlavního doplňování se. V žádném případě nemohou být schvalovány.*²¹²

3. Katoličtí manželé a rodiče se snaží předávat své morální a duchovní hodnoty především vlastním příkladem. Děti jejich hodnoty v podstatě přijímají.

Tento postoj odpovídá učení církve, které zdůrazňuje, že „*rodiče mají také velkou odpovědnost za to, aby dávali svým dětem dobrý příklad.*“²¹³ Myslím si však, že se jedná o postoj natolik obecný, že by se na něm shodla většina vychovávajících, bez ohledu na náboženské či jiné přesvědčení.

4. Katoličtí manželé a rodiče mluví se svými dětmi o problémech sexuality a partnerských vztahů. Iniciativu však nechávají převážně na dětech.

Toto zjištění může být poněkud překvapující, neboť se ještě dnes setkáváme s názorem, že sexuální témata jsou v katolických rodinách tabuizována. Mám za to, že toto přesvědčení plyne z vnímání katolictví jako něčeho, co přežívá z minulosti, kdy byla ve „slušné“ společnosti sexualita tabu obecně. Myslím si však, že v dnešní době, která je v oblasti sexuality mnohem více otevřená, než tomu bylo v minulosti, musí věřící, pokud si chtějí uchovat své mravní hodnoty, čelit poměrně velkému tlaku. Tato situace se samozřejmě týká i jejich dětí. Mluvit s nimi o sexualitě je tedy určitým způsobem obrany. Proto se tak zřejmě děje i častěji, než v rodinách nevěřících.

To, že nechávají iniciativu především na dětech, je podle mě způsobeno tím, že prostě „nevědí jak.“ Dnešní generace křesťanských rodičů, zvláště těch strašících totiž ve svém dětství o těchto tématech se svými rodiči většinou nemluvila.

Rozhovory na tato témata můžeme vnímat jako určitou formu sexuální výchovy v rodinách. Sexuální výchova je součástí výchovy jako takové. O výchově pak katolická církev říká: *“Rodiče jsou první, kdo mají odpovědnost za výchovu svých dětí. Rodina je zvláště vhodným místem k výchově ke ctnostem. Tato výchova vyžaduje, aby se děti naučili odříkání, zdravému úsudku a sebeovládání, což jsou podmínky každé pravé svobody.*

²¹² Katechismus katolické církve. Praha: Zvon, 1995, str. 574

²¹³ Katechismus katolické církve. Praha: Zvon, 1995, str. 546

*Rodiče mají své děti učit, aby podřizovaly hodnoty hmotné a pudové hodnotám vnitřním a duchovním.*²¹⁴ Mám za to, že tyto principy lze aplikovat na sexuální výchovu v rodinách.

5. U katolických manželů a rodičů ovlivňuje jejich víra v podstatné míře jejich společenský život.

Člověk ze své podstaty je tvor společenský. To, jakým způsobem se do společnosti zapojuje, ovlivňuje celá řada faktorů. Je velmi pravděpodobné, že k těmto faktorům bude patřit také to, jaké hodnoty zastává. Tudíž i faktor náboženství.

Společenský rozměr patří k podstatným prvkům katolického náboženství. Církev chápe sebe samu jako společenství. Svě poslání vidí jako službu lidské společnosti. V jejich dokumentech pak můžeme číst: *„Považovat společenské závazky za jedny z hlavních povinností dnešního člověka a zachovávat je má být všem svaté... Je třeba povzbuzovat u všech ochotu účastnit se společenských podniků... Aby však byli všichni občané ochotni zúčastnit se života různých skupin, z nichž se skládá společenský celek, je třeba, aby v těchto skupinách nacházeli hodnoty, které by je přitáhly a uzpůsobily k službě ostatním.*²¹⁵

6.7 Shrnutí

Analýza a vyhodnocení rozhovorů ukázaly, že na mnohá témata, týkající se života rodiny mají katoličtí manželé a rodiče stejný nebo podobný názor. Tato skutečnost vychází zřejmě z toho, že zastávají v podstatě tentýž hodnotový systém, který je dán jejich vírou. Tento názor se většinou shoduje s učením katolické církve, i když oproti církevnímu učení připouští různé výjimky (otázka interrupce). Někdy je však s učením církve v rozporu (otázka homosexuality).

Vzhledem k malému počtu respondentů jsem k vyvození obecnějších tvrzení přistupoval jedině u těch odpovědí, na nichž se shodlo všech šest respondentů. Stojí však za povšimnutí i odpovědi, na kterých se sice neshodli všichni respondenti, shodla se jich však většina. Tak například s používáním antikoncepce, což je v rozporu s naukou katolické církve, souhlasí čtyři z šesti respondentů.

²¹⁴ Katechismus katolické církve. Praha: Zvon, 1995, str. 546

²¹⁵ Dokumenty II. vatikánského koncilu. Praha: Zvon, 1995, str. 206-207

Poněvadž však jde o výzkum kvalitativní, nejsou zde statistické hodnoty tím nejdůležitějším ukazatelem. Například na základě početnosti odpovědí se může jevit, že na rozhodnutí věřícího člověka pro manželství nemá jeho víra zásadní vliv (tři z šesti respondentů uvedli, že je víra v tomto neovlivnila). Proti tomu však velmi silně mluví případ respondenta, který se navzdory své homosexuální orientaci rozhodl pod vlivem víry pro manželství. V některých případech tedy může na rozhodnutí pro manželství mít víra vliv naprosto zásadní. Tato skutečnost mě utvrdila v tom, že jsem zvolil správně, když jsem se u tohoto výzkumu rozhodl pro kvalitativní strategii, která umožňuje kromě převažujících trendů postřehnout i individuální odlišnosti a specifika, která by kvantitativní strategie pravděpodobně neodhalila.

Jsem si vědom toho, že vzorek, který jsem výzkumně zpracovával, je početně velmi malý, takže nemůže dostatečně reprezentovat celou skupinu katolických rodin. Z toho vyplývá, že obecnější tvrzení, která zde vyvozují, nemají absolutní platnost. Jiný výzkum by možná dospěl k tvrzením třeba i opačným. Přesto však vidím v tomto výzkumu určitý význam, protože nám odhaluje něco z hodnotového systému katolických manželů a rodičů.

ZÁVĚR

Konvergence biblické a církevní sociální nauky a sociální pedagogiky dává tušit už jejich společný akcident „sociální“. Je zřejmé, že obě tyto disciplíny mají, i přes rozdílný předmět svého zájmu, přece jen společný úhel pohledu. Tato skutečnost by mohla odkazovat k určité provázanosti těchto dvou oblastí i k hledání styčných bodů, kde by se mohly navzájem doplňovat a kde by jedna pro druhou mohla být přínosem či inspirací.

Cílem této diplomové práce, který jsem naznačil v jejím úvodu, je hledání a popis biblických kořenů sociálního učení církve a jejich interpretace způsobem, který by mohl být pro dnešní sociální pedagogiku inspirativní.

Podrobná analýza biblických textů, které se nějakým způsobem týkají sociální či pedagogické problematiky ukázala na několik oblastí, ve kterých může být Bible pro sociální pedagogiku čerpat inspirací dodnes.

Na prvním místě bych zde jmenoval biblické pojetí lidské osoby, její důstojnosti a hodnoty. Podle Bible není tato důstojnost a hodnota dána akcidentálními vlastnostmi člověka, ale vychází ze samé podstaty jeho bytí. Tak i člověk, který neoplývá hmotnými statky ani nevyniká zvláštním nadáním, a který se může jevit pro společnost jako nepotřebný, má nezczitelnou hodnotu a důstojnost. Stejně tak může být inspirativní pojetí rovnosti všech lidí, bez rozdílu pohlaví, rasy, zdraví, nadání, či čehokoliv jiného, které vyplývá z téže biblické pasáže.

V dnešní době, kdy stále častěji slyšíme o krizi rodiny, nám může být Bible velkou inspirací v pojetí manželství a rodinného života. Ukazuje totiž ideál rodiny v její stálosti a trvalosti, ve vzájemné pomoci a podpoře jejich členů, ve vzájemné úctě rodičů a dětí, s velkým důrazem na jejich výchovu v rodině. Rovněž biblické pojetí sexuality, které spojuje pohlavní akt se zodpovědností a s předáváním života, může vést k zamyšlení zvláště v dnešní době, kdy je běžný konzumní přístup k sexualitě.

Tato doba je také typická krizí autority. Zde nás Bible může rovněž inspirovat ke zdravé úctě k autoritám.

Za velmi inspirativní považuji biblický vztah k hmotným prostředkům, který je dán jejich přiměřeným užíváním, s vědomím, že ony samy nejsou tou nejvyšší hodnotou. Právě tak pozitivní vztah k práci, se zdůrazněním povinnosti pracovat.

V kontextu dnešní konzumní společnosti stojí rovněž za povšimnutí velká solidarita a sociální angažovanost ve prospěch chudých, jak jí proklamuje Bible.

V Bibli najdeme též inspirativní důrazy proekologické, založené na myšlence úcty k veškerému stvoření. Stejně tak myšlenka míru a smíření, založená na odpuštění a na nenásilí, jak se s ní setkáváme především v Novém Zákoně, má i dnešnímu člověku co říci.

Také netradiční výklady biblického textu mohou být v mnohém inspirativní. Jako příklad uvedu biblický popis stvoření člověka jako muže a ženy, který může být chápán jako stvoření člověka, který je androgynní bytostí, která v sobě obsahuje zároveň mužské i ženské elementy.

Jako nedostatek při své práci s biblickým textem jsem vnímal, že nepracuji s textem v originálních jazycích, ale pouze s českým překladem. Originální text by jistě nabízel širší souvislosti a poskytoval hlubší vhled do problému. Bohužel moje znalosti hebrejského a řeckého jazyka nejsou na takové úrovni, která by takovou práci umožňovala. Proto jsem texty v originálním jazyce používal jen výjimečně a u podstatné části své práce vycházel pouze z českého překladu.

V praktické části diplomové práce jsem pak prováděl kvalitativní výzkum za použití standardizovaného rozhovoru s otevřenými otázkami. Výzkum se týkal zjištění názorů a postojů katolických manželů a rodičů v některých otázkách rodinného života a případného porovnání těchto názorů a postojů se sociálním učením katolické církve, které má svůj základ v učení Bible.

Faktor výzkumu se zpětně odrazil i v části teoretické. Poněvadž jsem se v průběhu sběru dat setkal s respondentem, který uváděl homosexuální orientaci, kterou mu však jeho víra nedovolovala realizovat v partnerském vztahu, pročež se rozhodl pro vstup do manželství. Tato kauza mě zaujala natolik, že jsem se rozhodl podrobně prozkoumat, co vlastně bible o homosexualitě říká a této problematice jsem pak věnoval samostatnou podkapitolu – exkurz v rámci kapitoly o rodině.²¹⁶

Výsledkem tohoto výzkumu bylo stanovení pěti obecnějších tvrzení – hypotéz. Podle nich katoličtí manželé a rodiče neschvalují interrupci, jsou však tolerantní k homosexualitě. Svě morální a duchovní hodnoty se snaží předávat dětem především svým osobním příkladem.

²¹⁶ Viz str. 37-44

Děti tyto hodnoty v podstatě přijímají. Rodiče se svými dětmi mluví též o problematice partnerských vztahů a sexuality. Iniciativu při těchto rozhovorech však nechávají především na dětech. Jejich víra podstatně ovlivňuje jejich společenský život.

Na řadu témat mají katoličtí manželé a rodiče stejné nebo podobné názory. Tato skutečnost zřejmě vychází z toho, že zastávají v podstatě tentýž hodnotový systém, který je dán jejich vírou. Tyto názory se většinou shodují s učením katolické církve, někdy však připouštějí výjimky (otázka interrupce). Jindy jsou s učením církve v rozporu (otázka homosexuality).

Výzkum jsem prováděl s vědomím toho, že zde v rámci katolických rodin pracuji s početně velmi malým vzorkem (šest respondentů), který těžko může reprezentovat skupinu jako takovou. Z toho vyplývá, že obecnější tvrzení, která zde vyvozují, nemají absolutní platnost. Jsem si vědom toho, že v budoucnu je může jiný výzkum korigovat, případně úplně vyvrátit. Přesto však vidím význam tohoto výzkumu v tom, že je jakousi ukázkou, jakousi sondou do hodnotového systému katolických manželů a rodičů, že nám ukazuje některé jejich významné hodnoty a postoje, které rovněž mohou být inspirací.

Jak již jsem předeslal v úvodu této práce, vzhledem k jejímu tematickému zaměření spočívalo její těžiště především v části teoretické. Praktická část měla spíše charakter doplňující.

Tato práce si nekladla za cíl objevit v Bibli něco nového, co ještě nikdy předtím nebylo objeveno a popsáno. Domnívám se, že to ani není možné. Vždyť Bible byla v našich podmínkách nesčetněkrát čtena a interpretována, po staletí ovlivňovala kulturu a mentalitu evropské společnosti. Šlo spíše o to, připomenout zde určité stále platné hodnoty, které jsou zakotveny už v Bibli, ale od kterých se dnešní společnost v mnoha směrech stále víc odklání. Úkolem sociální pedagogiky pak může být tyto hodnoty připomínat a snažit se vést k jejich uplatňování a realizaci ve výchovném procesu. Může tak přispět k ozdravení dnešní společnosti, což je ostatně jedním z jejích úkolů.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

1. Prameny

- [1] Bible. Písmo svaté Starého a Nového zákona. Český ekumenický překlad. Praha: Česká biblická společnost, 1993, Starý zákon 1007 s., Nový zákon 247 s. ISBN 80-900881-7-1
- [2] Dokumenty II. vatikánského koncilu. Praha: Zvon, 1995, 603 s. ISBN 80-7113-089-3
- [3] Katechismus katolické církve. Praha: Zvon, 1995, 793 s. ISBN 80-7113-132-6
- [4] Kodex kanonického práva. Praha: Zvon, 1994, 812 s. ISBN 80-7113-082-6
- [5] Kompendium sociální nauky církve. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2008, 523 s. ISBN 978-80-7195-014-1
- [6] Sociální encykliky. Praha: Zvon, 1996, 505 s. ISBN 80-7113-154-7

2. Slovníky, encyklopedie, učebnice

- [7] Beitzel, B. Biblica. Biblický atlas. Praha: Fortuna Libri, 2007, 575 s. ISBN 978-80-7321-302-2
- [8] Kraus, B., Sýkora P. Sociální pedagogika I. Brno: IMS, 2009, 63 s. ISBN nevedeno
- [9] Radvan, E., Vavřík, M. Metodika psaní odborného textu a výzkum v sociálních vědách. Brno: IMS, 2009 ISBN nevedeno
- [10] Self, D. Encyklopedie světových náboženství. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2009, 128 s. ISBN 978-80-7195-282-4
- [11] Winter, D. ABC křesťanství, Praha: Česká biblická společnost, 2010, 127 s. ISBN 978-80-87287-05-7

3. Ostatní literatura

- [12] Bahounek, J. Sociální učení církve. Brno: Petrov, 1991, 77 s. ISBN 80-85247-14-3
- [13] Bakošová, Z. Sociálna pedagogika ako životná pomoc. Bratislava: Public promotion, 2008, 249 s. ISBN 978-80-969944-0-3

- [14] Bič, M. Výklady ke Starému zákonu. Praha: Kalich, 1991, 600 s. ISBN 80-7071-408-0
- [15] Černuška, P., Pospíšil, V. Interdisciplinární úvod do četby kompendia sociální nauky církve. Brno: L. Marek, 2009, 228 s. ISBN 978-80-8712-16-2
- [16] Hábl, J., Janiš, K. Přehled dějin pedagogiky. Hradec Králové: Gaudeamus, 2010, 113 s. ISBN 978-80-7435-004-3
- [17] Helminiak, D. Co vlastně Bible říká o homosexualitě? Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007, 131 s. ISBN 978-80-7325-122-2
- [18] Hroncová, J., Emerová, I. Dejiny sociálnej pedagogiky. Banská Bystrica: Pedagóg, 2007, 212 s. ISBN 978-80-8083-436-4
- [19] Kraus, B. Základy sociální pedagogiky. Praha: Portál, 2008, 216 s. ISBN 978-80-7367-383-3
- [20] Laca, S. Sociální pedagogika. Brno: IMS, 2011, 211 s. ISBN 978-80-87182-19-2
- [21] Martinek, C. Cesta k solidaritě. Svitavy: Trinitas, 1998, 336 s. ISBN 80-86036-07-3
- [22] Ockenfels, W. Katolická sociální nauka. Praha: Zvon 1994, 126 s. ISBN 80-7113-081-8
- [23] Procházka, M. Sociální pedagogika. Praha: Grada Publishing, 2012, 208 s. ISBN 978-80-247-3470-5
- [24] Pulec, M. Starokatolická církev svým o sobě. Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1973, 30 s. ISBN neuvedeno
- [25] Putna, M. Křesťanství a homosexualita: Pokusy o integraci. Praha: Torst, 2012, 161 s. ISBN 978-80-7215-434-0
- [26] Spiazzi, R. Sociální kodex církve. Tišnov: Sursum, 1993, 207 s. ISBN neuvedeno
- [27] Švaříček, R., Šedřová, K. Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách. Praha: Portál, 2007, 385 s. ISBN 978-80-7367-313-0
- [28] Ziołkowski, Z. Nejtěžší stránky Bible. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001, 462 s. ISBN 80-7192-450-4

4. Sborníky, články a periodika

- [29] Homosexualita a křesťanská antropologie. Sborník. Praha: Pastorační středisko při Arcibiskupství pražském, 1998, 119 s. ISBN neuvedeno
- [30] Problematika homosexuálních vztahů. Studijní texty ČCE, 1. Svazek. Praha: Kalich, 2006, 55 s. ISBN neuvedeno

5. Vysokoškolské kvalifikační práce

- [31] Čiháková, Z. Sociální učení katolické církve a jeho možnost aplikace v sociální pedagogice. Bakalářská práce, Brno: IMS, 2013.
http://digilib.k.utb.cz/bitstream/handle/10563/27276/%c4%8dih%c3%a1kov%c3%a1_2014_bp.pdf?sequence=1
- [32] Grodová, J. Priority sociálního učení římskokatolické církve, Diplomová práce, Brno: IMS, 2011.
http://digilib.k.utb.cz/bitstream/handle/10563/18526/grodov%C3%A1_2012_dp.pdf?sequence=1
- [33] Chrástková Blahová, I. Priority sociálního učení římskokatolické církve. Diplomová práce, Brno: IMS, 2011.
<https://portal.utb.cz/stag?urlid=prohlizeni-prace-detail&praceIdno=17946>
- [34] Vichlenda, P. Křesťanství a ekologická etika. Bakalářská práce, Brno: IMS, 2013.
https://portal.utb.cz/wps/PA_StagPortletsJSR168/KvalifPraceDownloadServlet?typ=1&adipidno=29329

6. Internetové stránky

- [35] Český statistický úřad.
http://www.czso.cz/xb/redakce.nsf/i/sldb_2011_nabozenska_vira_v_jihomoravske_m_kraji 18. 3. 2015
- [36] Tomášek, F. Katolický katechismus.
<http://katolicky-katechismus.cz/category/cast-treti/94-tezky-hrich-a-jine-druhy-hrichu/> 18. 3. 2015

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

SZ	Starý Zákon
NZ	Nový Zákon
Gn	1. Mojžíšova (Genesis)
Ex	2. Mojžíšova (Exodus)
Lv	3. Mojžíšova (Leviticus)
Nu	4. Mojžíšova (Numeri)
Dt	5. Mojžíšova (Deuteronomium)
Sd	Soudců
Rt	Rút
1S	1. Samuelova
2S	2. Samuelova
1Kr	1. Královská
1Pa	1. Paralipomenon (1. Letopisů)
2Pa	2. Paralipomenon (2. Letopisů)
Jb	Jób
Ž	Žalmy
Př	Příslloví
Iz	Izajáš
Am	Ámos
Mdr	Kniha moudrosti
Sir	Sirachovec
Mt	Matouš
Mk	Marek
Lk	Lukáš

J	Jan
Sk	Skutky apoštolské
Ř	Římanům
1K	1. list Korintským
2K	2. list Korintským
Ga	Galatským
Ef	Efezským
F	Filipským
Ko	Koloským
1Te	1. list Tesalonickým
2Te	2. list Tesalonickým
1Tm	1. list Timoteovi
Jk	List Jakubův
Ju	List Judův